

**ХАРКІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ХАРЧУВАННЯ
ТА ТОРГІВЛІ**

Кафедра економіки підприємств
харчування та торгівлі

М.В. Чорна, Т.Б. Кушнір, О.В. Михайлова

Економіка торгівлі

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК

Харків 2015

УДК 339.18(075.8)
ББК 65.422.1
4–75

Економіка торгівлі

Навчально-методичний посібник

Чорна М.В., Кушнір Т.Б., Михайлова О.В. Економіка торгівлі: навчально-методичний посібник. – Х. : ХДУХТ, 2015. – с. 221.

ISBN 978-966-405-363-8

Навчально-методичний посібник «Економіка торгівлі» підготовлено відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалавра за напрямом 6.030510 «Товарознавство і торговельне підприємництво» товарознавчого факультету.

Навчально-методичний посібник спрямований на закріплення знань студентів, отриманих під час теоретичного навчання, опанування основних напрямків економічної роботи підприємства, оволодіння навичками, вміннями та засобами організації їх майбутньої професійної діяльності, формування вміння робити обґрунтовані висновки та приймати самостійні рішення на основі систематизації й обробки економічної інформації.

Рекомендовано вченою радою Харківського державного університету харчування та торгівлі, протокол № 6 від 26.02. 2015 р.

Рецензенти: д.е.н., проф. Іванілов О.С.
к.е.н., проф. Андросова Т.В.

ISBN 978-966-405-363-8

© М.В. Чорна, Т.Б. Кушнір,
О.В. Михайлова, 2015.
© Харківський державний
університет харчування та
торгівлі, 2015.

ЗМІСТ

Вступ	4
Розділ 1. Економіка торгівлі як сфери обігу та виду економічної діяльності	5
Тема 1. Ринок споживчих товарів та послуг, роль торгівлі у забезпеченні його розвитку.....	5
Тема 2. Природа торгівлі як сфери обігу та виду економічної діяльності, її роль у забезпеченні суспільного розвитку.....	14
Тема 3. Економічна характеристика оптової торгівлі.....	18
Тема 4. Економічна характеристика роздрібно́ї торгівлі...	36
Тема 5. Економічна характеристика зовнішньої торгівлі...	47
Розділ 2. Економіка торговельного підприємства	56
Тема 6. Суб'єкти торговельної діяльності та організаційно-економічні умови їх діяльності.....	56
Тема 7. Товарооборот торговельного підприємства.....	61
Тема 8. Товарні запаси та товарне забезпечення торговельного підприємства.....	83
Тема 9. Персонал торговельного підприємства	102
Тема 10. Майнові та фінансові ресурси торговельного підприємства.....	122
Тема 11. Поточні витрати торговельного підприємства...	137
Тема 12. Доходи торговельного підприємства.....	162
Тема 13. Фінансові результати діяльності торговельного підприємства.....	178
Тема 14. Ефективність діяльності та конкурентоспроможність торговельного підприємства.....	198
Тема 15. Фінансово-майновий стан торговельного підприємства та методи його оцінки.....	204
Навчально-методичні матеріали до дисципліни	219

ВСТУП

Даний навчально-методичний посібник призначений для самостійного вивчення навчальної дисципліни «Економіка торгівлі» студентами товарознавчого факультету спеціальності 6.030510 «Товарознавство і торговельне підприємництво».

Предметом курсу є економічний механізм функціонування підприємств галузі в системі ринкових відносин, формування та використання їх ресурсного потенціалу; методичний інструментарій розробки завдань управління, аналізу та планування окремих показників діяльності підприємства. Обсяг знань, що знайшли відображення у структурі та сутності тем курсу, надає необхідні теоретичні знання та навички щодо практичної роботи на підприємствах галузі та характеризує рівень підготовленості майбутнього фахівця до самостійного виконання відповідних функцій.

Основним завданням вивчення дисципліни «Економіка торгівлі» є формування у студентів теоретичних знань, набуття практичних навичок самостійно вирішувати фінансово-господарські задачі, здійснювати планово-економічні розрахунки, визначати економічну ефективність діяльності підприємств торгівлі, надавати оцінку соціально-економічним наслідкам прийнятих рішень.

Метою складання навчально-методичного посібника є підвищення рівня економічної підготовки кадрів для підприємств торгівлі з урахуванням вимог, що ставляться до спеціалістів галузі в умовах ринкових відносин; опанування студентами навичками практичного розв'язання господарських завдань.

Практичні завдання, що увійшли до навчально-методичного посібника, розроблені на основі вивчення практичних матеріалів підприємств торгівлі. При цьому цифрові дані подано після відповідної обробки стосовно до навчальних цілей.

Навчально-методичний посібник відтворює внутрішню будову курсу, що складається з 15 тем. За кожною темою дисципліни в посібнику міститься:

- зміст розділу;
- рекомендована література до вивчення теми;
- перелік питань, теми рефератів, тестових завдань для самостійного контролю знань;
- основні формули для розв'язання задач та типові завдання, які дозволяють набути досвід техніко-економічних розрахунків, з прикладами розв'язання та для самостійного виконання.

Розділ 1. ЕКОНОМІКА ТОРГІВЛІ ЯК СФЕРИ ОБІГУ ТА ВИДУ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Тема 1. РИНОК СПОЖИВЧИХ ТОВАРІВ ТА ПОСЛУГ, РОЛЬ ТОРГІВЛІ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЙОГО РОЗВИТКУ

Література для вивчення теми: [9, С. 9–16; 12, С. 43–63; 14, С. 26–37; 17, С. 28–39; 18, С. 63–81]

План семінарського заняття

1. Характеристика споживчого ринку як економічної категорії та структурованої частини економіки. Види товарних ринків за різними ознаками.
2. Пропозиція споживчих товарів: особливості, джерела та механізм формування товарних ресурсів.
3. Споживчий попит як форма прояву потреби та елемент ринку.
4. Поняття кон'юнктури ринку та методичні засади її оцінки.
5. Конкуренція на споживчому ринку: чинники, що її обумовлюють, методи оцінки рівня конкуренції.
6. Інфраструктура споживчого ринку, її специфіка та роль у забезпеченні його розвитку.
7. Роль торгівлі в забезпеченні розвитку споживчого ринку.

Теми рефератів

1. Актуальні завдання розвитку пропозиції споживчих товарів.
2. Проблеми підтримки та сприяння діяльності національного товаровиробника.
3. Закон попиту. Особливості формування попиту на споживчі товари і послуги.
4. Тенденції розвитку торговельної інфраструктури в Україні та основні чинники, що їх визначають.

Тестовий контроль для перевірки знань (виберіть одну, або більше, правильні відповіді)

1. Умови зародження ринкових відносин:
  - а) суспільний розподіл праці;
  - б) добровільність обміну;
  - в) виникнення торгівлі;
  - г) виникнення грошей;
  - д) з появою промислового капіталу.

2. Яке визначення найточніше розкриває сутність ринку як економічної категорії?

а) ринок – це місце, де люди здійснюють обмін продуктами праці відповідно до законів товарного виробництва;

б) ринок – це механізм, який зводить разом покупців і продавців певних товарів і послуг;

в) ринок – це певна сукупність відносин власності між покупцями і продавцями з приводу купівлі – продажу товарів і послуг та механізм забезпечення цього процесу згідно із законами товарного виробництва;

г) ринок – це відносини, що виникають між людьми у сфері обігу і здійснюються відповідно до законів товарного виробництва.

3. Об'єктами споживчого ринку становлять:

а) товари та частково послуги;

б) товари, послуги, гроші, капітал, робоча сила;

в) банківські, біржові та посередницькі операції;

г) ярмарки, рекламні заходи, обмін в галузі інформації.

4. До основних функцій споживчого ринку відносять:

а) розподільчу та регулюючу;

б) стимулюючу й інформативну;

в) інтегративну;

г) підтримуючу;

д) санаційну.

5. Яке визначення сутності попиту правильне?

а) попит – це потреби у формі певної кількості грошей;

б) попит – це потреба в наявних на ринку товарах і послугах;

в) попит – це прагнення різних суб'єктів придбати виготовлені виробниками товари.

6. Якщо чай і кава – товари взаємозамінні, то зростання ціни на каву призведе до:

а) падіння попиту на чай;

б) зростання попиту на чай;

в) зниження величини попиту на чай.

7. Що таке пропозиція?

а) пропозиція – це товар, який знаходиться на ринку або може бути доставлений на нього;

б) пропозиція – це прагнення виробника (продавця) запропонувати на продаж свої товари;

в) пропозиція – це запропоновані виробниками товари, які знаходяться на ринку.

8. Який закон розкриває взаємозв'язок попиту і цін?

а) закон вартості;

б) закон попиту;

в) закон попиту і пропозиції.

9. За якими цінами продаються товари і послуги, коли попит перевищує пропозицію?

а) за цінами, вищими від вартості;

б) за цінами, нижчими від вартості;

в) за цінами, що дорівнюють ціні рівноваги.

10. У чому полягає сутність закону попиту і пропозиції?

а) пропозиція формує попит через асортимент виготовлення товарів і запропонованих послуг та їх ціни;

б) попит визначає обсяг і структуру пропозиції, впливаючи при цьому на виробника;

в) закон попиту і пропозиції розкриває сталі і суттєві зв'язки між еластичністю попиту і пропозиції.

11. Падіння попиту на товар X може бути викликане:

а) зменшенням доходів споживачів;

б) зменшенням цін на товари-замінники товару X;

в) ростом цін на товар X;

г) падінням пропозиції товару X.

12. Що є причиною конкуренції між товаровиробниками?

а) неоднаковий рівень розвитку техніки;

б) різна кваліфікація та майстерність працівників;

в) неоднаковий рівень їх соціального становища.

13. Чим зумовлена конкуренція між споживачами?

а) намаганням різних категорій покупців придбати товари високої якості за найнижчими цінами;

б) намаганням споживачів придбати товари в найоптимальніші для них терміни;

в) рівнем самосвідомості споживачів.

14. Яке з наведених положень неправильно розкриває внутрішні суперечності закону конкуренції?

а) це суперечності між дрібними та середніми підприємствами за найвигідніші умови виробництва і збуту продукції;

б) це суперечності між пропозицією виробників і попитом споживачів;

в) це суперечності між підрозділами окремого підприємства.

Таблиця – Основні формули для розв’язання задач

Показник	Формула	Умовні позначення
Прогноз попиту на підставі коефіцієнта еластичності (d_{n+1})	$d_{n+1} = d_n \times I_{\square d_{n+1}}$ $I_{\square d_{n+1}} = \frac{\square d(\%) + 100}{100}$ $\square d(\%) = E \times \square x_{n+1}$	$\square x_{n+1}$ – зміна чинника (ціна, дохід), під впливом якого очікується зміна попиту, у відсотках.
Купівельні фонди населення ($K\Phi$)	$K\Phi = D - NB - \Delta Z$	D – сукупні доходи населення; NB – нетоварні витрати; ΔZ – приріст заощаджень.
Місткість ринку (MP)	$MP = K\Phi + IP + DO$	IP – інорайонний попит; DO – продаж товарів у порядку дрібного опту.
Обсяг закупівлі (OZ)	$OZ = \frac{ПОН(100 - P_{кд})}{100}$	$ПОН$ – плановий обсяг надходження; $P_{кд}$ – рівень комерційного доходу у відсотках до товарообороту.
Торговельна націнка у відсотках до ціни реалізації ($TH_{цр}$)	$TH_{цр} = \frac{TH_{цз}}{100 + TH_{цз}} 100$	$TH_{цз}$ – торговельна націнка у відсотках до ціни закупівлі.
Торговельна націнка у відсотках до ціни закупівлі ($TH_{цз}$)	$TH_{цз} = \frac{TH_{цр}}{100 - TH_{цр}} 100$	$TH_{цр}$ – торговельна націнка у відсотках до ціни реалізації.

Закінчення таблиці

Показник	Формула	Умовні позначення
Баланс роздрібного товарообороту	$Z_n + H = P + ПЗ + Y + IB + Z_k$	Z_n – запаси на початок; H – надходження; P – реалізація; $ПЗ$ – природний збиток; Y – уцінка; IB – інше вибуття; Z_k – запаси на кінець.

Приклади розв'язання типових задач

Задача 1

Надати прогнозу оцінку попиту на товар «Б» на майбутній період, якщо коефіцієнт попиту на товар «Б» по ціні дорівнює $(-1,5)$, а по доходу – $(1,7)$. У майбутньому періоді очікується зростання доходів на 4,5% і підвищення ціни на товар «Б» на 3%. У базисному періоді товару «Б» продано на 58,6 тис. грн.

Розв'язання

1. Зміна попиту під впливом зміни ціни:

$$\square d(\%) = (-1,5) \times 3 = -4,5\% ;$$

Індекс зміни: $(-4,5 + 100) / 100 = 0,955$

2. Зміна попиту під впливом зміни доходу:

$$\square d(\%) = 1,7 \times 4,5 = 7,65\% ;$$

Індекс зміни $(7,65 + 100) / 100 = 1,0765$;

3. Прогноз попиту на товар «Б» у майбутньому періоді:

$$d_{n+1} = 58,6 \times 0,955 \times 1,0765 = 60,24 \text{ тис. грн.}$$

Задача 2

Визначити обсяг продажу швейних машин, використовуючи показник еластичності забезпеченості товарами тривалого користування, у майбутньому році за такими даними:

1. Наявний парк швейних машин у населення області на початок планованого періоду складе 132,34 тис. шт.

2. Кількість населення області на початок планованого року складе 929,2 тис., на кінець планованого року – 931,8 тис.

3. Середній розмір сім'ї (домогосподарства) – 3,3 осіб.

4. У майбутньому році середньодушові доходи населення збільшаться на 7,5%.

5. Попит швейних машин на заміну (повторний попит) складе 15 тис. шт.

6. Середня роздрібна ціна швейних машин – 758 грн.

7. Показник еластичності забезпеченості швейними машинами розрахувати за даними:

Рік	Середньодушові доходи, грн	Забезпеченість сімей швейними машинами, шт. на 100 домогосподарств
Перший	956	46,0
Другий	1 020	6,5
Третій	1 158	48,0

Показник еластичності забезпеченості товарами тривалого користування характеризує змінення забезпеченості на кожний відсоток зміни середньодушового доходу. Розраховується як відношення середньорічного темпу приросту забезпеченості не менше як за три роки до темпу приросту середньодушових доходів за цей же період.

Розв'язання

1. Середньорічний темп приросту середньодушових доходів:

$$\sqrt{\frac{1158}{956}} = 1,1 = 110\% ;$$

$$110 - 100 = 10\% .$$

2. Середньорічний темп приросту забезпеченості сімей швейними машинами:

$$\sqrt{\frac{48}{46}} = 1,0215 = 102,15\% ;$$

$$102,5 - 100 = 2,15\% .$$

3. Показник еластичності забезпеченості сімей швейними машинами:

$$2,15 / 10 = 0,215$$

4. Прогнозна оцінка зміни забезпеченості сімей швейними машинами: $7,5 \times 0,215 = 1,61\%$.

5. Прогнозна оцінка забезпеченості сімей швейними машинами на кінець майбутнього року: $48 \times (100 + 1,61) / 100 = 48,8$

6. Кількість сімей (домогосподарств) на кінець майбутнього року: $931,8 / 3,3 = 282,36$ тис. сімей;

7. Прогнозна оцінка наявного парку швейних машин на кінець майбутнього року: $(282,36 \times 48,8) / 100 = 137,79$ тис. шт..

8. Прогнозна оцінка первісного попиту сімей на швейні машини у майбутньому році: $137,79 - 132,34 = 5,45$ тис. шт.

9. Прогнозна оцінка повного обсягу попиту населення на швейні машини у майбутньому році: $5,45 + 15,0 = 20,45$ тис. шт..

10. Можливий обсяг продажу швейних машин у майбутньому році: $20,45 \times 758 = 15501,1$ тис. грн.

Задача 3

Визначити купівельні фонди населення міста та місткість ринку за даними:

Грошові доходи населення міста на майбутній рік – 6,7 млн грн;

Нетоварні витрати – 22,3% від грошових доходів населення;

Ступень охоплення купівельних фондів населення товарооборотом – 89%;

Інорайонний попит складе 8% від покупок товарів місцевим населенням;

Продаж товарів організаціям, підприємствам передбачається у розмірі 6,5% місткості ринку.

Розв'язання

Нетоварні витрати: $6,7 \times 22,3 / 100 = 1,494$ млн грн;

Купівельні фонди населення міста:

$6,7 - 1,494 = 5,206$ млн грн;

Покупки товарів населенням міста:

$5,206 \times 89,0 / 100 = 4,633$ млн грн;

Обсяг інорайонного попиту: $4,633 \times 8 / 100 = 0,371$ млн грн;

Місткість ринку міста – x :

$100 - 6,5 = 93,5\%$;

$5,206 + 0,371 = 5,577$ млн грн

$x - 100\%$; $5,577 - 93,5\%$

$x = 5,577 \times 100 / 93,5 = 5,96$ млн грн;

Задача 4

Розрахувати прогноз попиту на товар «С» на майбутній період, якщо коефіцієнт еластичності попиту на товар «С» від доходів дорівнює 1,6, від ціни (–1,5). У базисному році товару «С» продано на 265 тис. грн. У планову році передбачається зростання доходів на 10%, а ціни на товар «С» – на 3%.

Визначивши прогноз попиту на товар «С», обґрунтуйте можливий обсяг закупівлі підприємством товару С», якщо залишки товару «С» на кінець базисного року становлять 16 тис. грн, норма товарних запасів на кінець планового року – 30 днів, а розмір торговельної надбавки до ціни закупівлі буде дорівнювати 28%.

Розв'язання

1. Приріст попиту на товар під впливом зміни доходів:

$$\square d(\%) = (-1,5) \times 3 = -4,5\%$$

Індекс зміни попиту: $(100 + 16) / 100 = 1,16$

2. Приріст попиту на товар під впливом зміни ціни на товар:

$$\square d(\%) = (-1,5) \times 3 = -4,5\%$$

Індекс зміни попиту: $100 - 4,5 / 100 = 0,955$

Прогноз попиту на плановий рік:.....

1. Товарні запаси на кінець планованого року:

$$293,57 \times 30 / 360 = 24,46 \text{ тис. грн};$$

2. Обсяг надходження товару у майбутньому році:

$$H = 293,57 + 24,46 - 16,0 = 302,03 \text{ тис. грн};$$

3. Торговельна націнка у відсотках до ціни реалізації, тобто рівень комерційного доходу: $28 \times 100 / (100 + 28) = 21,87\%$;

4. Можливий обсяг закупівлі товару:

$$302,03 \times (100 - 21,87) / 100 = 235,98 \text{ тис. грн}.$$

Задачі для розв'язання

Задача 5

Розрахувати прогноз попиту на товар «М» на майбутній період, якщо коефіцієнт еластичності попиту на товар «М» по доходу дорівнює 1,3, по ціні – (-2,1). У майбутньому періоді передбачається збільшення середньодушового доходу на 5% та зростання ціни на товар «М» на 7%.

Обсяг продажу товару «М» у базисному періоді – 230 тис. грн.

Задача 6

Визначити повний обсяг попиту населення на автоматичні пральні машини, використовуючи показник забезпеченості товарами тривалого користування, у майбутньому році за даними:

1. Доходи населення в розрахунку на душу за три передпланових роки збільшилися на 15%. Забезпеченість населення автоматичними пральними машинами за цей же період зросла на 6%.

2. На початок майбутнього року в населення нараховувалося 407,34 тис. автоматичних пральних машин, тобто на 100 домогосподарств припадало 73 автоматичні пральні машини.

3. У майбутньому році середньодушові доходи населення збільшаться на 5%.

4. Очікувана кількість домогосподарств у майбутньому році – 560,6 тис.

5. Повторний попит складе 38 тис. шт. автоматичних пральних машин.

Задача 7

Фонд заробітної плати населення області становить 2072 млн грн. Частка інших грошових доходів у загальній сумі доходів – 37,5%. Нетоварні витрати населення – 36,5% усіх грошових доходів. Інорайонний попит очікується у розмірі 9% від купівельних фондів місцевого населення. Продаж товарів організаціям та підприємствам передбачається у розмірі 71,3 млн грн.

Визначити купівельні фонди населення області, місткість ринку.

Задача 8

У звітному періоді купівельні фонди населення міста становили 76,8 млн грн, продаж товарів населенню – 71,42 млн грн. У наступному періоді очікується зростання купівельних фондів на 1,5%, але ступінь їх охоплення товарооборотом зменшиться на 0,5% (розмір зниження).

Визначити очікуваний обсяг продажу токарів населенню міста.

Задача 9

Розрахувати місткість ринку області (потенціальну та реальну), якщо фонд оплати праці населення області – 5083,6 тис. грн, інші доходи становлять 23,5% від загальної суми доходів населення області. Нетоварні втрати та приріст заощаджень – 1835,1 тис. грн. Купівельні фонди місцевого населення охоплені товарооборотом на 95,8%. Регіональний попит очікується у розмірі 5% від покупок місцевого населення, продаж товарів у порядку дрібного опту – у розмірі 4,5% місткості ринку.

Тема 2. ПРИРОДА ТОРГІВЛІ ЯК СФЕРИ ОБІГУ ТА ВИДУ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, ЇЇ РОЛЬ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СУСПІЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Література для вивчення теми: [9, С. 9–24; 12, С. 20–43; 14, С. 7–13; 15, С. 32–45; 17, С. 40–49]

План семінарського заняття

1. Економічні передумови виникнення та розвитку торгівлі як сфери обігу.
2. Функції торгівлі як сфери обігу.
3. Місце та роль торгівлі в економіці та на споживчому ринку.
4. Форми організації та види торгівлі на сучасному етапі.
5. Функції торгівлі як галузі народного господарства.
6. Сутність, особливості, види та класифікація послуг в торгівлі.

Теми рефератів

1. Принципи здійснення торговельної діяльності.
2. Місце та роль торгівлі в розвитку товарно–грошових відносин в період функціонування ринку.
3. Роль послуг у розвитку торгівлі.
4. Сутність, природа та особливості послуг в галузі торгівлі.

Тестовий контроль для перевірки знань (виберіть одну, або більше, правильну відповідь):

1. Економічна суть торгівлі. Торгівля це:
  - а) форма товарного обміну;
  - б) форма товарного обігу;
  - в) самостійний господарючий суб'єкт з правами юридичної особи;
  - г) вид господарської діяльності;
  - д) галузь господарювання.
2. Торгівля – це сфера здійснення:
  - а) товарного обігу;
  - б) товарного обміну, актів купівлі–продажу;
  - в) обмін товару на гроші;
  - г) обмін грошей на товар;
  - д) продаж і купівля.

3. Коли виникла торгівля:

- а) коли від землеробства відділилося скотарство;
- б) з появою купців;
- в) коли з'явилися ремесла;
- г) з появою приватної власності;
- д) при капіталістичному способі виробництва;

4. Чим відрізняється товарний обмін від товарного обігу:

- а) це одне і те саме;
- б) це різні економічні категорії;
- в) товарний обмін — це обмін товарів;
- г) товарний обіг — це обмін з наявністю грошей;
- д) товарний обіг — це розширена форма товарного обміну.

5. Товарний обіг здійснюється через:

- а) матеріально-технічне забезпечення;
- б) заготівлі сільськогосподарської продукції і сировини;
- в) закупівлю продукції;
- г) торгівлю товарами народного споживання;
- д) аграрно-промисловий комплекс.

6. Що таке стратегія розвитку торгівлі:

- а) удосконалення товарно-грошових відносин;
- б) форма вливу на подальший розвиток торгівлі;
- в) удосконалення розподілу, обміну та споживання;
- г) підвищення ефективності виробництва;
- д) налагодження системи товарно-грошових відносин.

7. Розвиток торгівлі тісно пов'язаний з:

- а) вимогами економічного закону розподілу праці;
- б) можливістю обмінювати грошові доходи на потрібні предмети споживання;
- в) інтересом до праці та підвищенням продуктивності праці;
- г) реалізацією основної частини предметів споживання;
- д) бюджетом і кредитною системою.

8. Якими показниками характеризується торгівля як галузь господарювання:

- а) чисельністю підприємств роздрібно й оптової торгівлі;
- б) чисельністю зайнятих працівників;
- в) величиною роздрібного й оптового товарообороту;

- в) середньою заробітною платою;
- г) рівнем рентабельності;
- д) величиною торговельної площі.

9. Органи керівництва торгівлі це:

- а) Кабінет Міністрів;
- б) Профспілковий комітет працівників торгівлі України;
- в) Департамент з економіки господарської діяльності;
- г) Міністерство економіки і питань європейської інтеграції;
- д) обласна адміністрація, головне управління.

10. Організаційні форми торгівлі це:

- а) кооперативна, приватна, державна;
- б) колективна, муніципальна, комунальна;
- в) корпоративна, фірмова, торгівля окремих міністерств і відомств;
- г) торгівля на місцевих ринках, універсальних і спеціалізованих підприємствах;
- д) індивідуальна торгівля, торгівля окремих промислових підприємств.

11. Функції торгівлі й товарного обігу:

- а) реалізація вартості та споживчої вартості;
- б) продовження процесу виробництва у сфері обігу;
- в) здійснення обміну товарів на гроші і грошей на товар і налагодження зв'язків із виробництвом;
- г) переміщення товару від виробника до споживача, сортування, пакування, зберігання;
- д) видозмінення абстрактної праці в конкретну щодо споживача.

12. Торгівля як зв'язкова ланка між виробництвом і споживанням здійснює:

- а) збалансування попиту і пропозиції;
- б) збалансування виробництва товарів у відповідному асортименті;
- в) збалансування споживання товарів;
- г) формування інтересу до господарської діяльності;
- д) формування смаків, культури споживання, забезпечення можливості задоволення потреб.

13. До зовнішніх чинників впливу на торговельну діяльність не належать:

- а) рівень доходів;
- б) податкова система;
- в) правова база;
- г) ціни;
- д) лібералізація економіки.

14. До внутрішніх чинників впливу на торговельну діяльність не належать:

- а) об'єкти діяльності;
- б) кваліфікація комерційного апарату;
- в) суб'єкти діяльності;
- г) методи діяльності;
- д) товарно–грошові відносини.

Тема 3. ЕКОНОМІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОПТОВОЇ ТОРГІВЛІ

Література для вивчення теми: [9, С. 49–58; 12, С. 90–101; С. 156–162; 14, С. 102–118; 15, С. 70–173]

План семінарського заняття

1. Сутність та види оптової торгівлі. Її основні та допоміжні функції.
2. Характеристика окремих типів оптових посередників.
3. Особливості біржової торгівлі як форми організації оптового ринку.
4. Збутова діяльність товаровиробників. Фірмова торгівля.
5. Особливості формування оптових цін.

Теми рефератів

1. Особливості торговельної діяльності в підприємствах оптової торгівлі.
2. Проблеми розвитку підприємств оптової торгівлі в сучасних умовах.
3. Сучасний стан та основні тенденції розвитку підприємств оптової торгівлі.

Тестовий контроль для перевірки знань (виберіть одну правильну відповідь)

1. До організаційних функцій підприємства оптової торгівлі не належать:
  - а) маркетингові дослідження;
  - б) придбання і реалізація товарної продукції;
  - в) виявлення і реєстрація потенційних постачальників товарів;
  - г) визначення за участю споживачів оптимальних форм і методів їх товарного забезпечення;
  - д) участь в оптових ярмарках, виставках, аукціонах, товарних біржах.
2. До реалізаційних функцій підприємства оптової торгівлі не належать:
  - а) укладання з постачальниками, покупцями договорів на постачання товарної продукції, а також на надання послуг; виконання умов договорів;

- б) реалізація товарної продукції з використанням сучасних форм і методів;
- в) створення достатніх і комплектних товарних запасів;
- д) раціональне планування складських площ; суворе дотримання складського технологічного процесу; ведення кількісного, асортиментного, номенклатурного обліку товарів на складах.

3. До торгово-посередницьких функцій підприємства оптової торгівлі не належать:

- а) оформлення й організація комерційно-господарських зв'язків;
- б) забезпечення приймання, схоронності і складської переробки товарної продукції;
- в) посередництво у збуті товарної продукції;
- г) сприяння кооперуванню підприємств і завантаженню їх вільних потужностей;
- д) виявлення, обмін, реалізація невикористаної продукції, відходів виробництва і споживання, некондиційних матеріалів.

4. Що не належить до основних завдань підприємства оптової торгівлі:

- а) комплексне і своєчасне надання покупцям товарів відповідно до укладених договорів;
- б) збільшення обсягів і розширення асортименту торгівлі без будь-яких лімітів і обмежень;
- в) зменшення матеріально-технічної бази;
- г) здійснення маркетингових досліджень у сфері діяльності підприємства;
- д) підвищення якості послуг, що надаються постачальниками покупцям товарів;
- е) раціоналізація і підвищення ефективності комерційно-господарських зв'язків.

5. До інфраструктури оптового товарного ринку не належить:

- а) товарні біржі;
- б) склади гарантійного зберігання;
- в) аукціони;
- г) ярмарки, виставки-продажі;
- д) фондові біржі.

6. Ковальов П.П. вирішив стати фінансовим посередником. У якій установі він не буде працювати:

- а) у банку;
- б) на товарній біржі;
- в) у страховій організації;
- г) у кредитній організації.

7. Посередник займається реалізацією товару, одержуючи при цьому винагороду з обох сторін, при чому він не надає кредиту та не має права власності на товар і не може закінчити угоду без офіційного погодження. Як називають такого посередника:

- а) дилер;
- б) брокер;
- в) комісіонер;
- д) дистриб'ютор;
- є) збутовий агент?

8. Підприємству «Азот» потрібен посередник, якому потрібно платити фіксований відсоток від угоди та який не матиме права брати участь у доходах і якому заборонено давати гарантії. Якого посередника шукає підприємство:

- а) збутового агента;
- б) брокера;
- в) дилера;
- г) комісіонера;
- д) консультанта;
- е) комівояжера?

9. Однією з функцій комівояжера є:

- а) представлення принципала на ринку;
- б) купівля продукції;
- в) купівля та продаж продукції;
- д) продаж продукції.

10. До принципів забезпечення успіху в діяльності підприємства оптової торгівлі не належать:

- а) створювання сприятливої і міцної репутації у сфері обслуговування суб'єктів товарного ринку;
- б) продаж товару тільки у ринковому просторі, у межах якого здійснюється їхня комерційно–господарська діяльність;

в) дотримання ефективного балансу витрат із закупівлі товарної продукції та її утримання при раціональному використанні складського господарства, трудових, матеріальних, фінансових ресурсів;

д) здійснення всіх операцій із закупівлі, збереження і реалізації товарів на основі їх прибутковості.

11. Посередник, що займається купівлею-продажем товару та діє від свого імені і за свій рахунок, називається:

- а) маркетолог;
- б) консигнатор;
- в) комівояжер;
- д) брокер;
- є) дилер?

12. Оптова ціна не може формуватись за таким складом:

- а) $C + П + Нп$;
- б) $C + П + ПДВ + Нп$;
- в) $C + П + А + ПДВ + Нп$;
- г) $C + П + ПДВ$.

13. До ринку оптових послуг не можна віднести:

- а) торговельні;
- б) науково-виробничі;
- в) суспільно-соціальні;
- г) посередницько-комерційні.

Таблиця – Основні формули для розв’язання задач

Показник	Формула	Умовні позначення
Баланс оптового товарообороту	$Z_n + H_m + H_{зар.} + H_{ім.} = P_p + P_{н.р.} + B_{зар.} + D_о + Z_k$	Z_n, Z_k – запаси товарів в оптовій торгівлі на початок і кінець періоду; H_m – надходження товарів від місцевих промислових підприємств; $H_{зар.}$ – надходження товарів від держав близького зарубіжжя;

Продовження таблиці

Показник	Формула	Умовні позначення
		<p>$H_{им}$ – надходження по імпорту;</p> <p>P_p – реалізація товарів ринковим споживачам;</p> <p>$P_{н.р.}$ – реалізація товарів неринковим споживачам;</p> <p>$B_{зар.}$ – вивіз товарів за межі області;</p> <p>D_e – інші документовані витрати.</p>
Собівартість одиниці продукції (метод повних витрат) (C)	$C = C_v + V_n$ $V_n = V_a + V_{зб} + V_{ін}$	<p>C_v – собівартість виробнича, грн;</p> <p>V_n – невиробничі витрати, грн;</p> <p>$V_a, V_{зб}, V_{ін}$ – витрати адміністративні, на збут та інші, грн.</p>
Оптова ціна підприємства-виробника ($Ц_{np}$)	$Ц_{np} = C + П,$ $Ц_{np} = C \times \left(1 + \frac{P_n}{100}\right)$	<p>C – собівартість виробництва товару;</p> <p>$П$ – прибуток виробника на одиницю товару</p>
Прибуток, який зараховується в ціну конкретного виробу ($П$)	$П = \frac{C \times P_n}{100},$ $П = \frac{Пч}{100 - Cn} \times 100$	<p>P_n – норматив рентабельності, %;</p> <p>$Пч$ – сума очікуваного чистого прибутку;</p> <p>Cn – ставка податку на прибуток, %</p>
Оптова відпускна ціна ($Ц_{ов}$)	$Ц_{ов} = C + П + ПДВ$ $Ц_{ов} = C + П + АЗ + ПДВ$ $Ц_{ов} = C + П + ПДВ +$ $+ Нп(т)$ $Ц_{ов} = C + П + АЗ + ПДВ +$ $+ Нп(т)$	<p>$ПДВ$ – сума податку на додану вартість;</p> <p>$АЗ$ – сума акцизного збору;</p> <p>$Нп(т)$ – посередницько-збутова торговельна надбавка</p>

Продовження таблиці

Показник	Формула	Умовні позначення
Ціна товару з акцизним збором ($Ца$)	$Ца = \frac{C + П}{100 - Ас} \times 100$	$Ас$ – ставка акцизного збору, %
Сума акцизного збору ($АЗ$)	$АЗ = \frac{Ца \times Ас}{100},$ $АЗ = \frac{(C + П + АЗ) \times Ас}{100}$	
Податок на додану вартість ($ПДВ$)	$ПДВ = \frac{(C + П) \times C_{ПДВ}}{100},$	$C_{ПДВ}$ – ставка податку на додану вартість, %.
- якщо товар підакцизний	$ПДВ = \frac{(C + П + АЗ) \times C_{ПДВ}}{100}$	
- якщо товар, що реалізується має спеціальні цінові надбавки	$ПДВ = \frac{(C + П + АЗ + Нсц) \times C_{ПДВ}}{100}$	
Відпускна ціна оптової посередницької ланки ($Цнос$)	$Цнос = C + П + Ннос$	$Ннос$ – надбавка посередника
- якщо товар не підакцизний	$Цнос = C + П + ПДВ + Ннос$	
- якщо товар оподатковується акцизним збором	$Цнос = C + П + АЗ + ПДВ + Ннос$	
Надбавка посередника ($Ннос$)	$Ннос = ПДВ + ВО + П$	$ВО$ – витрати обігу
Методи ціноутворення: - метод повних витрат ($Ц$)	$Ц = C \times \left(1 + \frac{Pc}{100}\right)$	C – повні витрати на одиницю продукції; Pc – величина рентабельності до повних витрат, %

Закінчення таблиці

Показник	Формула	Умовні позначення
- метод змінних витрат ($Ц$)	$Ц = 3B \times \left(1 + \frac{H3в}{100} \right)$	$3B$ – змінні витрати на одиницю продукції; $H3в$ – надбавка до змінних витрат, %
- метод цільового прибутку	$K_{крит} = \frac{ПВ}{Ц_{1од} - 3B_{1од}}$ $K = \frac{ПВ + Пц}{Ц_{1од} - 3B_{1од}}$	$K_{крит}$ – критичний обсяг випуску; $ПВ$ – постійні витрати; $Ц_{1од}$ – ціна однієї одиниці продукції; $3B_{1од}$ – змінні витрати на одиницю продукції; K – обсяг випуску продукції; $Пц$ – цільова сума прибутку

Приклади розв'язання типових задач

Задача 1

Визначити план товарообігу оптового підприємства в цілому та за видами і формами, виходячи з наступної інформації.

На плановий рік по товарам номенклатури (взуття в асортименті) даного оптового підприємства надійшли замовлення в таких обсягах:

1. Замовлення підприємств роздрібної торгівлі	106,6 тис. грн
2. Замовлення поза ринкових споживачів	9,8 тис. грн
3. Держзамовлення з міждержавних поставок	13,3 тис. грн

Оптове підприємство повинно виконати держзамовлення та замовлення поза ринкових споживачів на 100%, інших контрагентів – виходячи з можливостей матеріально-технічної бази і обсягу діяльності. Реалізація товарів з міждержавних поставок здійснюється через склад оптового підприємства.

На початок планового періоду товарні запаси оптового підприємства становили 6,5 тис. грн, на кінець року встановлено норматив в розмірі 8,5 тис. грн. Частка складського обігу в обігу з реалізації товарів споживачам становитиме 80%.

Оптовим підприємством укладено угоди на постачання товарів у плановому році з місцевою взуттєвою фабрикою на суму

45.6 тис. грн, з виробниками держав близького зарубіжжя – 20.4 тис. грн, по імпорту – 38.3 тис. грн.

Визначити на скільки відсотків оптове підприємство в змозі задовольнити замовлення підприємств роздрібною торгівлі.

Розв'язання

В оптовій торгівлі розробляють баланс:

$$Z_n + H_m + H_{зар.} + H_{лм.} = P_p. + P_{н.р.} + B_{зар.} + D_v + Z_k$$

Надходження: $6,5 + 45,6 + 20,4 + 38,3 = 110,8$ тис. грн;

Реалізація: $106,6 + 9,8 + 13,3 + 8,5 = 138,2$ тис. грн;

Не вистачає товарів: $138,2 - 110,8 = 27,4$ тис. грн;

База зможе задовольнити підприємства роздрібною торгівлі:

$$\frac{(106,6 - 27,4) \times 100}{106,6} = 74,3\% ;$$

Складський оборот: $13,3 + 8,5 + (79,2 + 9,8) \times 0,8 = 93,0$ тис. грн;

Транзитний оборот: $110,8 - 93 = 17,8$ тис. грн;

Задача 2

Повна собівартість виготовлення кавомолки склала 120 грн. Рентабельність одиниці виробу для виробника складає 30%. Визначити оптову та відпускну ціну одиниці виробу; річний прибуток підприємства–виробника, якщо в середньому за місяць випускається та реалізується 17 тис. шт.

Примітка. Ставка ПДВ згідно з діючим законодавством.

Розв'язання

1. Розмір прибутку на одну кавоварку становить:

$$П = 12030 / 100 = 36 \text{ грн};$$

2. Розмір оптової ціни однієї кавоварки становить:

$$Ц_{опт} = 120 + 36 = 156 \text{ грн};$$

3. Розмір податку на додану вартість, що включається в ціну реалізації кавоварки: $ПДВ = 156 \times 0,2 = 31,2$ грн;

4. Розмір відпускну ціни кавоварки становить:

$$Ц_{відп} = 156 + 31,2 = 187,2 \text{ грн};$$

5. Річний прибуток підприємства–виробника від реалізації кавоварок: $Пріч = 36 \times 17000 \times 12 = 7344$ тис. грн.

Задача 3

Визначити собівартість одиниці продукції методом обліку повних витрат. При цьому виділити наступні категорії витрат: прямі та непрямі, виробничу собівартість та невиробничі витрати.

Дані для розрахунків на 1 од. продукції, грн:

- матеріальні витрати – 5,3;
- витрати на оплату праці – 8,0;
- амортизація спеціального устаткування – 3,7;
- витрати на управління виробництвом – 4,9;
- інші прямі витрати – 0,7;
- адміністративні витрати – 8,9;
- витрати з утримання та експлуатації основних засобів – 2,6;
- витрати на збут – 3,1;
- інші загальновиробничі витрати – 0,8;
- інші операційні витрати – 1,0;

Рентабельність одиниці виробу для виробника складає 30%,
ПДВ – 20%.

Визначити оптову та відпускну ціни одиниці продукції для виробника.

Розв'язання

Суть методу повних витрат полягає в розрахунку собівартості одиниці (C) продукції, яка містить у собі всі сукупні витрати (прямі та непрямі), що пов'язані з її виробництвом та реалізацією.

$$C = C_v + V_n$$

$$V_n = V_a + V_{зб} + V_{ін}$$

C_v – собівартість виробнича, грн

V_n – невиробничі витрати, грн

$V_a, V_{зб}, V_{ін}$ – витрати адміністративні, на збут та інші, грн.

1. Виробнича собівартість одиниці продукції складається з прямих та непрямих витрат.

До прямих витрат відносять: матеріальні витрати, витрати на оплату праці, амортизація спеціального устаткування, інші прямі витрати.

Непрямі виробничі витрати включають: витрати на управління виробництвом адміністративні витрати, витрати з утримання та експлуатації основних засобів, витрати на збут інші загально виробничі витрати, інші операційні витрати.

За умов даного прикладу виробнича собівартість (C_v) становить: $C_v = 5,3 + 8,0 + 3,7 + 4,9 + 0,7 + 2,6 + 0,8 = 26$ грн.

2. До невиробничих витрат – адміністративні витрати; витрати на збут; інші операційні витрати.

3. Повна собівартість одиниці продукції (C) включає всі витрати з її виробництва та реалізації продукції і становить:

$$C = 5,3 + 8,0 + 3,7 + 4,9 + 0,7 + 8,9 + 2,6 + 3,1 + 0,8 + 1,0 = 39 \text{ грн.}$$

Результати розрахунків надамо в таблиці 1.

4. Визначаємо оптову ціну виробника з урахуванням прибутку

за формулою: $C_{np} = C \times \left(1 + \frac{P_n}{100} \right);$

$$39 \times (1 + 30/100) = 50,7 \text{ грн.}$$

5. Визначаємо оптову відпускну ціну виробника з ПДВ за формулою:

$$\text{Цов} = C + \text{П} + \text{ПДВ}; \quad \text{ПДВ} = (C + \text{П}) \cdot \text{Спдв} / 100;$$

$$\text{ПДВ} = 50,7 \cdot 20/100 = 10,14 \text{ грн.}; \quad \text{Цов} = 50,7 + 10,14 = 60,84 \text{ грн.}$$

Таблиця 1 – Розрахунки собівартості одиниці продукції, грн

Статті витрат	Розмір
Матеріальні витрати	5,3
Витрати на оплату праці	8,0
Амортизація спеціального устаткування	3,7
Інші прямі витрати	0,7
Усього прямі витрати	17,7
Витрати на управління виробництвом	4,9
Витрати з утримання та експлуатації основних засобів	2,6
Інші загально виробничі витрати	0,8
Усього непрямі витрати	8,3
Виробнича собівартість	26,0
Адміністративні витрати	8,9
Витрати на збут	3,1
Інші операційні витрати	1,0
Усього невиробничі витрати	13,0
Повна собівартість	39,0

Задача 4

Собівартість виробу – 150 грн, рентабельність виробу для виробника – 25%, ставка акцизного збору – 2 євро за одиницю продукції, курс НБУ – 10 грн за один євро, ПДВ – 20%. Визначити відпускну ціну виробника.

Розв'язання

1. Ціна виробника (C_{np}) з урахуванням прибутку визначається за формулою: $C_{np} = 150 \times (1 + 25 / 100) = 187,5 \text{ грн.}$

2. За умов даного прикладу розмір акцизного збору здійснюється на основі ставок на фізичну одиниці продукції. Тоді сума акцизного збору в ціні дорівнює: $A = 2 \times 10 = 20$ грн;

3. Податок на додану вартість розраховується за формулою:

$$ПДВ = \frac{(C + П + A) \times ПДВс}{100},$$

Тоді: ПДВ: $(187,5 + 20) \times 20 / 100 = 41,5$ грн;

4. Відпускна ціна виробника з ПДВ визначається:

$$Цв\text{ід} = 187,5 + 20 + 41,5 = 249,0 \text{ грн.}$$

Задача 5

Виконати аналіз оптового товарообороту за видами та формами по підприємству оптової торгівлі (табл.1). Визначити зміни в структурі товарообороту за видами та формами просування товарів.

Розробити аналітичну таблицю та зробити з аналізу висновки.

Таблиця 1 – Вихідні дані для розрахунку, тис. грн

Показники	Поперед. рік	Звітний рік	Структура, %	
			поперед	звітний
Товарооборот із реалізації, у т.ч.:	2 230,5	2 060,3		
– ринковим споживачам	1 882,5			
– позаринковим споживачам		347,0		
Міждержавний обіг	1 885,0	1 531,0		
Внутрішньосистемний обіг	4,5	4,2		
Валовий оптовий товарооборот				
з нього: - складський	1 274,6	1 113,8		
- транзитний,				
у т.ч.: - з участю в розрахунках			44,1	46,4
- без участі в розрахунках				
Обіг з участю в розрахунках				

Розв'язання

1) Товарооборот за попередній рік:

– позаринковим споживачам: $2230,5 - 1882,2 = 348,0$ тис. грн;

– валовий оптовий товарооборот:

$$2230,5 + 4,5 + 1885 = 4120,0 \text{ тис. грн.}$$

– транзитний: $4120,0 - 1274,6 = 2845,4$ тис. грн;

– у т. ч. з участю в розрахунках: $2845,4 \times 0,441 = 1254,8$ тис. грн;

– без участі в розрахунках: $2845,4 - 1254,8 = 1590,6$ тис. грн;

– обіг з участю в розрахунках: $1274,6 + 1254,8 = 2529,4$ тис. грн.

- 2) Товарооборот за звітний рік:
- ринковим споживачам: $2060,3 - 347,0 = 1713,3$ тис. грн;
  - валовий оптовий товарооборот:
 $2060,3 + 1531 + 4,2 = 3595,5$ тис. грн;
  - транзитний: $3595,5 - 1113,8 = 2481,7$ тис. грн;
  - транзитний з участю в розрахунках:
 $2481,7 \times 0,464 = 1151,5$ тис. грн;
  - без участі в розрахунках: $2481,7 - 1151,5 = 1330,2$ тис. грн;
  - обіг з участю в розрахунках: $113,8 + 1151,5 = 2265,3$ тис. грн.
- 3) Структура в поперед. році: $(2230,5 / 4120) \times 100 = 54,14\%$.

Таблиця 2 – Аналіз оптового товарообороту, тис. грн

Показники	Поперед. рік	Звітний рік	Структура, %		Темп зниж. %	Відхилення (+;-)
			поперед. рік	звіт. рік		
Товарооборот із реалізації, у т.ч.:	2 230,5	2 060,3	54,14	57,30	-7,6	-170,2
– ринковим споживачам	1 882,5	1 713,3	84,4	83,16	-8,9	-169,2
– позаринковим споживачам	348,0	347,0	15,6	16,84	-0,3	-1,0
Міждержавний обіг	1 885	1 531	45,75	42,58	-18,8	-354,0
Внутрішньо-системний обіг	4,5	4,2	0,11	0,12	-6,7	-0,3
Валовий оптовий товарооборот, з нього:	4 120,0	3 595,5	100,0	100,0	12,7	-524,5
– складський	1 274,6	1 113,8	30,9	30,98	-12,6	-160,8
– транзитний, у т.ч.:	2 845,4	2 481,7	69,1	69,02	-12,7	-363,7
– з участю в розрахунках	1 254,8	1 151,5	44,1	46,4	-8,23	-103,3
– без участі в розрахунках	1 590,6	1 330,2	55,9	53,6	-16,3	-260,4
Обіг з участю в розрахунках	2 529,4	2 265,3	61,4	63,0	-10,4	-264,1

Задача 6

Розрахувати суму податку на додану вартість та відпускну ціну виробника, виходячи з наступного: повна собівартість – 150 грн, норматив рентабельності – 20%, ставка акцизного збору – 55%.

Розв'язання

1. Ціна виробника (C_{np}) з урахуванням прибутку визначається за формулою: $C_{np} = C + П$;

$$П = 150 \times 20/100 = 30 \text{ грн}, \quad C_{np} = 150 + 30 = 180 \text{ грн};$$

$$2\text{-й метод: } C_{np} = C \times \left(1 + \frac{P_n}{100}\right) \quad 150 \times (1 + 20/100) = 180 \text{ грн};$$

2. Ціна товару з акцизним збором (C_a);

$$C_a = \frac{C + П}{100 - A_c} \times 100, \quad C_a = 150 + 30 / (100 - 55) \times 100 = 400 \text{ грн};$$

3. Сума акцизного збору: $400 \times 55 / 100 = 220$ грн;

4. Податок на додану вартість розраховується за формулою:

$$ПДВ = \frac{(C + П + A) \times ПДВ_c}{100},$$

$$\text{Тоді: } ПДВ = (150 + 30 + 220) \times 20 / 100 = 80 \text{ грн};$$

5. Відпускну ціна виробника з ПДВ:

$$C_{від} = 150 + 30 + 220 + 80 = 480 \text{ грн}.$$

Задача 7

Визначити величину прибутку в ціні та рентабельність, якщо підприємство, виходячи із власних інтересів та чинного законодавства, планує отримати 1,4 млн грн чистого прибутку, який буде направлено на розвиток виробництва, матеріальне заохочення працівників, поповнення резервного фонду, виплату дивідендів та інші потреби. При цьому потрібно врахувати, що отриманий прибуток обкладається податками. Повна собівартість становить 8 млн. грн.

Розрахувати оптову та відпускну ціну підприємства.

Розв'язання

1. Визначення розміру прибутку з урахуванням податку на нього ($П$), обчислюється за формулою:

$$П = \frac{Пч}{100 - C_n} \times 100,$$

де $Pч$ – чистий прибуток, грн;

$Сп$ – ставка податку на прибуток, %

Тоді, у даному випадку, прибуток з урахуванням податку дорівнюватиме:

$$П = \frac{1,4}{100 - 25} \times 100 = 1,87 \text{ млн грн.}$$

2. Рівень рентабельності, що застосовується як інструмент визначення прибутку, можливо обчислити виходячи з наступної формули:

$$П = \frac{С \times Pн}{100},$$

$С$ – повна собівартість виробу, грн;

$Pн$ – норматив рентабельності, %

3. Рівень рентабельності становить:

$$Pн = \frac{П}{С} \times 100 \quad Pн = \frac{1,87}{8} \times 100 = 23,3\% .$$

4. Оптова ціна виробника: $8 + 1,87 = 9,87$ млн. грн;

5. Відпускна ціна виробника: $9,87 + 1,2 = 11,84$ млн. грн.

Задача 8

Відпускна ціна на костюм чоловічий шерстяний фабрики-виробника разом з ПДВ становить 272 ум. од. Витрати оптової бази, пов'язані з придбанням партії виробів – 350 ум. од., транспортування виробів – 630 ум. од., зберігання та реалізацію – 490 ум. од. Оптова база купує партію обсягом 70 костюмів. Вона також планує отримати прибуток у розмірі 25 ум. од. на кожний костюм.

Розрахувати оптову ціну чоловічого костюма.

Розв'язання

1. Витрати та прибуток оптової бази на один виріб разом з ПДВ:
 $(350 + 490 + 630) \div 70 + 25 = 46 \text{ ум. од.};$

$$46 \times 1,2 = 55,2 \text{ ум. од.}$$

2. Оптова ціна виробу складає: $272 + 55,2 = 327,2 \text{ ум. од.}$

Задача 9

Підприємство виробляє продукцію одного найменування за ціною 265 грн за одиницю. Загальна сума постійних витрат склала 67000 грн, питомі змінні витрати складають 196 грн. На наступний рік передбачається зростання частки постійних витрат на 7%, та зниження відпускної ціни товару до 250 грн.

Визначити:

1. Як вплине дія обох факторів на величину критичного обсягу реалізації продукції.

2. Якою повинна бути відпускна ціна одиниці продукції, якщо цільова величина прибутку на підприємстві складає 2000 грн.

Розв'язання

1. Критичний обсяг ($K_{крит}$), при якому досягається «поріг» беззбитковості (прибуток дорівнює нулеві), визначається за формулою:

$$K_{крит} = \frac{ПВ}{Ц_{100} - 3B_{100}};$$

Величини критичного обсягу продаж ($K_{крит}$) складають:

– за базових – умов:

$$K_{крит1} = \frac{67000}{265 - 196} = 971 \text{ од.}$$

– за умов змінення постійних витрат та ціни:

$$K_{крит2} = \frac{67000 \times 1,07}{250 - 196} = 1328 \text{ од.}; \quad 67000 \times 1,07 = 71690 \text{ од.}$$

Зміна критичного обсягу як результат дії двох факторів:

$$\Delta Q = 1328 - 971 = 357 \text{ од.}$$

Висновки. За рахунок обох факторів критичний обсяг збільшиться на 357 од.

2. Відпускну ціну, яка забезпечить цільову величину прибутку, можна визначити з наступної формули:

$$K = \frac{ПВ + Пц}{Ц_{100} - 3B_{100}}, \quad \text{де } Пц - \text{цільова сума прибутку, грн.}$$

Тоді ціна одиниці продукції, яка дозволить підприємству отримати цільову величину прибутку у розмірі 2000 грн. становитиме:

$$1328 = \frac{71690 + 2000}{X - 196}$$

$$X - 196 = \frac{71690 + 2000}{1328}$$

$$X - 196 = 55,5$$

$$X = 55,5 + 196$$

$$X = 251,5 \text{ грн.}$$

Задачі для розв'язання

Задача 10

Визначити собівартість одиниці продукції методом обліку повних витрат. При цьому виділити наступні категорії витрат: прямі та непрямі, виробничу собівартість та невиробничі витрати.

Дані для розрахунків на одиницю продукції, грн:

- матеріальні витрати – 2,65;
- витрати на оплату праці – 4,0;
- амортизація спеціального устаткування – 1,85;
- витрати на управління виробництвом – 2,45;
- інші прямі витрати – 0,35;
- адміністративні витрати – 4,45;
- витрати з утримання та експлуатації основних засобів – 1,3;
- витрати на збут – 1,55;
- інші загальновиробничі витрати – 0,4;
- інші операційні витрати – 0,5.

Рентабельність одиниці виробу для виробника складає 25%, ПДВ – 20%.

Визначити оптову та відпускну ціни одиниці продукції для виробника.

Задача 11

Підприємство виробляє продукцію одного найменування за ціною 530 грн за одиницю. Загальна сума постійних витрат склала 134 000 грн, питомі змінні витрати складають 392 грн. На наступний рік передбачається зростання частки постійних витрат на 7%, та зниження відпускну ціни товару до 500 грн. Визначте:

1. Як вплине дія обох факторів на величину критичного обсягу реалізації продукції.

2. Якою повинна бути відпускну ціна одиниці продукції, якщо цільова величина прибутку на підприємстві складає 4 000 грн.

Задача 12

Повна собівартість виготовлення м'ясорубки склала 78 грн. Рентабельність одиниці виробу для виробника складає 30%.

Визначити оптову та відпускну ціну одиниці виробу; річний прибуток підприємства виробника, якщо в середньому за місяць випускається та реалізується 17 тис. од. Ставка ПДВ згідно з діючим законодавством.

Задача 13

На основі даних таблиці виконати наступне завдання:

1. Розрахувати відсутні в таблиці показники.
2. Провести оцінку оптового товарообороту підприємства за два роки, зробити висновки.

Таблиця – Аналіз оптового товарообороту за видами і формами за групою «Шкіряне взуття» за два роки, тис. грн

Показник	Попередній рік		Поточний рік		Відхилення, (+; –)		Темп росту %
	сума	структура, %	сума	структура, %	сума	структура, %	
Товарооборот із реалізації, у т. ч.:	17581,0		16191,0				
– ринковим споживачам	16091,0						
– позаринковим споживачам			1480,0				
Міжрегіональний та міждержавний оборот	1529,0		1219,0				
Валовий оптовий товарооборот, з нього:							
– складський	9968,0						
– транзитний, у т. ч.:			8743,0				
– з участю в розрахунках							
– без участі в розрахунках	8411,0		664,0				
Оборот з участю в розрахунках							

Задача 14

Оптове торговельне підприємство в роботі зі своїми покупцями – підприємствами роздрібною торгівлі – використовує деякі види цінкових знижок. Необхідно визначити, який відсоток від ціни реалізації та оптової торговельної надбавки може бути запропонований покупцям в якості знижки за умови отримання оптовим підприємством доходу, не нижче від альтернативного.

Визначити також, на яку суму знизиться дохід від реалізації партії товару, у випадку використання оптовим підприємством одного з видів цінових знижок.

Дані для розрахунків.

Партія товару однієї товарної групи, що реалізується – 1200 одиниць.

Закупівельна ціна одиниці – 35 грн (без ПДВ).

Витрати обігу оптового підприємства становлять 6,5% в ціні реалізації.

Рентабельність продажу, що склалась на підприємстві – 6%.

Альтернативний дохід (при найкращому використанні грошей) становить 3%.

Задача 15

Розрахувати суму прибутку підприємства, величину акцизного збору, суму податку на додану вартість та відпускну ціну виробника, виходячи з наступного: повна собівартість – 300 грн, норматив рентабельності – 10%, ставка акцизного збору – 45%.

Тема 4. ЕКОНОМІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОЗДРІБНОЇ ТОРГІВЛІ

Література для вивчення теми: [9, С. 58–70; 12, С. 90–101; С. 156–162; 14, С. 102–118; 15, С. 70–173; С. 435–499]

План семінарського заняття

1. Роздрібна торгівля, її сутність та призначення.
2. Види та функції роздрібної торгівлі.
3. Послуги у роздрібній торгівлі, їх класифікація.

Теми рефератів

1. Проблеми розвитку підприємств роздрібної торгівлі в сучасних умовах.
2. Сучасний стан та основні тенденції розвитку підприємств роздрібної торгівлі.

Тестовий контроль для перевірки знань (виберіть одну відповідь)

1. В умовах ринково-орієнтованої економіки роздрібна торгівля не розглядається як:
  - а) вид підприємницької діяльності;
  - б) ланка системи торгового обслуговування;
  - в) мережа роздрібних магазинів;
  - г) галузь народного господарства;
2. Існування підприємств роздрібної торгівлі обумовлено:
  - а) суспільним поділом праці;
  - б) поділом праці у суспільному виробництві та в сфері товарного обігу;
  - в) поділом праці у сфері товарного обігу;
  - г) поділом праці у суспільному виробництві.
3. До функцій роздрібної торгівлі не належать:
  - а) задоволення потреб населення в товарах;
  - б) посередництво у збуті товарної продукції;
  - в) вплив на виробництво щодо асортименту, якості, обсягів товарів;
  - г) удосконалення технології торгівлі.

4. До функцій, які виконують підприємства роздрібно́ї торгівлі належать:

а) здійснення закупівлі і завою товарів від підприємств-виробників на власні склади або безпосередньо на підприємства роздрібно́ї торгівлі; постійний пошук постачальників товарних ресурсів; вивчення попиту покупців і формування відповідно до нього заявок споживачів;

б) виробництво, реалізація та організація споживання готової до споживання продукції у різних формах; створення зручного для покупців інтер'єру;

в) доставка і зберігання товарів різного асортименту в магазині; створення реклами товару і консультування покупців; підсортування, надання продукції товарного вигляду; реалізація виробленої споживчої вартості;

г) зменшення витрат обігу у сфері споживання шляхом удосконалення технології продажу, розширення інформаційних послуг; реалізація виробленої споживчої вартості.

5. До ринку роздрібних послуг не можна віднести:

а) торговельні;

б) побутові;

в) соціальні;

г) посередницько-комерційні.

6. Склад роздрібно́ї ціни формується за таким складом:

а) $(C + П + A + ПДВ) * 1,2 + Нт$;

б) $C + П + A + ПДВ + Нп + Нт$;

в) $C + П + ПДВ + Нп + Нт$;

г) $(C + П) * 1,2 + A + Нт$.

7. Існування підприємств ресторанного господарства обумовлено:

а) суспільним поділом праці;

б) поділом праці у суспільному виробництві та в сфері товарного обігу;

в) поділом праці у сфері товарного обігу

г) поділом праці у суспільному виробництві.

8. До функцій, які виконують підприємства ресторанного господарства належать:

а) здійснення закупівлі і завою товарів від підприємств-виробників на власні склади або безпосередньо на підприємства роздрібної торгівлі; постійний пошук постачальників товарних ресурсів; вивчення попиту покупців і формування відповідно до нього заявок споживачів;

б) виробництво, реалізація та організація споживання готової до споживання продукції у різних формах; створення зручного для покупців інтер'єру;

в) доставка і зберігання товарів різного асортименту в магазині; створення реклами товару і консультування покупців; підсортування, надання продукції товарного вигляду; реалізація виробленої споживчої вартості;

г) зменшення витрат обігу у сфері споживання шляхом удосконалення технології продажу, розширення інформаційних послуг; реалізація виробленої споживчої вартості.

9. Діяльність підприємств торгівлі щодо закупівель не зв'язана:

- а) з виходом на ринки факторів виробництва;
- б) з дослідженням стану ринку визначеного товару;
- в) з вибором ресурсів для здійснення виробничого процесу;
- г) з вибором сучасних технологій для випуску товарів.

10. Створення підрозділів і служб на підприємстві торгівлі викликано:

- а) необхідністю розподілу трудових процесів;
- б) необхідністю кооперації трудових процесів;
- в) необхідністю спеціалізації трудових процесів;
- г) усі відповіді вірні;
- д) усі відповіді не вірні.

11. Функції, що не виконують підрозділи у зв'язку зі здійсненням процесу закупівель:

- а) направлення замовлення постачальникам;
- б) складання акта приймання товарів;
- в) контроль над термінами постачання;
- г) розміщення товарів на складі.

12. Збереження товарів має на увазі здійснення такої операції:

- а) інвентаризація товарів;
- б) розширення асортименту товарів;
- в) організація місць відпочинку для покупців;

г) консультування покупців.

13. Основною функцією процесу продажів є:

- а) організація стоянок для машин поблизу магазину;
- б) формування ціни товару;
- в) доставка товарів до дому;
- г) приймання товарів від постачальників за якістю й кількістю.

14. Формування асортименту товарів у магазині залежить від:

- а) наявного капіталу підприємця;
- б) розміру підприємства;
- в) методу продажу товарів;
- г) методу формування цін.

Виберіть вірну відповідь:

- 1) вірно тільки а і б;
- 2) вірно тільки б і в;
- 3) вірно тільки в і г.

Таблиця – Основні формули для розв'язання задач

Показник	Формула	Умовні позначення
Роздрібна ціна (ціна реалізації товару) (C_p)	$C_p = C + П + АЗ + ПДВ + Hn(m) + Hm$ $C_p = C_n \times \left(1 + \frac{Hn(m)}{100} \right)$	Hm – торговельна надбавка; C_n – ціна придбання (відпуск на ціна виробника чи посередника); $Hn(m)$ – посередницька або торговельна надбавка, %
Сума торговельної надбавки (Hm)	$Hm = \frac{C_{пок. без ПДВ} \times P_{тн}}{100}$	$C_{пок. без ПДВ}$ – ціна придбання без врахування ПДВ; $P_{тн}$ – прийнятий рівень торговельної надбавки.
Ціна придбання (C_n)	$C_n = C_p \times \left(1 - \frac{3}{100} \right)$	3 – торговельна або посередницька знижка, %

Закінчення таблиці

Показник	Формула	Умовні позначення
Роздрібна ціна на підприємствах ресторанного господарства ($C_{npг}$)	$C_{npг} = C_{ов} + H_{npг}$	$C_{ов}$ – ціна, по якій закуплена продукція для підприємств ресторанного господарства; $H_{npг}$ – націнка підприємств ресторанного господарства.

Приклади розв'язання типових задач

Задача 1.

На основі вивчення поточних цін на товар А підприємство роздрібною торгівлі встановлює роздрібну ціну на нього в розмірі 150 грн. За допомогою аналізу виявлено, що рівень витрат на реалізацію товару А, тобто його витратоємність, становитиме 16%. Необхідний рівень рентабельності продажу даного товару – не менш ніж 4%.

Визначити оптимальну закупівельну ціну та середній рівень торговельної надбавки по товару А.

Розв'язання

Торговельна надбавка в підприємствах торгівлі повинна покривати витрати обертання та дати можливість торговельному підприємству одержати прибуток від реалізації даного товару.

Витрати обертання по товару А у відносному виразі становлять 16%, а рентабельність (прибуток у відносному виразі) – 4%.

Рівень торговельної надбавки повинен складати не менше 20% ($16 + 4 = 20$). Сума торговельної надбавки таким чином дорівнює: $150 \times 20 / 100 = 30$ грн. Роздрібна ціна включає ПДВ, який дорівнює: $150 \times 20 / 120 = 25$ грн. Оптимальний розмір закупівельної ціни без ПДВ дорівнює: $150 - 30 - 25 = 95$ грн.

Середній рівень торговельної надбавки: $30 / 95100 = 31,6\%$.

Задача 2

Підприємство роздрібною торгівлі «Мода» реалізує населенню модні товари. Відділ трикотажу продає за місяць 200 найменувань

жіночого одягу (плаття, костюми, таке інше). Витрати на закупівлю даної кількості товарів склали 36,0 тис. грн (ПДВ в ціну закупівлі не включений). Витрати обігу по відділу становлять 6,2 тис. грн на місяць. Засоби масової інформації свідчать, що середній розмір банківського відсотку з депозитних вкладів склався в поточному періоді на рівні 3% на місяць.

Визначити:

- 1) середню роздрібну ціну одиниці товару, яка забезпечить торговельному підприємству одержання прибутку в розмірі альтернативного доходу;
- 2) середній розмір рентабельності продажу товарів відділом;
- 3) середній розмір торговельної надбавки.

Розв'язання

1. Рівень рентабельності продажу жіночого одягу приймаємо на рівні середнього розміру банківського відсотку з депозитних вкладів – 3%.

2. Сума прибутку: $36 \times 3 / 100 = 1,08$ тис. грн;
3. Ціна реалізації без ПДВ: $36 + 6,2 + 1,08 = 43,28$ тис. грн;
4. ПДВ: $43,28 \times 0,2 = 8,66$ тис. грн;
5. Ціна реалізації з ПДВ: $43,28 + 8,66 = 51,94$ тис. грн;
6. Середня роздрібна ціна одиниці товару, яка забезпечить торговельному підприємству одержання прибутку в розмірі альтернативного доходу: $51,94 / 200 = 259,7$ грн.
7. Середній розмір рентабельності продажу товарів відділом: $1,08 / 51,94 \times 100 = 2,08\%$;
8. Середній розмір торговельної надбавки: $(1,08 + 6,2) / 36 \times 100 = 20,22\%$

Задача 3

Повна собівартість виробництва хутрової шапки складає 210 грн. Рентабельність виробу для виробника – 25%. Акцизний податок – 60%. Роздрібний магазин «Головні убори» реалізує даний товар із торговельною надбавкою 22%, причому постачання товарів здійснюється безпосередньо від хутрової фабрики.

Визначити суму та рівень доходу магазину від реалізації хутрових шапок, якщо на місяць їх реалізується 250 шт.

Примітка. Ставка ПДВ згідно з діючим законодавством.

Розв'язання

1. Прибуток для виробника розраховується:

$$P_{\text{вир}} = 210 \times 0,25 = 52,5 \text{ грн};$$

2. Ціна з акцизом визначається за формулою:

$$C_a = \frac{C + P}{100 - A_c} \times 100;$$

$$C_a = \frac{(210 + 52,5)}{(100 - 60)} \times 100 = 656,25 \text{ грн.}$$

3. Сума акцизу складе: $A_3 = \frac{656,25 \times 60}{100} = 393,75 \text{ грн};$

4. Сума торговельної надбавки:

$$H_m = (656,25 \times 0,22) = 144,38 \text{ грн};$$

5. Ціна реалізації без ПДВ:

$$C_{p_{\text{б/ПДВ}}} = 210 + 52,5 + 393,75 + 144,38 = 800,63 \text{ грн};$$

6. Ціна реалізації з ПДВ: $C_{p_{\text{ПДВ}}} = 800,63 \times 1,2 = 960,75 \text{ грн};$

7. Сума доходу магазину:

$$D = 144,38 \times 250 \times 12 = 433,13 \text{ тис. грн};$$

8. Товарооборот магазину:

$$T = 960,75 \times 250 \times 12 = 2882,25 \text{ тис. грн};$$

9. Рівень комерційного доходу магазину:

$$P_{\text{кд}} = \frac{433,13 \times 100}{2882,25} = 15,03\% .$$

Задача 4

Собівартість виробу – 480 грн, рентабельність – 30%, ставка акцизного збору – 35%, націнка посередника – 25% ціни виробника, роздрібна ціна виробу – 1824 грн, ПДВ – 20%, витрати обігу торгівлі на одиницю продукції – 240 грн.

Визначити прибуток у складі торговельної надбавки.

Розв'язання

1. $P = 480 \times 0,3 = 144 \text{ грн};$

2. $C_a = (480 + 144) \times 100 / (100 - 35) = 960 \text{ грн};$

3. $C_{\text{відп. вир.}} = 960 \times 1,2 = 1152 \text{ грн};$

4. $H_{\text{посередника}} = 1152 \times 0,25 = 288 \text{ грн};$

5. $C_{\text{посередника}} = 1152 + 288 = 1440 \text{ грн};$

6. $H_{\text{надбавка торг.}} = 1824 - 1440 = 384 \text{ грн};$

7. $P_{\text{прибуток у складі торг. надбавки}} = 384 - 240 = 144 \text{ грн.}$

Задача 5

Собівартість виробу – 300 грн, рентабельність – 50%, роздрібна ціна 1380 грн, торговельна надбавка 15% ціни виробника, ПДВ –20%. Визначити ставку акцизного збору (%), за якою в ціні встановлений цей податок.

Розв'язання

- Ц розд. = Ц вир. + торговельна надбавка(15%);
 $1380 = 100\% + 15\%; 1380 = 115\%;$
 $1380 - 115\%; x - \text{ціна виробника};$
 $x = 1380 \times 100 / 115 = 1200 \text{ грн};$
 $x - 100\%$
- Ц вир. з пдв = С + П + А + ПДВ = (С + П + А) × 1,2 = 1200 грн;
 $\Pi = 300 \times 0,5 = 150 \text{ грн};$
 $300 + 150 + A = 1200 / 1,2;$
 $300 + 150 + A = 1000 \text{ грн};$
- $A = 1000 - 300 - 150 = 550 \text{ грн};$
 $A = \text{Ц}_a \times \text{Ас} / 100; \text{Ас} = A \times 100 / \text{Ц}_a;$
 $\text{Ас} = 550 \times 100 / 1000 = 55\%.$

Задача 6

Собівартість ювелірного виробу становить 1500 грн. Рентабельність одиниці виробу для виробника складає 30% від собівартості. Ставка акцизного збору 55%. Ювелірний виріб надходить у роздрібну мережу без посередника. Торговельна надбавка 25% від відпускної ціни.

Визначити роздрібну ціну ювелірного виробу, а також питому вагу кожного елементу в роздрібній ціні.

Визначити суму та рівень доходу магазину від реалізації ювелірних виробів, якщо за місяць їх реалізується 550 шт.

Розв'язання

- Прибуток для виробника розраховується:

$$\text{Пвир} = 1500 \times 0,3 = 450 \text{ грн};$$

- Ціна з акцизом визначається за формулою:

$$\text{Ц}_a = \frac{C + \Pi}{100 - \text{Ас}} \times 100;$$

$$\text{Ц}_a = (1500 + 450) \times 100 / 100 - 55 = 4333,3 \text{ грн};$$

- Сума акцизу складе: $A = 4333,3 \times 0,55 = 2383,3 \text{ грн};$

- Сума торговельної надбавки: $\text{Нм} = 4333,3 \times 0,25 = 1083,3 \text{ грн};$

- Ціна реал. без ПДВ: $4333,3 \times 1,25 = 5416,7 \text{ грн};$

6. Ціна реалізації без ПДВ:
 $1500 + 450 + 2383,3 + 1083,3 = 5416,7$ грн;
7. ПДВ = $5416,7 \times 0,2 = 1083,3$ грн;
8. Ціна реалізації з ПДВ: $5416,7 \times 1,2 = 6499,9$ грн;
 $(5416,7 + 1083,1 = 6499,9$ грн);
9. Сума доходу магазину:
 $D = 1083,3 \times 550 \times 12 = 7149,78$ тис. грн;
10. Товарооборот магазину:
 $T = 6499,9 \times 550 \times 12 = 42898,02$ тис. грн;
11. Рівень комерційного доходу магазину:
 $7149,78 \times 100 / 42898,02 = 16,7\%$;
12. Ціна роздрібна: С – 1500 грн; П – 450 грн; А – 2383,3 грн;
 Торг. надб. – 1083,3 грн; ПДВ – 1083,3 грн;
 Цр. = $1500 + 450 + 2383,3 + 1083,3 + 1083,3 = 6499,9$ грн.

Задача 7

Торговельне підприємство щотижнево отримує 120 ящиків пива “Оболонь”, 30% з них продаються в 4 філіях рівними частинами. Тариф транспорту становить 47 ум. од. за 1 год. роботи. У середньому при завезенні в кожну філію пива автомобіль затримується на 45 хв. Витрати на заробітну плату – 5,8 ум. од. на один ящик, інші витрати становлять 1330 ум. од. на всю партію. Підприємство планує отримати прибуток у розмірі 12 % на одну пляшку. Відпускна ціна заводу–виробника – 1,10 ум. од. за одну пляшку.

Розрахувати найнижчу роздрібну ціну на пиво “Оболонь”, єдину для магазину та філій.

Розв'язання

- Загальний час роботи транспорту становить:
 $45 \text{ хв} \times 5 \div 60 = 3,75$ або 4 год.
- Транспортні витрати: $47 \times 4 = 188$ ум. од.
- Загальна кількість пляшок пива:
 $120 \times 20 = 2400$
- Інші витрати загалом та на одну пляшку відповідно:
 $(5,8 \times 120) + 1330,0 + 188 = 2214,00$ ум. од.;
 $2214,00 \div 2400 = 0,92$ ум. од.
- Ціна пляшки пива з урахуванням відпускної ціни виробника та прибутку підприємства складатиме:
 $(0,92 + 1,10) \times 1,12 = 2,26$ ум. од.
- Роздрібна ціна на пиво: $2,26 \times 1,2 = 2,71$ ум. од.

Задача 8.

Відпускна ціна жіночого костюма фабрики–виробника разом з ПДВ становить 102 ум. од. Витрати оптової бази, пов'язані з придбанням та транспортуванням виробів – 1450 ум. од. Загальна кількість придбаних виробів – 150. Оптова база планує отримати прибуток у розмірі 12 ум. од. за один костюм. Витрати роздрібного торговельного підприємства, пов'язані з доставкою товару з оптової бази, підготовкою до продажу та реалізацією, становлять 4380 ум. од. Торговельне підприємство планує отримати прибуток у розмірі 30 ум. од.

Розрахувати оптову та роздрібну ціну на жіночий костюм.

Розв'язання

1. Витрати оптової бази на 1 жіночий костюм:
 $1450 / 150 = 9,67$ ум. од.
2. Прибуток оптової бази на 1 жіночий костюм: 12 ум. од.
3. Надбавка оптової бази: $9,67 + 12 = 21,67$ ум. од.
4. Відпускна ціна жіночого костюма фабрики-виробника без ПДВ:
 $(100 - 16,67) / 100 = 0,8333$; $102 \times 0,8333 = 85$ ум. од.
5. Оптова відпускна ціна оптової бази 1 виробу з ПДВ:
 $(85 + 21,67) \times 1,2 = 128,0$ ум. од.
6. Витрати роздрібного торговельного підприємства на 1 виріб:
 $4380 / 150 = 29,2$ ум. од.
7. Оптова відпускна ціна оптової бази 1 виробу без ПДВ:
 $1280,833 = 106,7$ ум. од.
8. Роздрібна ціна роздрібного торговельного підприємства:
 $(106,7 + 29,2 + 30) \cdot 1,2 = 199,1$ ум. од.

Задачі для розв'язання

Задача 1

На основі вивчення поточних цін на товар А підприємство роздрібної торгівлі встановлює роздрібну ціну на нього в розмірі 250 грн. За допомогою аналізу виявлено, що рівень витрат на реалізацію товару А, тобто його витратоємність, становитиме 26%. Необхідний рівень рентабельності продажу даного товару – не менш ніж 5%. Визначити оптимальну закупівельну ціну та середній рівень торговельної надбавки по товару А.

Задача 2

Підприємство роздрібної торгівлі «Мода» реалізує населенню модні товари. Відділ трикотажу продає за місяць 200 найменувань жіночого одягу (плаття, костюми, таке інше). Витрати на закупівлю даної кількості товарів склали 150,0 тис. грн (ПДВ в ціну закупівлі не включений). Витрати обігу по відділу становлять 25,8 тис. грн на місяць. Засоби масової інформації свідчать, що середній розмір банківського відсотку з депозитних вкладів склався в поточному періоді на рівні 3% на місяць.

Визначити:

- 1) середню роздрібну ціну одиниці товару, яка забезпечить торговельному підприємству одержання прибутку в розмірі альтернативного доходу;
- 2) середній розмір рентабельності продажу товарів відділом;
- 3) середній розмір торговельної надбавки.

Задача 3

Повна собівартість виробництва хутрового пальто складає 410 грн Рентабельність виробу для виробника – 20%. Акцизний податок – 60%. Роздрібний магазин «Пальто» реалізує даний товар із торговельною надбавкою 22%, причому постачання товарів здійснюється безпосередньо від хутрової фабрики.

Визначити суму та рівень доходу магазину від реалізації хутрового пальто, якщо на місяць їх реалізується 350 шт.

Примітка. Ставка ПДВ згідно з діючим законодавством.

Задача 4

Собівартість виробу – 500 грн, рентабельність – 15%, ставка акцизного збору – 40%, націнка посередника – 20% ціни виробника, роздрібна ціна виробу – 2000 грн, ПДВ – 20%, витрати обігу торгівлі на одиницю продукції – 300 грн. Визначити прибуток у складі торговельної надбавки.

Задача 5

Собівартість виробу – 150 грн, рентабельність – 25%, роздрібна ціна 750 грн, торговельна надбавка 20% ціни виробника, ПДВ – 20%. Визначити ставку акцизного збору (%), за якою в ціні встановлений цей податок.

Тема 5. ЕКОНОМІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ

Література для вивчення теми: [15, С. 173–210; 17, С. 240–255; 26, С. 13–29; С. 79–92]

План семінарського заняття

1. Поняття, роль та форми зовнішньої торгівлі.
2. Економічний механізм здійснення зовнішньої торгівлі.
3. Фактори, що визначають тенденції та перспективи розвитку зовнішньої торгівлі.
4. Стан та перспективи розвитку зовнішньої торгівлі України.

Теми рефератів

1. Роль зовнішньої торгівлі в поповненні ресурсів торговельних підприємств.
2. Міжнародна торгівля послугами. Їх класифікація згідно
3. Міжнародного валютного фонду.
4. Фактори, що визначають тенденції та перспективи розвитку зовнішньої торгівлі.

Тестовий контроль для перевірки знань (виберіть одну або більше правильні відповіді)

1. Зовнішня торгівля – це:
  - а) міждержавна взаємна двостороння торгівля;
  - б) зовнішньоторговельна форма товарного обігу;
  - в) зовнішньоторговельна купівля-продаж оптових партій товарів;
  - г) вид господарської діяльності;
  - д) складова частина оптової торгівлі.
2. Об'єктами комерційної діяльності на міжнародному ринку є:
  - а) товари і послуги (матеріальні блага);
  - б) міжнародний товарооборот;
  - в) продукція виробничо-технічного призначення;
  - г) нематеріальні об'єкти та предмети широкого вжитку
3. До контингенту учасників міжнародного ринку не можна віднести:
  - а) комерційні фірми;
  - б) державна митниця;

- в) союзи підприємств;
- г) державні органи та відомства;
- д) економічні організації під егідою ООН

4. До параметрів, що характеризують зовнішню торгівлю не відносяться:

- а) динаміка товарообороту;
- б) географічна структура товарообороту;
- в) товарна структура товарообороту;
- г) обсяги міжнародних послуг;
- д) обсяг товарообороту.

5. Товарні біржі – це:

- а) епізодичні роздрібні ринки однорідних товарів;
- б) постійні роздрібні ринки однорідних товарів;
- в) постійно діючі оптові ринки однорідних товарів;
- г) постійні оптові ринки різних товарів.

6. Угоди на біржах укладають:

- а) дилери;
- б) вистриб'ютори;
- в) брокери;
- г) ліцитатори.

7. Строкові реальні угоди називаються:

- а) спотовими;
- б) форвардними;
- в) варантними;
- г) контингентними.

8. Ф'ючерси – це:

- а) строкові угоди спекулятивного характеру;
- б) спотові угоди з реальним товаром;
- в) форвардні угоди з реальним товаром;
- г) угоди у сфері інтелектуальної власності.

9. Аукціони спеціалізуються на реалізації:

- а) масових сировинних товарів;
- б) реальних товарів з чіткими індивідуальними властивостями;
- в) нереальних товарів з довільними індивідуальними властивостями;

г) послуг.

10. Податок, який стягується з товару під час перетину ним національного митного кордону – це:

- а) імпортне мито;
- б) митний тариф;
- в) тарифна квота;
- г) мито;
- д) митна виручка.

11. Мито може встановлюватися

- а) на вартість товару;
- б) на кількість товару;
- в) на вартість та на кількість товару;
- г) на якість товару;
- д) вірна відповідь відсутня.

12. Показником результативності зовнішньої торгівлі є:

- а) фізичний обсяг міжнародної торгівлі;
- б) сальдо зовнішньоторговельного балансу;
- в) зовнішньоторговельний оборот на душу населення;
- г) ефективність зовнішньоторговельного обороту.

13. Торговий баланс є активним .

а) якщо вартість ввезених товарів перевищує вартість вивезених товарів;

- б) якщо сума вивезених товарів перевищує суму ввезених товарів;
- в) якщо вартість ввезених і вивезених товарів однакова;
- г) усі відповіді невірні.

14. В якому з положень неправильно показано значення зовнішньої торгівлі? Зовнішня торгівля:

а) долає обмеженість виробничих можливостей національного ресурсного потенціалу і підвищує продуктивність його використання;

б) розширює масштаби національного виробництва, ємність внутрішнього ринку, розвиває зв'язки з світовим ринком;

в) призводить до глобалізації економічної конкуренції у світовій економіці;

г) за рахунок різниці національних й інтернаціональних витрат виробництва забезпечує одержання додаткових доходів, сприяє підвищенню життєвого рівня на всій земній кулі.

15. Ввезення на митну територію країни імпортного товару за ціною, нижчою, ніж нормальна ціна на подібний товар у країні-експортері, яке заподіє шкоду національному товаровиробнику подібного товару, називається

- а) квота;
- б) субсидія;
- в) тарифна квота;
- г) демпінг;
- д) мито.

Таблиця – Основні формули для розв’язання задач

Показник	Формула	Умовні позначення
Ціна придбання товару (C_n)	$C_n = MB + M + A + ПДВ + MЗ$	MB – митна вартість товару; M – мито; $MЗ$ – митні збори; A – акцизний збір в ціні імпортих товарів.
Митна вартість товару (MB)	$MB = KЦ_T + T_p + C_T$	$KЦ_T$ – контрактна (договірна) ціна; T_p – витрати з транспортування; C_T – страхування вантажу до митного кордону.
Мито (M)	$M = \frac{MB \times MC}{100},$	MC – ставка мита, %
Акцизний збір (A)	$A = \frac{(MB + M) \times Ac}{100},$	Ac – ставка акцизного збору, %
Податок на додану вартість ($ПДВ$)	$ПДВ = \frac{(MB + M + A) \times ПДВ_c}{100},$	$ПДВ_c$ – ставка ПДВ, %
Ціна реалізації імпортної продукції (C_p)	$C_p = MB + M + A + MЗ + BO + П + ПДВ$	BO – витрати обігу імпортера з реалізації продукції на внутрішньому ринку; $П$ – прибуток від реалізації імпортної продукції.

Приклади розв'язання типових задач

Задача 1

Контрактна вартість договору – 38 тис. дол. США, фактичні витрати з транспортування та страхування вантажу до митного кордону, що не ввійшли до контрактної ціни – 2 тис. дол., курс НБУ – 8 грн за 1 дол. США, мито – 20%, митні збори – 5 дол., ставка акцизного збору – 50%, ПДВ – 20%. Визначити імпортну ціну (ціну придбання) товару.

Розв'язання

1. Ціна придбання товару (C_n), що ввозиться в країну, складається з наступних елементів:

$$C_n = MB + M + A + ПДВ + МЗ .$$

2. У митну вартість входить контрактна (договірна) ціна товару, а також фактичні витрати, які не ввійшли в таку ціну:

$$MB = (38 + 2) \times 8 = 320 \text{ тис. грн.}$$

3. Сума мита розраховується: $M = 32020 / 100 = 64$ тис. грн.

4. При визначенні акцизного збору (A) в ціні імпортних товарів ставка акцизу встановлюється безпосередньо до суми митної вартості та мита:

$$A = \frac{(MB + M) \times Ac}{100} ; \quad A = \frac{(320 + 64) \times 50\%}{100} = 192 \text{ тис. грн.}$$

5. Податок на додану вартість ($ПДВ$) у ціні імпортної продукції визначається за встановленою ставкою до бази оподаткування. Такою базою є митна вартість товарів з урахуванням мита, а якщо товар підакцизний, то й акцизного збору:

$$ПДВ = \frac{(320 + 64 + 192) \times 20}{100} = 115,4 \text{ тис. грн.}$$

6. Митній збір складає: $МЗ = \frac{5 \times 8}{1000} = 0,04$ тис. грн.

7. Розрахуємо ціну придбання товару:

$$C_n = 320 + 64 + 192 + 115,4 + 0,04 = 691,44 \text{ грн.}$$

Задача 2

Контрактна вартість договору – 38 тис. дол. США, фактичні витрати з транспортування та страхування вантажу до митного кордону, що не ввійшли до контрактної ціни – 2 тис. дол., перераховувати за діючим курсом НБУ –7 грн за 1 дол. США; мито –

20%, митні збори – 5 дол., ставка акцизного збору – 50%, ПДВ – 20%.
Визначити імпорتنу ціну (ціну придбання) товару.

Розв'язання

1. Ціна придбання товару (C_n), що ввозиться в країну, складається з наступних елементів:

$$C_n = MB + M + A + ПДВ + MЗ,$$

2. У митну вартість входить контрактна (договірна) ціна товару, а також фактичні витрати, які не ввійшли в таку ціну:

$$MB = (38 + 2) \times 7 = 280 \text{ тис. грн.}$$

3. Розрахуємо суму мита: $M = \frac{280 \times 20}{100} = 56 \text{ тис. грн.}$

4. При визначенні акцизного збору (A) в ціні імпортованих товарів ставка акцизу встановлюється безпосередньо до суми митної вартості та мита:

$$A = \frac{(MB + M) \times Ac}{100}, \quad A = \frac{(280 + 56) \times 50\%}{100} = 168 \text{ тис. грн.}$$

5. Податок на додану вартість (ПДВ) у ціні імпортованої продукції визначається за встановленою ставкою до бази оподаткування. Такою базою є митна вартість товарів з урахуванням мита, а якщо товар підакцизний, то й акцизного збору:

$$ПДВ = \frac{(280 + 56 + 168) \times 20}{100} = 100,8 \text{ тис. грн.}$$

6. Митний збір складає: $MЗ = \frac{5 \times 7}{1000} = 0,035 \text{ тис. грн.}$

7. Розрахуємо ціну придбання товару:

$$C_n = 280 + 56 + 168 + 100,8 + 0,035 = 604,84 \text{ тис. грн.}$$

Задача 3

Контрактна вартість договору – 76 тис. дол. США, фактичні витрати з транспортування та страхування вантажу до митного кордону, що не ввійшли до контрактної ціни – 4 тис. дол., курс НБУ – 8 грн за 1 дол. США, мито – 15%, митні збори – 5 дол., ставка акцизного збору – 50%, ПДВ – 20%. Визначити імпорتنу ціну (ціну придбання) товару.

Розв'язання

1. Ціна придбання товару (C_n), що ввозиться в країну, складається з наступних елементів: $C_n = MB + M + A + ПДВ + МЗ$,

2. У митну вартість входить контрактна (договірна) ціна товару, а також фактичні витрати, які не ввійшли в таку ціну:

$$MB = (76 + 4) \times 8 = 640 \text{ тис. грн.}$$

$$3. \text{ Розрахуємо суму мита: } M = 64015 / 100 = 96 \text{ тис. грн.}$$

4. При визначені акцизного збору (A) в ціні імпортованих товарів ставка акцизу встановлюється безпосередньо до суми митної вартості та мита:

$$A = \frac{(MB + M) \times Ac}{100}, \quad A = (640 + 96) \times 50 / 100 = 368 \text{ тис. грн.}$$

5. Податок на додану вартість ($ПДВ$) у ціні імпортованої продукції визначається за встановленою ставкою до бази оподаткування. Такою базою є митна вартість товарів з урахуванням мита, а якщо товар піддається акцизній, то й акцизного збору:

$$ПДВ = (640 + 96 + 368) \times 20 / 100 = 220,8 \text{ тис. грн.}$$

$$6. \text{ Митний збір складає: } МЗ = 58 / 1000 = 0,04 \text{ тис. грн.}$$

7. Розрахуємо ціну придбання товару:

$$C_n = 640 + 96 + 368 + 220,8 + 0,04 = 1324,84 \text{ тис. грн.}$$

Задача 4

Митна вартість одиниці товару складає 180 грн, розмір мита – 30%, ставка акцизного збору – 55%, митні збори – 0,2% митної вартості товарів, ставка ПДВ згідно діючого законодавства, торговельна надбавка – 15%.

Визначити ціну на імпортовані товари для підприємства – імпортера, а також кінцеву ціну реалізації.

Розв'язання

1. Ціна придбання товару (C_n), що ввозиться в країну, складається з наступних елементів: $C_n = MB + M + A + ПДВ + МЗ$.

2. У митну вартість входить контрактна (договірна) ціна товару, а також фактичні витрати, які не ввійшли в таку ціну: $MB = 180$ грн.

$$3. \text{ Сума мита розраховується: } M = 18030 / 100 = 54 \text{ грн.}$$

4. При визначені акцизного збору (A) в ціні імпортованих товарів ставка акцизу встановлюється безпосередньо до суми митної вартості та мита:

$$A = \frac{(MB + M) \times Ac}{100} \quad A = (180 + 54) \times 55 / 100 = 128,7 \text{ грн.}$$

5. Податок на додану вартість (ПДВ) у ціні імпортованої продукції визначається за встановленою ставкою до бази оподаткування. Такою базою є митна вартість товарів з урахуванням мита, а якщо товар піддакцизний, то й акцизного збору:

$$ПДВ = (180 + 54 + 128,70) \times 20 / 100 = 72,54 \text{ грн.}$$

$$6. \text{ Митний збір складає: } MЗ = 0,2 \times 180 / 100 = 0,36 \text{ грн.}$$

7. Розрахуємо ціну придбання товару:

$$Цп = 180 + 54 + 128,7 + 72,54 + 0,36 = 435,6 \text{ грн.}$$

$$8. \text{ Кінцева ціна реалізації: } 435,6 \times 1,15 = 500,94 \text{ грн.}$$

Задача 5

Розрахувати експортну ціну на насіння соняшника, урахувавши що повна собівартість 1 000 кг – 800 грн, норматив рентабельності виробника 20%, витрати на доставку – 3% до оптової ціни виробника, митні збори – 0,2% митної вартості, експортне мито – 23% митної вартості.

Розв'язання

$$П = 800 \times 20 / 100 = 160 \text{ грн;}$$

$$Цопт = C + П = 800 + 160 = 960 \text{ грн;}$$

$$\text{Витрати на доставку} = 960 \times 3 / 100 = 28,8 \text{ грн;}$$

$$\text{Митні збори (МЗ): } (800 + 160 + 28,8) \times 0,2 / 100 = 1,978 = 2 \text{ грн;}$$

Експортне мито (ЕМ):

$$(800 + 160 + 28,8) \times 0,23 / 100 = 2,27 = 2,3 \text{ грн;}$$

$$\text{Цексп} = 800 + 160 + 28,8 + 2,0 + 2,3 = 993,1 \text{ грн.}$$

Задачі для розв'язання

Задача 6

Контрактна вартість договору – 38 тис. дол. США, фактичні витрати з транспортування та страхування вантажу до митного кордону, що не ввійшли до контрактної ціни – 2 тис. дол., перераховувати за діючим курсом НБУ – 7 грн за 1 дол. США; мито – 20%; митні збори – 5 дол., ставка акцизного збору – 50%, ПДВ – 20%. Визначити імпортовану ціну (ціну придбання) товару.

Задача 7

Контрактна вартість договору – 152 тис. дол. США, фактичні витрати з транспортування та страхування вантажу до митного кордону, що не ввійшли до контрактної ціни – 8 тис. дол., курс НБУ – 8 грн за 1 дол. США, мито – 10%, митні збори – 8 дол., ставка акцизного збору – 45%, ПДВ – 20%. Визначити імпорتنу ціну (ціну придбання) товару.

Задача 8

Митна вартість одиниці товару складає 360 грн, розмір мита – 15%, ставка акцизного збору – 50%, митні збори – 0,4% митної вартості товарів, ставка ПДВ згідно діючого законодавства, торговельна надбавка – 20%.

Визначити ціну на імпортні товари для підприємства – імпортера, а також кінцеву ціну реалізації.

Задача 9

Розрахувати експортну ціну на насіння соняшника, урахувуючи що повна собівартість 1000 кг – 900 грн, норматив рентабельності виробника 15%, витрати на доставку – 5% до оптової ціни виробника, митні збори – 0,4% митної вартості, експортне мито – 25% митної вартості.

Розділ 2. ЕКОНОМІКА ТОРГОВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Тема 6. СУБ'ЄКТИ ТОРГОВЕЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ УМОВИ ЇХ ДІЯЛЬНОСТІ

Література для вивчення теми: [9, С. 72–102; 11, С. 7–43; 17, С. 7–27; 18, С. 5–33; 23, С. 10–27; 25, С. 6–41; 32, С. 5–10]

План семінарського заняття

1. Типологія суб'єктів торговельної діяльності за різними класифікаційними ознаками.
2. Особливості створення та економічні засади функціонування торговельних підприємств в Україні.
3. Права та обов'язки суб'єктів торговельної діяльності.
4. Економічні умови функціонування торговельних підприємств.
5. Напрями та види діяльності торговельного підприємства.

Теми рефератів

1. Економічна сутність та функції торговельного підприємства.
2. Особливості торговельно-виробничої діяльності підприємств роздрібної торгівлі за сучасних умов економічного розвитку економіки України.
3. Проблеми розвитку підприємств торгівлі в сучасних умовах.
4. Тенденції розвитку нових форматів торгівлі в Україні.

Тестові завдання для самоперевірки (виберіть одну правильну відповідь)

1. Чим характеризується торгово-технологічна структура внутрішнього середовища торгового підприємства?

а) спільністю призначення реалізованих товарів і методів їх продажу, єдністю операцій технологічного процесу і обслуговування, однорідністю розміщення і функціональною взаємозалежністю торгових, складських, виробничих і допоміжних площ і операцій;

б) господарською відособленістю підприємства, наданням його юридичними правами і відповідальністю за свою діяльність, єдиною системою обліку і звітності, однотипною методикою аналізу і планування торгової діяльності;

в) спільністю матеріальних ресурсів, а також використанням однотипних приміщень і однорідного торгово-технологічного устаткування.

2. Що включає внутрішнє середовище торгової організації?
- а) основні фонди, трудові ресурси, оборотні активи, інформація;
  - б) покупців, постачальників, партнерів, конкурентів, органи управління;
  - г) економіку, політику, право, природу, демографію.
3. Яка головна ціль торгового підприємства?
- а) отримання максимального прибутку і високої рентабельності;
  - б) забезпечення споживачів продукцією підприємства;
  - в) створення робочих місць для населення.
4. Які чинники зовнішнього середовища надають пряму дію на торгову фірму?
- а) покупці, постачальники, партнери, конкуренти, органи управління;
  - б) економіка, політика, право, природа, демографія;
  - в) основні фонди, трудові ресурси, оборотні активи, інформація.
5. Як називаються об'єднання декількох громадян і (або) юридичних осіб, створених згідно законодавству України для самостійної господарської діяльності, в рамках якої кожний несе відповідальність за зобов'язаннями товариства в межах свого паю-внеску, відображеного в сукупній номінальній вартості, що належать йому акцій?
- а) акціонерні товариства відкритого типу;
  - б) товариства з обмеженою відповідальністю;
  - в) холдингові компанії.
6. Як називається торгівля, що виконується шляхом поштового відправлення?
- а) торгівля по замовленнях;
  - б) розвізна торгівля;
  - в) торгівля рознесення.
7. Який інструмент економічного управління торгової фірми використовується для підвищення ефективності роботи торгового суб'єкта і зниження ризиків?
- а) планування;
  - б) внутрішньофірмовий госпрозрахунок;
  - в) контроль.

8. Як визначити торгову надбавку для торгового підприємства?
а) як різницю між продажною і покупною вартостями товарів;
б) як різницю між покупною вартістю товарів і прибутком торгового підприємства;
в) як суму покупної вартості товарів і прибутку торгового підприємства

9. В чому полягає сутність комерційного розрахунку?
а) кожний суб'єкт торгівлі, шляхом співставлення в грошовій формі витрат і результатів своєї діяльності, забезпечує за рахунок власних доходів відшкодування витрат обігу і отримання прибутку;
б) кожний суб'єкт торгівлі забезпечує за рахунок власних витрат відшкодування постійних витрат обігу і отримання прибутку;
г) торгове підприємство на кожний даний момент часу може провести необхідні платежі.

10. Визначте, який із перелічених нижче критеріїв згідно з діючим законодавством України використовується для віднесення підприємства до малого:
а) форма власності;
б) розмір господарського обороту;
в) кількість працівників;
г) відповіді б) і в) правильні.

11. Найважливішими вимогами до діяльності підприємств торгівлі та ресторанного господарства в ринкових умовах є:
а) самоокупність, рентабельність і самофінансування свого розвитку;
б) матеріальна відповідальність за результати господарювання;
в) законслухняність та легітимність діяльності;
г) конкурентоздатність, прибутковість і кредитоспроможність діяльності.

12. Діяльність підприємств торгівлі з реалізації товарів починається:
а) з вибору ресурсів для виробництва продукції;
б) з вибору сучасних технологій для випуску товарів;
в) з дослідження стану ринку визначеного товару;
г) з виходу на ринки факторів виробництва.

13. Елемент системи торговельного обслуговування, що формує тип магазину та визначає зміст основних і допоміжних технологічних процесів:

- а) нормування товарних запасів;
- б) інвентаризація товарів на складі;
- в) метод продажу товарів;
- г) планування обсягу постачання товарів.

14. До основних операцій продажу товарів у магазині не включають:

- а) формування мотивації вибору товарів покупцем;
- б) розрахунок за відібрані товари;
- в) пакування та видавання товару;
- г) інвентаризація товарів в торговельному залі.

15. Пошук джерел постачання товарів до магазину не передбачає:

- а) отримання інформації про наявність пропозиції товарів;
- б) отримання інформації про рівень попиту та товари;
- в) отримання інформації про асортимент товарів у магазині;
- г) отримання інформації про метод формування цін у магазині.

16. Державне регулювання за умов ринкової економіки – це:

- а) план виробництва, що доведений до підприємства відповідними державними органами;
- б) взаємовигідний договір виробництва та збуту продукції;
- в) планове завдання підприємству від вищих галузевих органів управління щодо обсягу, асортименту продукції, що випускається, цін її реалізації;
- г) матеріально-технічне забезпечення підприємства необхідними ресурсами.

17. Необхідність втручання держави в економіку обумовлена:

- а) створенням умов для ефективного функціонування ринкового механізму;
- б) нездатністю ринкового механізму забезпечити ефективний вплив на розподіл обмежених ресурсів і невідповідністю політики розподілу цих ресурсів у суспільстві уявленням про справедливість;
- в) згладжуванням негативних наслідків ринкових процесів, захистом національних інтересів на зовнішньому ринку і всередині

держави; вирішенням проблем, які ринковий механізм ефективно розв'язати не може;

г) відповіді а) і в) правильні.

18. Формою прямого державного регулювання не є:

а) державний контроль за дотриманням вимог та норм з охорони праці та техніки безпеки, санітарних норм та інше;

б) обов'язкове виконання умов соціального законодавства;

в) регулювання експортно-імпортних і бартерних операцій підприємств через механізм ліцензування, квотування, митного та валютного законодавства з метою захисту споживчого ринку України та його підприємств або стимулювання попиту на продукти національного виробництва;

г) антимонопольний контроль за діяльністю підприємств.

19. Формою непрямого державного регулювання не є:

а) обов'язкове дотримання підприємством трудового законодавства України щодо забезпечення реальної рівноправності при наймі на роботу та оплаті праці; тривалості робочого дня, мінімального розміру оплати праці; мінімальної тривалості та оплати щорічної відпустки; оплати понаднормової роботи, роботи в нічний час та святкові дні; створення умов роботи та оплати праці вагітних жінок, жінок з дітьми, неповнолітніх громадян та інше;

б) введення системи державного регулювання розмірів фонду оплати праці, спрямованої на підтримку суспільно-необхідних пропорцій між продуктивністю праці та її оплатою і подолання інфляційного знецінення національної валюти України;

в) диференціація ставок податків за окремими видами діяльності підприємств та введення системи податкових пільг для стимулювання виробничої діяльності, створення нових та малих підприємств;

г) встановлення можливості прискореної амортизації основних фондів підприємств з метою стимулювання їх інвестиційної діяльності, активнішого використання досягнень науково-технічного прогресу.

Тема 7. ТОВАРОБОРОТ ТОРГОВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Література для вивчення теми: [9, С. 113–144; 10, С. 141–158; 11, С. 93–173; 12, С. 103–135; 17, С. 63–72; 18, С. 82–106; 20, С. 25–27; 25, С. 44–96; 32, С. 112–127]

План семінарського заняття

1. Сутність та значення товарообороту підприємства як показника господарської діяльності торговельного підприємства.
2. Показники, що характеризують товарооборот торговельного підприємства. Аналіз його обсягу та структури.
3. Оцінка критичних обсягів діяльності торговельного підприємства.
4. Планування обсягу та структури товарообороту торговельного підприємства.

Теми рефератів

1. Основні фактори, що визначають обсяг, структур і перспективу розвитку товарообороту підприємства.
2. Методичні підходи до регулювання структури товарообороту з метою створення умов для одержання необхідного розміру прибутку.
3. Сутність показників товарообороту, які використовують в процесі обліку, аналізу та планування.

Тестові завдання для самоперевірки (виберіть одну правильну відповідь)

1. Як визначити загальний об'єм роздрібного товарообігу?
  - а) як добуток реалізованої кількості товарів кожного найменування на ціну за одиницю товару;
  - б) як суму складського і транзитного товарообігу;
  - в) як суму оптового і складського товарообігу.

2. Як визначається товарна структура товарообігу?
  - а) співвідношенням окремих товарів і товарних груп в загальному об'ємі товарообігу, вираженим у відсотках;
  - б) співвідношенням окремих видів і форм товарообігу у його загальному об'ємі;
  - в) сумою роздрібного і оптового товарообігу.

3. У чому полягає економічна сутність роздрібного товарообігу?

а) в обміні грошових доходів споживачів на товари і послуги в процесі купівлі-продажу і в економічних відносинах, пов'язаних з цим обміном;

б) у продажі товарів виробниками або торговими посередниками покупцям для подальшого використання в комерційному обороті;

в) у виявленні місця окремих субринків, в аналізі міжрегіонального обміну і регіональної відмінності душевого рівня товарообігу;

4. Що характеризує оптовий товарообіг?

а) об'єм продажу товарів виробниками або торговими посередниками покупцям для подальшого використання в комерційному обороті;

б) об'єм продажу товарів населенню для особистого, сімейного, домашнього використання;

в) конкурентні позиції підприємства на ринку, його частку в загальному об'ємі продажів і ступінь стійкості положення на ринку.

5. Який вплив надають збільшення початкових запасів і надходження товарів на суму реалізації?

а) збільшують розміри реалізації товарів;

б) скорочують розміри реалізації товарів;

в) не змінюють суму реалізації товарів.

6. Якою формулою виражається товарний баланс, якщо $Z_п$ – запаси на початок періоду, H – надходження товарів, O – товарообіг, B – інше вибуття товарів, $Z_к$ – запаси на кінець періоду?

а) $Z_п + П = O + B + Z_к$;

б) $Z_п + П = O + B - Z_к$;

в) $Z_п + П = O - B - Z_к$.

7. На якому етапі аналізу товарообігу підприємства зіставляється загальний об'єм товарообігу з плановими показниками або показниками попереднього періоду?

а) на першому, вивчення об'єму товарообігу;

б) на другому, аналіз динаміки товарообігу;

в) на третьому, аналіз складу товарообігу.

8. Як називається етап планування товарообігу підприємства, наступний за визначенням складу і структури товарообігу?

- а) розрахунок товарообігу по періодах;
- б) розрахунок загального об'єму реалізації товарів;
- в) планування товарних запасів.

9. Який метод планування передбачає використання показників товарообігу на 1 м² площі торгового залу?

- а) нормативний метод;
- б) економіко-статистичний метод;
- в) метод техніко-економічних розрахунків.

10. Які методи використовуються при плануванні структури товарообігу?

- а) метод ковзаючої середньої, метод коефіцієнтів еластичності;
- б) метод екстраполяції, метод техніко-економічних розрахунків;
- в) метод згладжування даних, метод отримання необхідної суми прибутку.

Таблиця – Основні формули для розв'язання задач

Показник	Формула	Умовні позначення
Товарний баланс	$3n + H = T + B + 3к$	$3n$ – запаси товарів на початок періоду, грош.од.; H – надходження товарів протягом періоду, грош. од.; T – обсяг товарообороту за період, грош. од.; B – інше вибуття товарів за період, грош. од.; $3к$ – запаси товарів на кінець періоду, грош. од.
Вплив стану товарних запасів на початок періоду, який досліджується ($\Delta T_{\Delta 3n}$)	$\Delta T_{\Delta 3n} = 3n_1 - 3n_0$	$3n_{1,0}$ – запаси товарів на початок відповідного періоду

Продовження таблиці

Показник	Формула	Умовні позначення
Вплив обсягу постачання товарів ($\Delta T_{\Delta H}$)	$\Delta T_{\Delta H} = H_1 - H_0$	$H_{1,0}$ – розмір постачання товарів у відповідному періоді
Вплив зміни розміру іншого вибуття товарів ($\Delta T_{\Delta B}$)	$\Delta T_{\Delta B} = B_1 - B_0$	$B_{1,0}$ – розмір іншого вибуття у відповідному періоді
Вплив стану товарних запасів на кінець періоду, який досліджується ($\Delta T_{\Delta 3\kappa}$)	$\Delta T_{\Delta 3\kappa} = 3\kappa_1 - 3\kappa_0$	$3\kappa_{1,0}$ – запаси товарів на кінець відповідного періоду
Вплив зміни розміру середніх товарних запасів та часу обертання ($\Delta T_{\Delta 3}$, $\Delta T_{\Delta B}$)	$\Delta T_{\Delta 3} = \frac{\overline{ДВ}}{ДВ} \ln \left \frac{B_1}{B_0} \right ,$ $\Delta T_{\Delta B} = \Delta T - \Delta T_{\Delta 3}$	
Вплив зміни розміру середніх товарних запасів та швидкості їх обертання ($\Delta T_{\Delta 3}$, $\Delta T_{\Delta C}$)	$\Delta T_{\Delta 3} = (\overline{3}_1 - \overline{3}_0) \times C_0,$ $\Delta T_{\Delta C} = (C_1 - C_0) \times \overline{3}_0$	
Вплив зміни забезпеченості робочою силою на динаміку товарообороту ($\Delta T_{\Delta Ч}$)	$\Delta T_{\Delta Ч} = (Ч_1 - Ч_0) \times ПП_0,$	$ПП_0$ – продуктивність праці у базовому році, грош. од/чол.; $Ч_1, Ч_0$ – середньооблікова кількість робітників у звітному і базовому роках відповідно, чол.
Вплив зміни ефективності використання робочої сили на динаміку товарообороту ($\Delta T_{\Delta ПП}$)	$\Delta T_{\Delta ПП} = (\overline{ПП}_1 - \overline{ПП}_0) \times Ч_0$	$ПП_1$ – продуктивність праці у звітному році, грош. од/чол.

Продовження таблиці

Показник	Формула	Умовні позначення
Залежність між обсягом товарообороту, чисельністю працівників, рівнем продуктивності їх праці, кількістю робочих днів та їх тривалістю (T)	$T = Ч_{\text{топ}} \times B \times K_{\text{дн.}} \times \Gamma$	T – товарооборот торговельного підприємства; $Ч_{\text{топ}}$ – середньооблікова чисельність торговельно-оперативного персоналу; B – середньогодинний виробіток на одного торгового робітника; $K_{\text{дн}}$ – кількість робочих днів за рік; Γ – тривалість робочого дня (годин)
Залежність між обсягом товарообороту та фондівдачею	$T = O\Phi \times \Phi B,$ $T = O\Phi a \times \Phi B a$	$O\Phi$ – середньорічна вартість основних фондів; ΦB – фондівдача; $O\Phi a$ – середньорічна вартість активної частини основних фондів; $\Phi B a$ – фондівдача активної частини основних фондів
Планування товарообороту:		
– методом змінної середньої відносно темпів приросту (K_{n+1})	$K_{n+1} = K_{n-1} + 2\Delta$ $K_{n+1} = K_n + \Delta$	K_{n+1} – темп приросту плановий; K_{n-1} – темп приросту минулого періоду; K_n – темп приросту звітного періоду; Δ – середня зміна темпів приросту за період

Продовження таблиці

Показник	Формула	Умовні позначення
<p>– методом розрахунку коефіцієнту еластичності обсягу реалізації товарів даного підприємства від доходів населення: 1) розрахунок коефіцієнту еластичності (K_{ed})</p>	$1) K_{ed} = \frac{I_p - 1}{I_d - 1}$	<p>I_p – індекс росту обсягів реалізації товарів на підприємстві в передплановому періоді; I_d – індекс росту доходів населення в передплановому періоді;</p>
<p>2) розрахунок приросту обсягу реалізації товарів (T_p)</p>	$2) T_p = I_{dn} \times K_{ed}$	<p>I_{dn} – можливий темп приросту доходів населення в плановому періоді, %</p>
<p>– планування обсягу реалізації товарів з урахуванням більш повного задоволення попиту населення на товари, що реалізує дане підприємство ($T_{пл}$)</p>	$T_{пл} = \frac{\left(T_{\phi} + \frac{T_{\phi} I_{nc}}{100} \right) \times I_{p\partial}}{100}$	<p>$T_{пл}$ – обсяг товарообороту в плановому періоді; T_{ϕ} – фактичний обсяг реалізації товарів у відповідному передплановому періоді; $I_{p\partial}$ – темп приросту обсягу реалізації товарів у зв'язку з ростом доходів населення, %; I_{nc} – темп приросту обсягу реалізації товарів у зв'язку з більш повним задоволенням попиту, %</p>

Продовження таблиці

Показник	Формула	Умовні позначення
– балансовим методом (Тпл)	$T_{пл} = H_{пл} - IB_{пл} + (T_{3н} - T_{3к})$	<i>H_{пл}</i> – плановий обсяг надходження товарів; <i>IB_{пл}</i> – плановий розмір іншого вибуття товарних ресурсів; <i>T_{3н}</i> – фактичний обсяг товарних запасів на початок періоду; <i>T_{3к}</i> – норматив потреби в товарних запасах
– методом цільового прибутку – розраховується необхідний для досягнення цільового прибутку плановий обсяг товарообороту (Тнеобх)	$T_{необх} = \frac{(BO_{пост} + Пц)}{P_{чд} - P_{ВОзмін}} \times 100$	<i>Пц</i> – цільова сума прибутку, грош. од.; <i>BO_{пост}</i> – сума постійних витрат обігу, грош. од.; <i>P_{чд}</i> – рівень чистого доходу до товарообороту (після виплати ПДВ та акцизу), у відсотках; <i>P_{ВОзмін}</i> – рівень змінних витрат обігу, % до товарообороту
– економіко-математичним методом	$y = a + bt;$ $a = \sum y / n ;$ $b = \sum (t \times y) / \sum t^2$	де <i>y</i> – темп приросту товарообороту; <i>a</i> , <i>b</i> – параметри рівняння; <i>t</i> – порядковий номер року; <i>n</i> – кількість років.

Продовження таблиці

Показник	Формула	Умовні позначення
Фактичний випуск страв на 1 місце у звітному періоді по підприємству ресторанного господарства ($ВБ_M$)	$ВБ_M = \frac{ВБ_0}{Ч_M \times Д_B}$	$ВБ_0$ – реалізація страв у звітному періоді; $Ч_M$ – кількість місць зала у звітному періоді; $Д_B$ – кількість днів роботи підприємства
Випуск страв у розрахунку на 1 відвідувача в день по підприємству ресторанного господарства ($ВБ_{дн}$)	$ВБ_{дн} = \frac{К_B \times ВБ_0}{Ч_{пб} \times Д_B}$	$К_B$ – коефіцієнт зміни кількості страв у середньому на одного відвідувача; $ВБ_0$ – реалізація страв у звітному (базисному) періоді; $Ч_{пб}$ – кількість відвідувачів у звітному (базисному) періоді; $Д_B$ – кількість днів роботи підприємства у звітному (базисному) періоді
Плановий випуск страв на період по підприємству ресторанного господарства ($ВБ_{пл}$)	$ВБ_{пл} =$ $= ВБ_{дн} \times Ч_{пл} \times Д_{пл}$	$ВБ_{дн}$ – випуск страв у розрахунку на 1 відвідувача в день; $Ч_{пл}$ – середньоденна кількість відвідувачів у плановому періоді, чол.; $Д_{пл}$ – кількість днів роботи підприємства ресторанного господарства в плановому періоді

Продовження таблиці

Показник	Формула	Умовні позначення
План випуску страв на рік по підприємству ресторанного господарства ($ВБ_p$)	$ВБ_p =$ $= ВБ_M \times Ч_{МП} \times Д_{П} \times$ $\times К_{БМ}$	$ВБ_M$ – фактичний випуск страв на 1 місце; $Ч_{МП}$ – кількість місць зала за планом; $Д_{П}$ – кількість днів роботи підприємства за планом; $К_{БМ}$ – коефіцієнт зміни кількості спожитих страв у середньому на 1 місце на день
Точка беззбитковості ($ТБЗ$)	$ТБЗ = \frac{В_n}{РД_n - РВ_{зм}} 100$	$В_n$ – витрати постійні у вартісному вираженні; $РД_n$ – рівень доходу нетто (без ПДВ) у відсотках до товарообороту; $РВ_{зм}$ – рівень змінних витрат у відсотках до товарообороту
Точка мінімальної прибутковості ($ТМП$):	$ТМП = \frac{В_n + \frac{К \times МРП}{100 - C_n}}{РД_n - РВ_{зм}} 100$	$В_n$ – витрати постійні у вартісному вираженні; $РД_n$ – рівень доходу нетто (без ПДВ) у відсотках до товарообороту; $РВ_{зм}$ – рівень змінних витрат у відсотках до товарообороту;

Закінчення таблиці

Показник	Формула	Умовні позначення
		<i>K</i> – капітал, вкладений у підприємство; <i>МРП</i> – мінімальний рівень прибутковості капіталу у відсотках до капіталу; <i>Cп</i> – частка прибутку, яка відраховується в бюджет у відсотках до прибутку
Запас фінансової міцності (<i>ЗФМ</i>)	$ЗФМ = T_o - T_{mбз}$ $ЗФМ = \frac{T_{mбз}}{T_o} \cdot 100$	<i>T_o</i> – очікуваний товарооборот

Приклади розв’язання типових задач

Задача 1

На основі наведених у таблиці 1 даних, які характеризують елементи товарного балансу підприємства роздрібної торгівлі за рік, необхідно:

1. Розрахувати відсутні в таблиці показники;
2. Балансовим методом розрахувати вплив на зміну обсягу реалізації окремих елементів товарного балансу в звітному періоді порівняно з попереднім роком;
3. Зробити висновки.

Таблиця 1 – Вихідна інформація, тис. грн

Складові товарного балансу	Попередній рік	Звітний рік	Відхилення
Запаси товарів на початок року	151,8		
Постачання товарів	1819,1	2044,9	
Реалізація товарів			
Вибуття	1,2	1,1	
Запаси товарів на кінець року	148,4	136,2	

Розв'язання

Товарний баланс підприємства можна відобразити наступною формулою: $Z_n + П = T + B + З_k$

Звідси, обсяг реалізації можна визначити:

$$T = Z_n + П - B - З_k;$$

Обсяг реалізації товарів у попередньому році:

$$T_{п} = 151,8 + 1819,1 - 1,2 - 148,4 = 1821,3 \text{ тис. грн};$$

Запаси товарів на початок звітнього року склали: 148,4 тис. грн;

Обсяг реалізації товарів у звітньому році складе:

$$T_{зв} = 148,4 + 2044,9 - 1,1 - 136,2 = 2056,0 \text{ тис. грн};$$

Результати розрахунків заносимо в таблицю 2.

Таблиця 2 – Товарний баланс підприємства, тис. грн

Складові товарного балансу	Попередній рік	Звітний рік	Відхил.
Запаси товарів на початок року	151,8	148,4	-3,4
Постачання товарів	1819,1	2044,9	+225,8
Реалізація товарів	1821,3	2056,0	+234,7
Вибуття	1,2	1,1	-0,1
Запаси товарів на кінець року	148,4	136,2	-12,2

Зроблені розрахунки показують, що головним чином на сукупне відхилення товарообороту на + 234,7 тис. грн вплинула зміна таких факторів:

1) Постачання товарів збільшило товарооборот на 225,8 тис. грн;

2) Зниження суми товарних запасів в кінці звітнього року збільшило товарооборот на 12,2 тис. грн;

3) Зниження товарних запасів на початок року зменшило товарооборот на 3,4 тис. грн;

4) Зменшення вибуття на 0,1 тис. грн, відповідно збільшило товарооборот на 0,1 тис. грн;

Загальна зміна товарообороту таким чином дорівнює сумі змін його обсягу за рахунок перелічених факторів:

$$234,7 = 225,8 + 12,2 + 0,1 - 3,4.$$

Задача 2

Визначити показники господарської діяльності підприємства ресторанного господарства:

1) розрахувати показники, що відсутні в таблиці 1;

- 2) визначити структуру валового товарообороту за видами продажу;
- 3) проаналізувати одержані дані.

Таблиця 1 – Вихідні дані для розрахунку, тис. грн

Показники	План	Факт
Загальний валовий товарооборот		
у т.ч. а) роздрібний	640	
б) оптовий		150
Реалізація продукції власного виробництва, всього		
у т.ч. : а) роздрібний продаж		370
б) оптовий продаж іншим підприємствам ресторанного господарства	30	40
в) оптовий продаж підприємствам роздрібно́ї торгівлі	80	
Роздрібний продаж покупних товарів	290	310

Розв'язання

1. Оптовий товарооборот за планом складатиме суму продажу продукції власного виробництва іншим підприємствам ресторанного господарства та продаж підприємствам роздрібно́ї торгівлі:

$$30 + 80 = 110 \text{ тис. грн.}$$

2. Загальний валовий товарооборот складе:

$$640 + 110 = 750 \text{ тис. грн.}$$

3. Роздрібний продаж продукції власного виробництва:

$$640 - 290 = 350 \text{ тис. грн.}$$

4. Реалізація продукції власного виробництва всього складе:

$$350 + 30 + 80 = 460 \text{ тис. грн.}$$

5. Фактичний продаж підприємствам роздрібно́ї торгівлі:

$$150 - 40 = 110 \text{ тис. грн.}$$

6. Весь товарооборот з продукції власного виробництва:

$$370 + 40 + 110 = 520 \text{ тис. грн.}$$

7. Загальний роздрібний товарооборот: $370 + 310 = 680$ тис. грн.

8. Валовий товарооборот: $680 + 150 = 830$ тис. грн.

9. Для визначення структури валового товарообороту за видами продажу складемо таблицю 2.

Таблиця 2 – Аналіз структури валового товарообороту

Показники	План		Факт	
	тис. грн	структура, %	тис. грн	структура, %
Загальний валовий товарооборот	750	100	830	100
у тому числі:				
а) роздрібний	640	85,3	680	81,9
б) оптовий	110	14,7	150	18,1
Реалізація продукції власного виробництва всього	460	61,3	520	62,6
у тому числі:				
а) роздрібний продаж	350	76,1	370	71,2
б) продаж іншим підприємствам ресторанного господарства	30	6,5	40	7,7
в) продаж підприємствам роздрібної торгівлі	80	17,4	110	21,1
Роздрібний продаж покупних товарів	290	38,7	310	37,4

Задача 3

На основі наведених в таблиці даних виконати наступне завдання:

1. Розрахувати відсутні в таблиці показники.
2. Обчислити вплив зміни чисельності персоналу та ефективності його використання на зміну обсягу товарообороту підприємства.
3. Зробити відповідні висновки.

Таблиця – Вихідна інформація

Показники	Попередній рік	Звітний рік	Відхил.
Товарооборот за рік, тис. грн	1821,3	2056,0	
Середньооблікова чисельність, осіб	55	60	
Виробіток на 1 працівника, тис. грн			

Розв'язання

Залежність між обсягом товарообороту, чисельністю та рівнем продуктивності їх праці відображає наступна формула:

$$T = Ч_{\text{топ}} \times B.$$

Розрахунок впливу зміни середньооблікової чисельності та продуктивності праці на динаміку товарообороту підприємства проведено за даними таблиці за допомогою способу різниць.

Таблиця – Аналіз впливу зміни трудових факторів на товарооборот торговельного підприємства

Показники	Попередній рік	Звітний рік	Відхил.
Товарооборот за рік, тис. грн	1821,3	2056,0	+234,7
Середньооблікова чисельність, осіб	55	60	+5
Виробіток на 1 працівника, тис. грн	33,115	34,267	+1,152

Зміна обсягу товарообороту за рахунок зміни середньооблікової чисельності визначається за формулою:

$$ДТ_{дч} = (Ч_1 - Ч_0) \times ПП_0,$$

$$\text{звідси: } (60 - 55) \times 33,115 = 168,46 \text{ тис. грн.}$$

Зміна обсягу товарообороту за рахунок зміни продуктивності праці обчислюється:

$$ДТ_{дпп} = (ПП_1 - ПП_0) \times Ч_0,$$

$$\text{звідси: } (34,267 - 33,115) \times 55 = 66,24 \text{ тис. грн.}$$

Таким чином, за рахунок зростання середньооблікової чисельності на 5 працівників товарооборот даного підприємства збільшився на 168,455 тис. грн. За рахунок росту продуктивності праці на 1,152 тис. грн товарооборот даного підприємства збільшився на 66,24 тис. грн. Разом відхилення товарообороту склало:

$$168,46 + 66,24 = 234,7 \text{ тис. грн.}$$

Задача 4

1. Визначити товарооборот, що очікується універмагом у поточному році.

Розрахунки виконати двома методами:

- виходячи з плану товарообороту 4 кварталу поточного року;
- на основі балансового зв'язку показників товарообороту.

Товарні залишки на початок 4 кварталу поточного року – 228 тис. грн; товарні залишки, що очікуються на кінець поточного року – 275 тис. грн; надходження товарів, що очікуються в 4 кварталі – 2074 тис. грн; інше вибуття товарів, що пов'язане з втратою їхньої якості – 12 тис. грн.

2. Проаналізувати виконання плану товарообороту універмагу в поточному році. Зробити висновки.

Таблиця 1 – Вихідні дані для розрахунків, тис. грн

Квартал	Поточний рік	
	план	фактично
Перший	1835	1889
Другий	1727	1763,9
Третій	1895	1904,5
Четвертий	1958	
Усього за рік		

Розв'язання

Розрахунок товарообороту, що очікується в 4 кварталі.

1-й метод: товарооборот, що очікується, дорівнює його плановому розміру, тобто 1958 тис. грн, а виконання плану в 4 кварталі становитиме 100% ($1958 : 1958 \times 100$);

2-й метод: формула балансового зв'язку показників товарообороту має вигляд: $3n + H = P + 3k + B$, тоді P в 4 кварталі дорівнює 2015 тис. грн.

Маючи на увазі, що протягом 9 місяців план постійно виконувався більш, ніж на 100,0%, доцільно прийняти товарооборот, що очікується в 4 кварталі, в розмірі 2015 тис. грн.

Для виконання пункту 2 завдання складемо аналітичну табл. 2.

Висновки з аналізу свідчать, що план товарообороту виконано універмагом на 102,1% та понад планового завдання реалізовано товарів на 157,4 тис. грн. План товарообороту було виконано в усіх періодах, що розглядаються. Але ступінь виконання не однакова. Найнижчий рівень – у третьому кварталі, а саме 100,5%; найвищий – у першому, він дорівнює 103%.

Таблиця 2 – Аналіз виконання плану товарообороту універмагом у поточному році, тис. грн

Квартал	Поточний рік		Виконання плану, %	Відхилення від плану
	план	фактично		
Перший	1835	1890	103,0	55
Другий	1727	1763,9	102,1	36,9
Третій	1895	1904,5	100,5	9,5
Четвертий	1958	2015	102,9	57
Усього за рік	7415	7573,4	102,1	158,4

Задача 5

Розрахувати критичні обсяги діяльності підприємства і запас його фінансової міцності. За підсумками розрахунку зробити висновок.

Таблиця – Вихідні дані

Показники	Значення показника
Рівень доходу (нетто), % до т/о	22,0
Витрати усього, тис. грн	210,0
з них:	35,0
– постійні, % до загальної суми витрат	
– змінні, % до т/о	10,0
Капітал, авансований у створення підприємства, тис. грн	75,0
Ставка податку на прибуток, %	25,0

Алгоритм визначення показників, необхідних для розв'язання задач:

1. Точка беззбитковості (ТБЗ):
$$ТБЗ = \frac{B_n}{RD_n - PB_{зм}} \cdot 100$$

2. Точка мінімальної прибутковості (ТМП):

$$ТМП = \frac{B_n + \frac{K \times МРП}{100 - C_n}}{RD_n - PB_{зм}} \cdot 100$$

де B_n – витрати постійні у вартісному вираженні;

RD_n – рівень доходу нетто (без ПДВ) у відсотках до товарообороту;

$PB_{зм}$ – рівень змінних витрат у відсотках до товарообороту;

K – капітал, вкладений у підприємство;

$МРП$ – мінімальний рівень прибутковості капіталу у відсотках до капіталу;

C_n – частка прибутку, яка відраховується в бюджет у відсотках до прибутку.

3. Запас фінансової міцності (ЗФМ):

$$ЗФМ \text{ (у абсолютній сумі)} = T_o - T_{мбз}$$

$$ЗФМ \text{ (у відсотках)}: ЗФМ = \frac{T_{мбз}}{T_o} \cdot 100$$

де T_o – очікуваний товарооборот.

Примітка. Визначити показники, яких не достає, та самостійно ввести їх значення.

Проаналізуємо, на скільки наявне інформаційне забезпечення відповідає потрібному. Так, враховуючи умови задачі, для визначення критичних обсягів діяльності підприємства необхідно додатково ввести показники мінімального рівня прибутковості капіталу, значення якого прийемо на рівні депозитного відсотка – 22% річних. Суму постійних витрат визначимо розрахункове, виходячи з умови задачі.

Витрати постійні – 35% від загальної суми витрат, тобто:

$$35 \times 210 / 100 = 73,5 \text{ тис. грн.}$$

Таким чином, сформовано повне інформаційне забезпечення розрахунку критичних обсягів діяльності підприємства.

Розраховуємо:

1. Точка беззбитковості = $73,5 \times 100 / (22 - 10) = 612,5$ тис. грн.

2. Точка мінімальної прибутковості

$$73,5 + \frac{22 \times 75}{100 - 25} \\ = \frac{73,5 + \frac{22 \times 75}{100 - 25}}{22 - 10} \times 100 = 795,8 \text{ тис. грн.}$$

Висновок. Як свідчать розрахунки, підприємство досягає беззбитковості при товарообороті 612,5 тис. грн, а товарооборот в обсязі 795,8 тис. грн дозволяє підприємству отримати мінімальний прибуток у розмірі 22,0 тис. грн ($22 \times 75 / (100 - 25)$).

Визначення запасу фінансової міцності передбачає наявність даних щодо очікуваного товарообороту. Його значення прийемо на рівні 869,5 тис. грн.

З врахуванням розрахованого товарообороту у точці беззбитковості підприємство має запас фінансової міцності у розмірі $869,5 - 612,5 = 257,0$ тис. грн, або 29,5% ($257,0 \times 100 / 869,5$).

Це дає підставу стверджувати, що підприємство певною мірою застраховано від непередбаченого зменшення виручки від реалізації товарів, і її зниження майже на 30% не дозволить підприємству увійти у зону збитків.

Задача 6

Скласти план товарообороту підприємства ресторанного господарства.

Для виконання завдання необхідно:

а) розрахувати порівняний товарооборот по підприємству за поточний рік;

б) визначити план на майбутній період.

Вихідна інформація:

1) товарооборот, що очікується в поточному році – 4620 тис. грн;

2) у поточному році зі складу підприємства було ліквідовано кафе з 1 серпня з середньомісячним обігом – 150 тис. грн;

3) у поточному році з 1 жовтня було відкрито 2 магазину кулінарії з середньомісячним обігом – по 45 тис. грн;

4) по діючій мережі підприємства в плановому році пропонується збільшити обсяг товарообороту на 2%;

5) у плановому році з 1 травня призначено ввести в дію нову їдальню з середньомісячним обігом 156 тис. грн.

Розв'язання

1. Порівняльний товарооборот розраховується таким чином:

1) визначається товарооборот кафе до дати його ліквідації:

$$7 \text{ міс.} \times 150 = 1050 \text{ тис. грн.}$$

2) визначається умовний товарооборот магазинів кулінарії до дати їхнього відкриття: $45 \times 2 \times 9 \text{ міс.} = 810 \text{ тис. грн.}$

3) визначається порівняльний товарооборот за поточний рік: $4620 - 1050 + 810 = 4380 \text{ тис. грн.}$

2. Плановий обсяг товарообороту по діючій мережі підприємства визначається таким чином: $4380 \times 1,02 = 4467,6 \text{ тис. грн.}$

3. Далі розраховується додатковий обіг, що передбачається одержати від нової їдальні: $156 \times 8 \text{ міс.} = 1248 \text{ тис. грн.}$

4. План товарообороту по підприємству на наступний рік визначається: $4467,6 + 1248 = 5715,6 \text{ тис. грн.}$

Приріст товарообороту на наступний рік (K_{n+1}) складе:

$$K_{n+1} = \overline{K}_2 + 2\Delta = 7,4 + 2(-0,965) = 7,4 - 1,93 = 5,47\%.$$

$$100 + 5,47 = 105,47\%.$$

Таким чином, обсяг товарообороту на шостий рік становить:

$$1742,4 \times 105,47 / 100 = 1837,7 \text{ тис. грн.}$$

Задача 7

На основі наведених в таблиці даних виконати наступне завдання:

1. Розрахувати відсутні в таблиці показники.

2. Обчислити вплив зміни чисельності персоналу, ефективності його використання, кількості робочих днів за рік та тривалості робочого дня на товарообіг підприємства торгівлі.

3. Зробити відповідні висновки.

Таблиця 1 – Вихідна інформація

Показники	План	Факт	Відхил.
Товарооборот за рік, тис. грн	67280	68962	
Середньооблікова чисельність, осіб	889	893	
Середньогодинний виробіток, тис. грн	39,954	40,918	
Кількість робочих днів за рік, днів	231	233	
Тривалість робочого дня, годин	8,2	8,1	

Розв'язання

Залежність між обсягом товарообороту, чисельністю, рівнем продуктивності їх праці, кількістю робочих днів та їх тривалістю відображає наступна модель: $T = Чтол \times B \times Кдн. \times Г,$

Розрахунок впливу зміни різних факторів на динаміку товарообороту підприємства проведено за даними таблиці 1 за допомогою способу ланцюгових підстановок. Результати розрахунку занесені до табл. 2.

Таблиця 2 – Аналіз впливу зміни трудових факторів на товарооборот торговельного підприємства

Показник	Розрахунок				
	1	2	3	4	5
Середньооблікова чисельність, осіб	889	893	893	893	893
Кількість робочих днів за рік, днів	231	231	233	233	233
Тривалість робочого дня, годин	8,2	8,2	8,2	8,1	8,1
Середньогодинний виробіток, тис. грн	39,9	39,9	39,9	39,9	40,9
Товарооборот за рік, тис. грн	67280	67583	68168	67337	68962

На перевиконання плану товарообігу на 1682 тис. грн вплинули наступні фактори:

1. Збільшення чисельності торговельних працівників:

67583 – 67280 = +303 тис. грн.

2. Збільшення кількості робочих днів за рік:

68168 – 67583 = +585 тис. грн.

3. Зменшення тривалості робочого дня:

67337 – 68168 = – 831 тис. грн.

4. Збільшення середньогодинного виробітку одного торговельного працівника: 68962 – 67337 = +1625 тис. грн.

Разом: 68962 – 67280 = +1682 тис. грн.

Задачі для розв'язання

Задача 8

За наведеними у таблиці даними про надходження та залишки товарів, необхідно:

1. Обчислити суму товарообороту за планом і фактично;
2. Визначити вплив на зміну товарообороту порівняно з планом показників товарного забезпечення;
3. Проаналізувати обчислені показники.

Таблиця – Вихідні дані, тис. грн

Показник	План	Факт
Залишок товарів на початок періоду	20	18
Надходження товарів	2150	2320
Інше вибуття	18	24
Залишок товарів на кінець періоду	27	25

Задача 9

На основі наведених в таблиці даних виконати наступне завдання:

1. Розрахувати відсутні в таблиці показники;
2. Обчислити вплив зміни чисельності персоналу, ефективності його використання, кількості робочих днів за рік та тривалості робочого дня на товарообіг підприємства торгівлі;
3. Зробити відповідні висновки.

Таблиця – Вихідна інформація

Показник	План	Факт	Відхил.
Товарооборот за рік, тис. грн	98100	99500	
Середньооблікова чисельність, осіб	850	854	
Середньогодинний виробіток, тис. грн			
Кількість робочих днів за рік, днів	355	343	
Тривалість робочого дня, годин	12	11	

Задача 10

Сформуйте інформативну базу, необхідну для визначення точки мінімальної прибутковості і розрахуйте цей показник.

Таблиця – Вихідні дані

Показники	Значення
Комерційний дохід, тис. грн	917,6
Рівень комерційного доходу, % до т/о	22,0
Витрати оборотання (загальні), тис. грн	557,0
Витрати оборотання (постійні), тис. грн	305,2
Капітал, що авансований у розвиток підприємства, тис. грн	550,0
Рівень рентабельності капіталу, %	18,0
Ставка податку на прибуток, %	25,0

Задача 11

Розрахувати критичні обсяги діяльності торговельного підприємства, визначити його запас фінансової міцності.

Дані для розрахунку:

- товарооборот підприємства – 830 тис. грн;
- витрати загальні – 210 тис. грн;
- витрати змінні – 120,0 тис. грн;
- ставка податку на прибуток – 25,0%;
- капітал, що авансовано у підприємство – 150,0 тис. грн.

Примітка. Значення показників, яких недостає, передбачити самостійно.

Задача 12

Визначити план товарообороту на наступний рік, використовуючи обсяг товарообороту, що очікується в поточному році та урахувати зміни, які намічено в роботі підприємства харчування в майбутньому році.

У зв'язку з капітальним ремонтом бістро закриється на півроку, тому його товарооборот за планом на майбутній рік слід зменшити на 50% від обсягу поточного року. У наступному році з 1 березня підприємство додатково відкриє буфет при установі з середньомісячним товарооборотом 45,0 тис. грн. У торговельному залі головного підприємства планується за рахунок поліпшення організації роботи збільшити кількість споживачів, що обслуговуються, на 900 осіб на рік. На підставі аналізу даних поточного року товарооборот на 1 споживача запланувати в розмірі 1000 грн на рік. У буфеті при навчальному закладі планується збільшити товарооборот на 2% за рахунок розширення асортименту продукції. В інших філіях змін не передбачається.

Таблиця – Вихідні дані, тис. грн

Показник	Товарооборот, що очікується в поточному році	План на майбутній рік	План до поточного року, %
Валовий товарооборот	4707		
У тому числі:			
– обіг із продукції власного виробництва			
– обіг із покупних товарів			
Питома вага продукції власного виробництва, %	58,0	58,5	
Місця реалізації роздрібного товарообороту:			
– торговельний зал головного підприємства	2430		
– філія	1380		
– буфет при установі	–		
– буфет при навчальному закладі	240		
– бістро			

Тема 8. ТОВАРНІ ЗАПАСИ ТА ТОВАРНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТОРГОВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Література для вивчення теми: [9, С. 167–195; 10, С. 169–183; 11, С. 174–274; 12, С. 147–155; 14, С. 73–97; 17, С. 73–80; 18, С. 107–125; 32, С. 128–1145]

План семінарського заняття

1. Економічний зміст товарних ресурсів та товарних запасів торговельного підприємства. Показники, що характеризують стан товарних запасів торговельного підприємства.

2. Фактори, що обумовлюють обсяги та швидкість обертання товарних запасів.

3. Сутність, призначення, принципи та методи розробки нормативів товарних запасів.

4. Обґрунтування обсягу і структури надходження товарів.

5. Оцінка ефективності комерційних угод із закупівлі товарів.

Теми рефератів

1. Розширення джерел постачання товарних ресурсів споживчих товарів в сучасних умовах.

2. Оптимізація товарних запасів – важлива умова ефективної роботи підприємства торгівлі.

3. Закупівельна політика підприємств торгівлі в сучасних умовах господарювання.

4. Стратегія управління товарними запасами торговельного підприємства.

5. Оптимізація партії постачання ресурсів товарів в підприємствах торгівлі.

Тестові завдання для самоперевірки (виберіть одну правильну відповідь)

1. Який показник стану товарних запасів та їх ефективного використання відображає середній час, протягом якого товари знаходяться на підприємстві з моменту їх закупівлі до моменту реалізації?

товарооборотність;

рівень товарного запасу;

абсолютна величина товарного запасу.

2. За якою формулою визначається рівень товарного запасу, якщо P_z – рівень товарного запасу, Z – товарний запас, O – об'єм товарообігу відповідного періоду, D – число днів у періоді?

- а) $P_z = Z : (O : D)$;
- б) $P_z = D : O$;
- в) $P_z = Z : D$

3. Які запаси товарів відносяться до групи «А» по методу АВС?

- а) запаси тих товарів, для яких характерна висока інтенсивність реалізації, по яких потрібна безперебійна наявність їх в асортименті;
- б) запаси товарів більш повільної оборотності;
- в) запаси товарів рідкісного попиту і повільної оборотності.

4. Як класифікуються товарні запаси за своїм призначенням?

- а) поточні, сезонні, страхові;
- б) промислові, оптові, роздрібні;
- в) початкові, кінцеві, звітні.

5. Що відноситься до основних чинників, які впливають на об'єм товарних запасів на торговому підприємстві?

- а) об'єм товарообігу, його товарна структура і швидкість обігу товарів;
- б) абсолютна величина товарних запасів, їх склад і структура;
- в) потужність торгового підприємства.

6. Яка мета планування поточних запасів на торговому підприємстві?

а) визначення такої величини поточних запасів, яка в плановому періоді при даному товарообігу забезпечувала б безперебійне задоволення попиту з якнайменшими сукупними витратами на завезення і зберігання;

б) встановлення причин відхилень фактичних товарних запасів від планових, оцінка цих відхилень, визначення чинників, під впливом яких склалися умови торговельної діяльності;

в) порівняння поточних запасів з витратами для визначення прибутку.

7. Як визначається величина поточних запасів в оптовій торгівлі?

а) шляхом множення нормативу в днях на одноденний плановий товарообіг по кожній групі товарів;

б) шляхом розподілу загального товарообігу на одноденний плановий товарообіг;

в) шляхом розподілу загального товарообігу на норматив в днях.

8. Як визначається сума торгових надбавок на роздрібному торговому підприємстві?

а) як різниця між роздрібною і закупівельною цінами товару;

б) як різниця між товарообігом і валовим доходом;

в) як різниця між товарообігом і витратами обігу.

9. По якій формулі визначається плановий об'єм надходження товарів на основі торгового балансу, якщо П – плановий об'єм надходження товарів, О – плановий об'єм реалізації товарів, Зк – розрахункова сума товарних запасів на кінець планового періоду, Зп – фактична сума товарних запасів на початок планового періоду, В – очікуване вибуття товарів у зв'язку з природним спадом і із інших причин?

а) $P = O + Z_p - Z_k + B$;

б) $P = O - Z_p + Z_k + B$;

в) $P = O + Z_p - Z_k - B$.

10. В процесі аналізу якого показника планування надходження товарів встановлюються темпи зміни об'єму надходження товарів у передплановому періоді в цілому по підприємству і в розрізі окремих товарних груп?

а) динаміки загального об'єму і товарної структури надходження;

б) складу джерел надходження товарів;

в) рівномірності надходження товарів по окремих періодах.

Таблиця – Основні формули для розв'язання задач

Показник	Формула	Умовні позначення
Рівень товарних запасів у днях обороту ($P_3^{дн}$)	$P_3^{дн} = \frac{3 \times D}{T}$	З – абсолютна величина товарного запасу на конкретну дату; Т – товарооборот за той же період; Д – кількість днів у періоді

Продовження таблиці

Показник	Формула	Умовні позначення
Час обігу товарів (товарооборотність) у днях ($O_{дн}$)	$O_{дн} = \frac{\overline{TЗ}}{T_o}$	$\overline{TЗ}$ – сума середніх товарних запасів за період; T_o – середньоденний товарооборот за той же час
Швидкість обігу товарів (товарооборотність) у кількості оборотів (K_o)	$K_o = \frac{T}{TЗ},$ або $K_o = \frac{Д}{O_{дн}}$	T – товарооборот за певний період; $Д$ – кількість днів у періоді; $O_{дн}$ – товарооборотність у днях
Середній час обігу в днях по всіх товарних групах ($\overline{B}$)	$\overline{B} = \sum_{s=1}^n \frac{3_i \times P_i}{T_i}$	3_i – середній товарний запас кожної групи за період; P_i – питома вага кожної групи в обороті, коеф.; T_i – середньоденний оборот із кожної групи
Економія (або додаткова потреба в оборотних коштах) у зв'язку з прискоренням (або уповільненням) товарооборотності $E(P_d)$	$E(P_d) = (O_{дн}^{\phi} - O_{дн}^{\beta}) \times \frac{T_c^{\phi}}{Д}$	$O_{дн}^{\phi}, O_{дн}^{\beta}$ – товарооборотність у днях, відповідно, фактична та базова; T_c^{ϕ} – фактичний товарооборот за собівартістю; $Д$ – кількість днів у періоді
Планування та нормування товарних запасів:		
1) нормування товарних запасів методом техніко-економічних розрахунків (дн.):		
... – представницький асортиментний набір, днів (ЗАС)	$3_{АС} = \frac{\sum_{i=1}^k m \times Ц_i}{T_o}$	m – кількість різновидів товарів;

Продовження таблиці

Показник	Формула	Умовні позначення
		C_i – середня ціна різновидів товарів i -тої групи T_o – середньоденна реалізація товарів i -тої групи; k – кількість товарних груп
– запас поточного поповнення i -го товару, днів (ЗПП)	$Z_{пп} = \frac{t}{2k}$	t – інтервал між черговими партіями заводу товарів, днів;
	$k = \frac{n}{m}$	k – коефіцієнт комплектності поставок; n – кількість різновидів товару, що надходять в середньому в одній партії товарів; m – кількість різновидів товарів, які повинні бути присутні в асортименті магазину даного типу
– страховий запас, днів (ЗСТ)	$Z_{ст} = 2\sqrt{Z_{пп}}$	$Z_{пп}$ – запас поточного поповнення, днів
Загальний норматив товарних запасів у днях (H_o)	$H_o = Z_{ac} + Z_{op} + Z_{np} + Z_{nn} + Z_{cm}$	Z_{op} – запас на одну денну реалізацію (= 1 день); Z_{np} – запас на час прийому та підготовки товарів до продажу, днів

Продовження таблиці

Показник	Формула	Умовні позначення
2) нормування товарних запасів економіко–статистичним методом:		
– на основі коефіцієнту еластичності (Кел)	$\Delta Z\% = K_{ел} \times \Delta T\%,$ $H_3 = \frac{Z_B \times (100 + \Delta Z\%)}{100}$	$\Delta Z\%$, $\Delta T\%$ – приріст запасів товарів та товарообороту у %; $K_{ел}$ – коефіцієнт еластичності товарних запасів від товарообороту; H_3 – норматив запасів товарів; Z_B – сума запасів товарів у базисному періоді;
– методом змінної середньої простої	$\Delta = \frac{k_n - k_1}{n - 1},$ $k_{n+1} = k_n + \Delta$	Δ – середньорічна зміна товарних запасів; k_n – останній показник у ряді вирівняних середніх; k_1 – перший показник у ряді вирівняних середніх; k_{n+1} – показник товарних запасів на плановий рік
– індексним методом	$K = \frac{\bar{Z}}{T + \bar{Z}},$ $Z_H = T_{пл} \times \left[\frac{\bar{K}}{1 - K} \right]$	K – відносний показник співвідношення запасів та товарообороту; $\bar{Z}$ – середні товарні запаси за період, що аналізується; T – товарооборот за той же період
Норматив поточних запасів у сумі (H_c)	$H_c = H_o \times \frac{T_{пл}}{D}$	$T_{пл}$ – товарооборот на плановий період; D – кількість днів в плановому періоді

Продовження таблиці

Показник	Формула	Умовні позначення
Планування товарних запасів у сумі за всіма їх видами ($TЗ_{ПЛ}$)	$TЗ_{ПЛ} = TЗ_{нз} + TЗ_{сз} + TЗ_{цп}$	$TЗ_{нз}$ – сума товарних запасів поточного зберігання; $TЗ_{сз}$ – сума товарних запасів сезонного зберігання; $TЗ_{цп}$ – сума товарних запасів цільового призначення
Плановий обсяг надходження товарів на підприємство (у роздрібних цінах) (H)	$H = T_{ПЛ} + Зк - Зп + B$	$T_{ПЛ}$ – плановий обсяг товарообороту; $Зп$ – фактична сума товарних запасів на початок планового періоду;
	$H = T \pm \Delta Z + B$	$Зк$ – планова сума товарних запасів на кінець періоду; ΔZ – передбачена зміна (приріст, зниження) обсягу товарних запасів у плановому періоді; B – очікуване вибуття товарів у зв'язку з природнім вибуттям та з інших причин (уцінка, розпродаж тощо)
Обсяг закупівлі товарів підприємством з їх поставкою в плановому періоді (у цінах закупівлі) ($OЗ$)	$OЗ = H - КДр ;$ або $OЗ = \frac{H \times (100 - Pд)}{100}$	$КДр$ – плановий обсяг комерційного доходу (сума торгових надбавок); $Pд$ – плановий рівень комерційного доходу у відсотках до товарообороту

Продовження таблиці

Показник	Формула	Умовні позначення
Коефіцієнт відповідності надходження товарів потребам підприємства (K_{ci})	$K_{ci} = \frac{HT_i}{T_i^{\phi} - \Delta T Z_i^{nl}}$	HT_i – надходження за i -ою товарною групою; T_i^{ϕ} – фактичний обсяг товарообороту за i -ою товарною групою; $\Delta T Z_i^{nl}$ – планова зміна товарних запасів за i -ою товарною групою
Коефіцієнт поставки товарів на підприємство, у % (K_n)	$K_n = \frac{HT_{\phi} \times 100}{HT_{nl}}$	HT_{ϕ} – фактична сума (кількість) надходження товарів на підприємство, (у порівняних цінах); HT_{nl} – сума (кількість) надходження товарів, передбачена укладеними договорами закупки
Оптимальний розмір партії поставки товарних ресурсів (OP_n)	$OP_n = \sqrt{\frac{2 \times M \times Bp.z}{Bz\phi}}$	M – потреба в товарних ресурсах певного виду на період (у натуральних одиницях); $Bp.z$ – середня вартість розміщення і доставки одного замовлення; $Bz\phi$ – середня вартість зберігання одиниці товарних ресурсів за період
Кількість партій поставки протягом періоду ($K_{n.n}$)	$K_{n.n} = \frac{M}{OP_n}$	

Закінчення таблиці

Показник	Формула	Умовні позначення
Оптимальний інтервал між двома поставками (t_{opt})	$t_{opt} = \frac{D_k}{K n \cdot n}$	D_k – кількість календарних днів у році
Річні витрати з управління товарними запасами ($B_{зат}$)	$B_{зат} = Bp.з \times n + Bзб \times \bar{З}$	n – кількість партій надходження товарів; $\bar{З}$ – середній запас товарів

Приклади розв'язання типових задач

Задача 1

Розрахувати час та швидкість обертання товарів по підприємству роздрібною торгівлі на основі звітних даних за квартал. Порівняйте фактичну та нормативну товарооборотність, зробіть висновки.

Фактичний товарообіг – 62 тис. грн.

Запаси товарів:

На 1.01. – 21,5 тис. грн;

На 1.02. – 24,45 тис. грн;

На 1.03. – 22,0 тис. грн;

На 1.04. – 23,8 тис. грн.

Норматив товарооборотності – 30 днів.

Розв'язання

Спочатку розрахуємо середній запас товарів за період. Для цього використаємо формулу середньої хронологічної:

$$\bar{TЗ} = (21,5 / 2 + 24,4 + 22 + 23,8 / 2) / 3 = 23 \text{ тис. грн.}$$

Час обертання товарів або товарооборотність днів розраховується за формулою:

$$T/\text{об (дн) фактично} = \bar{TЗ} / T_{cp} = 23 / \frac{62}{90} = 33 \text{ дні.}$$

Швидкість обертання товарів розраховується за формулою:

$$T/\text{об (дн) фактично} = 90 \text{ дн} / 33 = 2,7 \text{ об.}$$

Норматив товарооборотності в кількості обертань розрахуємо за формулою:

$$T/\text{об (дн) норматив} = 90 / 30 = 3 \text{ об.}$$

Висновок. Фактичний час обертання товарів вищий за норму на 3 дні (33 – 30), тобто замість 3 обертів середнього запасу впродовж кварталу, фактично маємо 2,7 обороти. Це свідчить про уповільнення товарооборотності запасів відволікання обігових коштів у товарні запаси, що може негативно вплинути на фінансовий стан підприємства.

Задача 2

Розрахувати товарні запаси на кінець поточного року і визначити їхню відповідність нормативу.

Дані для розрахунків:

1. Фактичні запаси на 1.10 поточного року – 49 тис. грн;
2. Очікуване постачання товарів в 4 кварталі поточного року – 93 тис. грн;
3. Очікуваний товарообіг за 4 квартал поточного року – 98,8 тис. грн;
4. Норматив товарних запасів на кінець поточного року – 47 днів.

Розв'язання

По-перше, необхідно визначити очікувані товарні запаси на кінець поточного року за допомогою формули балансового взаємозв'язку:

$$Z_n + П = P + З_k;$$

$$З_k = Z_n + П - P = 49 + 93 - 98,8 = 43,2 \text{ тис. грн.}$$

По-друге, через те, що норматив товарних запасів маємо у днях обігу, необхідно очікувані запаси виразити також у днях обігу.

Для цього використовуємо формулу: $З_{дн.} = \sum Z_k / T_{сд}$;

де $T_{сд}$ – середньоденний обіг;

$$\text{тоді: } З_{дн.} = 43,2 / (98,8 : 90) = 39 \text{ дн.}$$

Висновок. Очікувані товарні запаси на кінець поточного року дорівнюють 39 дням, що нижче за норматив на 8 днів (47 – 39). Такий стан товарних запасів можна вважати незадовільним, бо наслідком можуть бути перебої в реалізації товарів і незадоволення попиту споживачів.

Задача 3

Розрахувати норматив товарних запасів з жіночого одягу в днях та в сумі виходячи із наступних даних:

- запас товарів у торговому залі 3 дні;
- інтервал між надходженням двох чергових партій 5 днів;

- коефіцієнт комплектності поставок 0,2;
- час на прийомку, підготовку товарів до продаж 2 дні;
- гарантійний запас у % до торгового запасу 50;
- середній товарообіг за день 10 тис. грн.

Розв'язання

Норматив товарних запасів з жіночого одягу визначимо за допомогою методу техніко-економічних розрахунків. Суть методу полягає в тому, що загальний товарний запас по групі визначається за елементами запасу. Запас товарів у торговому залі складається з запасу у вигляді представницького асортиментного набору та запасу товару на одноденну реалізацію. Виходячи з умови задачі ця частина запасу дорівнює 3 дням. До робочого запасу входить також час перебування товару у процесі прийомки та підготовки до реалізації, тоді робочий запас становитиме 5 днів.

Наступний елемент товарного запасу – запас поточного поповнення. Він розраховується за формулою:

$$Z_{п.т} = I / (K \cdot 2),$$

де I – інтервал між надходженням двох чергових партій товару;

K – коефіцієнт комплектності поставок

$$\text{Тоді, } Z_{п.т} = 5 / (0,2 \cdot 2) = 12,5 \text{ днів}$$

Торговий запас складається з робочого запасу та запасу поточного поповнення. Він становитиме: $5 + 12,5 = 17,5$ днів.

Гарантійний або страховий запас дорівнює $17,5 \cdot 0,5 = 8,75$ днів.

Увесь товарний запас, визначений у днях, становитиме:

$17,5 + 8,75 = 26,25$ днів. Товарний запас у грошовому визначенні, тобто у сумі становитиме: $26,25 \cdot 10 = 262,5$ тис. грн.

Задача 4

Розрахувати норматив товарних запасів у днях і в сумі із взуття по магазину MONARCH на квартал, виходячи з наступних даних:

- план товарообігу – 1800 тис. грн;
- кількість асортиментних різновидів взуття у торговому залі – 150 од.;
- середня ціна 1 пари – 200 грн;
- середня кількість різновидів взуття, що надходить з 1 партією – 45 од
- інтервал між завозом двох партій товару – 15 дн.;
- час на приймання, розвантаження, перевірку і підготовку товарів до продажу – 2 дн.;

Страховий запас визначити самостійно.

Розв'язання

$$T_{O_{\text{одн}}} = 1800 / 90 = 20 \text{ тис. грн};$$

$$Z_{\text{ПРЕД}} = 150 \times 200 / 20000 = 1,5 \text{ днів};$$

$$Z_0 = Z_{\text{ПРЕД}} + Z_{\text{одн}} - Z_{\text{ПЦД}};$$

$$Z_p = 1,5 + 1 + 2 = 4,5 \text{ днів};$$

$$\text{Коефіцієнт комплексності поставок (К): } K = 45 / 150 = 0,3;$$

$$Z_{\text{т.п.}} = 15 / 2 \times K = 15 / 2 \times 0,3 = 15 / 0,6 = 25 \text{ днів};$$

$$Z_{\text{торг}} = 4,5 + 25 = 29,5 \text{ дн.}$$

$$\text{Страховий запас} = 2 \times \sqrt{Z_{\text{т.п.}}} = 2 \times \sqrt{25} = 10 \text{ днів};$$

$$\text{Норматив товарних запасів у днях} = 4,5 + 25 + 10 = 39,5 \text{ днів};$$

$$\text{Норматив товарних запасів у сумі} = 39,5 \cdot 20,000 = 790,0 \text{ грн.}$$

Задача 5

Виробничою програмою ресторану передбачено в наступному році виготовити та реалізувати:

перших страв – 250 тис. страв;

других страв – 600 тис. страв;

холодних закусок – 300 тис. страв;

іншої продукції – 20 тон.

Середньо групові норми витрат м'ясопродуктів в розрахунку на 1000 страв:

для перших страв – 15 кг;

для других страв – 50 кг;

для холодних закусок – 12 кг;

для іншої продукції – 260 кг на 1 тону

Запаси м'ясопродуктів на початок року – 200 кг (норматив в днях на кінець року – 5 днів).

Розрахувати плановий обсяг надходження м'ясопродуктів до ресторану для виконання виробничої програми. Скласти продуктивний баланс з м'ясопродуктів.

Розв'язання

1. Розрахуємо потребу в м'ясопродуктах ресторану на 4 кв. за плану:

$$\text{для перших страв} = 25015 = 3750 \text{ кг};$$

$$\text{для других страв} = 60050 = 30000 \text{ кг};$$

$$\text{для холодних закусок} = 30012 = 3600 \text{ кг};$$

$$\text{для іншої продукції} = 26020 = 5200 \text{ кг}$$

$$\text{Разом: } 42550 \text{ кг.}$$

2. Складемо продуктивний баланс на плановий квартал:

$$H = P + B + Z_k - Z_p, \text{ де } Z_k = T_{O_{\text{одн}}}$$

Норматив в днях на кінець року:

$$Зк = \frac{3750 + 30000 + 3600 + 5200}{360} \cdot 5 = 590,9 \text{ кг};$$

$$Н = 42550 + 590,9 - 200 = 42940,9 \text{ кг}.$$

Задача 6

Визначити план надходження товарів до магазину на плановий рік, виходячи із наступних даних:

1. Очікуваний товарообіг поточного року 2200 тис. грн;
2. В плановому році передбачається, що товарообіг зросте на 4%;
3. Норматив товарних запасів на 4 квартал планового року – 25 днів;
4. Питома вага 4 кварталу в обсягу планового року складе – 26%;
5. Очікувані запаси на початок планового року – 950 тис. грн;
6. Природні втрати товарів планується у розмірі – 0,2 % від річного обсягу товарообігу.

Розв'язання

1. Розрахуємо суму товарообігу в плановому році:

$$ТО = 2200 \cdot 1,04 = 2288 \text{ тис. грн};$$

2. Розрахуємо товарообіг 4 кварталу, якщо питома вага 4 кварталу в обсягу планового року складає 26%:

$$ТО_{4кв} = 22880,26 = 594,88 \text{ тис. грн};$$

3. Знайдемо норматив ТЗ на 4 кв. планового року у сумі (записи на кінець періоду) за формулою:

$$Зк = Н_{дн} \cdot \frac{ТО_{кв}}{90} = 25 \cdot \frac{594,88}{90} = 165,24 \text{ тис. грн};$$

4. Розрахуємо інші вибуття товарів, якщо природні втрати товарів планується у розмірі 0,2% річного обсягу товарообігу:

$$В = 2288 \times 0,002 = 4,6 \text{ тис. грн};$$

5. Визначаємо план надходження товарів на плановий рік:

$$Н = Р + В + Зк - Зп$$

$$Н = 2288 + 4,6 + 165,24 - 950 = 1507,84 \text{ тис. грн}.$$

Задача 7

Скласти розрахунок товарного забезпечення плану товарообігу для магазину роздрібно́ї торгівлі на 4-й квартал планового року.

Таблиця – Дані для розрахунків, тис. грн

Найменування	Залишок и на початок року	План продаж у 4 кв.	Природні втрати		Запаси на кінець року		Надход- ження товарів
			сума	%	сума	дні	
М'ясо та птиця	70	900		0,5		5	
Масло селянське	230	928		0,5		14	
Цукор	230	620		0,2		19	
Кондитерські вироби	200	296		0,3		25	
Інші товари	380	1800		0,25		15	
Разом							

Розв'язання

Таблиця – Розрахунок товарного забезпечення плану
товарообігу на 4-й квартал планового року, тис. грн

Наймену- вання	Залишки на поча- ток року	План продаж у 4 кв.	Природні втрати		Запаси на кінець року		Надход ження товарів
			сума	%	сума	дні	
М'ясо та птиця	70	900	4,5	0,5	50	5	884,5
Масло селян.	230	928	4,64	0,5	144,4	14	847,04
Цукор	230	620	1,24	0,2	130,9	19	522,14
Конд. вироби	200	296	0,88	0,3	82,2	25	179,09
Інші товари	380	1800	4,50	0,25	300	15	1724,5
Разом	1110	4544	15,76	–	707,5	–	4157,3

1. Природні втрати в сумі (В) = План продажу в 4 кв. ×
Природні втрати у %;

$$2. \text{Зк в сумі} = \text{ТООдн.} \times \text{Зк в днях} = \frac{\text{ТООкв}}{90} \times \text{Зк в днях};$$

3. Надходження товарів (Н) Розраховується по формулі:

$$\text{Н} = \text{Р} + \text{В} + \text{Зк} - \text{Зп},$$

де Р – план продаж в 4 кв.;

В – природні втрати в сумі;

Зк – запаси на кінець року в сумі;

Зп – запаси на початок року.

Задачі для розв'язання

Задача 8

Завдання:

1. Визначити фактичні середньо кварталні запаси за товарними групами та в цілому в магазині;
2. Розрахувати час та швидкість обертання товарів (за планом та фактично);
3. Обчислити вплив на показник середнього часу обіговості товарів у магазині, змін обсягу товарообігу та середніх товарних запасів;
4. Виявити вплив на зміну загального часу обіговості товарів наступних факторів: змін структури товарообігу та диференційованих показників обіговості;
5. Зробити висновки.

Дані про роздрібний товарообіг та товарні запаси поточної реалізації магазину наведено в таблиці.

Таблиця – Дані про роздрібний товарообіг та товарні запаси поточної реалізації магазину, тис. грн

Товарна група, товар	Роздрібний товарообіг за квартал		Товарні запаси II кварталу				
	план	факт	норматив на II кв.	фактично на			
				1.04	1.05	1.06	1.07
Масло тваринне, рослинне	162	178,2	36	34,6	41,3	37,8	37,6
Цукор, конд. вир.	243	216	121,5	132,7	128,4	125,3	122,5
Інші товари	405	423	270	271,5	264	259,6	252,1
Разом	810	817,2	427,5	438,8	433,7	422,7	412,2

Задача 9

Необхідно:

1. Розрахувати час та швидкість обіговості товарів;
2. Визначити ступінь виконання плану товарообігу наведених у таблиці та обчислених показників;
3. Обчислити вплив на перевиконання плану товарообігу наявності та ефективності використання товарних запасів;

4. Розрахувати суму додатково вивільнених або додатково залучених засобів у наслідок прискорення (сповільнення) оборотності;

5. Зробити висновки.

Дані про товарообіг та товарні запаси магазину “Зелений бор” за квартал наведено в таблиці.

Таблиця – Товарообіг та товарні запаси магазину «Зелений бор» за квартал, тис. грн

Показник	План	Факт
Товарообіг	450,0	500,0
Середні товарні запаси	90,0	110,0

Задача 10

Скласти план товарних запасів по оптовому підприємству з групи «шкіряне взуття» в сумі та в днях на підставі даних економічної та комерційної служб підприємства. Під час розрахунків взяти до уваги, що фірма має демонстраційний зал та офіс в центрі міста.

1. План обігу оптової фірми на рік – 3383 тис.грн, в тому числі складський обіг займає 80%. Питома вага обігу 4 кварталу становить 26,5% від загального складського обігу.

2. Кількість асортиментних різновидів взуття – 304, середня ціна, по якій товар надходить до оптової фірми становить 100 грн. Націнка фірми складає 25%.

3. Час на прийомку, підготовку до відвантаження та продажу – 2 дні.

4. Кількість надходження взуття від постачальників на рік – 120.

5. Середня кількість різновидів 1 партії, що не повторюються – 38.

6. Товарні запаси в дорозі – 4 дні.

7. Страховий запас визначити на підставі формули.

Яка кількість поставок задовольнить потребу в товарних запасах, якщо однією партією буде надходити 88 різновидів взуття.

Задача 11

Зробити розрахунки з нормування та планування товарних запасів в торговому підприємстві, використовуючи економіко-статистичний метод.

1. Дані для розрахунку нормативу товарних запасів методом середньої, що ковзає наведено у таблиці 1:

Таблиця 1 – Дані для розрахунку нормативу товарних запасів

Рік	Умовні позначення	Середній товарообіг у 4 кв., тис. грн	Фактичний запас на кінець року	
			Сума, тис. грн	дні
Базисний	K1	18	1610	
Перший	K2	19,8	1434	
Звітний	K3	20,7	1569	
Поточний	K4	23,2	1696	
Плановий		23,9		

2. Дані для розрахунку нормативу товарних запасів на основі коефіцієнту еластичності товарних запасів від товарообігу (табл. 2)

Таблиця 2 – Інформація для розрахунків, тис. грн

Рік	Фактичний товарообіг за рік	Фактичні товарні запаси на кінець року
Базисний	6307	1610
Перший	6662	1434
Звітний	7198	1569
Поточний	7770	1696
Плановий		

Темп приросту товарообігу у плановому році передбачений у розмірі 5,3%.

Задача 12

Дані розподілення та постачання товарів структурним підрозділам ВАТ “Універмаг Центральний” наведено в таблиці.

Завдання:

1.Обчислити обсяг постачання товарі у цілому за кожним кварталом та за окремими структурними підрозділами за рік щоквартально;

2.Знайти відхилення від плану та ступінь виконання плану постачання товарів окремими підрозділами в цілому за рік;

3.Обчислити коефіцієнт ритмічності та рівномірності постачання товарів у цілому у ВАТ “Універмаг Центральний” та за окремими підрозділами;

4. Зробити висновки.

Таблиця – Дані про постачання товарів за рік, тис. грн

Структурний підрозділ	План	Фактично поставлено				
		за рік	у тому числі за квартали, %			
			I	II	III	IV
ТОВ «Бріг»	250	255	23	23	26	28
ЗАО «Фінансист»	240	260	26	24	23	27
ТОВ «Універмаг»	320	310	25	29	22	24
ЗАО «Слобожанка»	3550	3600	26	24	29	21
Разом	4660	4725				

Задача 13

Визначити план надходження товарів до складу оптового торговельного підприємства і план загальної закупівлі товарів.

Таблиця – Дані для розрахунків, тис. грн

Показник	Шовкові тканини	Шерстяні тканини	Разом по підприємству
1. План реалізації товарів на рік	209	256	
в т. ч. – реалізація зі складу	144	158	
– транзитом			
2. Товарні запаси на складі на початок року	8,0	6,6	
– дні	20	15	
3. Норматив товарних запасів на кінець року, сума			
– дні	22	12	
4. Надходження товарів до складу			
5. Товарні запаси в дорозі			
– на початок року	2,2	2,1	
– на кінець року	1,9	2,4	
6. Обсяг товарів, що закуплені підприємством			

Задача 14

Під час планування товарообігу універмагу економіст розрахував, що недостатньо товарного покриття. На яку суму недостатньо товарів для виконання плану продажу в розмірі 6350 тис. грн, якщо комерційним відділом укладені угоди на постачання товарів на суму 6160 тис. грн. Запаси товарів на початок

року – 120 тис. грн; норматив товарного запасу на кінець року – 80 днів; питома вага 4 кварталу в річному товарообігу – 26%.

Задача 15

Виробничою програмою кафе «Троянда» заплановано реалізувати в наступному році 28,8 тис. других рибних страв. Середня норма витрат риби на одну страву – 50 грамів. Норма запасу риби – 3 дні. Питома вага сировини, що витрачена в 4 кварталі, в річній витраті сировини становить 28%. За станом на 1.01. планового року залишок риби становив 27 кг. Середня ціна за 1 кг – 15,5 грн. Визначити кількість риби та її вартість, яка задовольнить потребу кафе для виконання виробничої програми в плановому році. Скласти продуктивний баланс з риби.

Тема 9. ПЕРСОНАЛ ТОРГОВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Література для вивчення теми: [9, С. 197–224; 10, С. 115–140; 11, С. 301–366; 12, С. 220–247; 17, С. 81–96; 18, С. 156–180; 25, С. 122–164; 32, С. 59–47]

План семінарського заняття

1. Особливості праці в підприємствах торгівлі. Характеристика трудових ресурсів торговельного підприємства.
2. Поняття, показники та методи оцінки продуктивності праці робітників торговельного підприємства
3. Фактори, що визначають продуктивність праці на підприємствах торгівлі.
4. Форми і системи оплати праці та матеріальне стимулювання на підприємствах торгівлі.
5. Аналіз використання персоналу торговельного підприємства.
6. Планування показників з праці торговельного підприємства.

Теми рефератів

1. Специфіка праці робітників підприємств торгівлі.
2. Продуктивність праці та резерви її зростання в підприємствах роздрібної торгівлі.
3. Регулювання оплати праці керівників підприємств галузі торгівлі.
4. Сучасні тенденції в оплаті праці в торгівлі.

Тестові завдання для самоперевірки (виберіть одну правильну відповідь)

1. По якій ознаці класифікації кадрів виділяються пекарі, кондитери, кухарі?
  - а) за фахом;
  - б) по рівню кваліфікації;
  - в) за посадою.
2. Які посади у складі кадрів виділяються на підприємствах ресторанного господарства?
  - а) у складі адміністративно-обслуговуючого персоналу виділяють посади керівників, фахівців (економісти, бухгалтери, інженери-технологи); обслуговуючий персонал (механіки холодильних установок, кастелянші, гардеробники, вартуючі і т. п.); працівників виробництва (завідуючі виробництвом і їх заступники, завідуючі

цехами, кондитери, пекарі, кухарі, чистильники плодів, овочів і картоплі і т. д.); працівників залу (метрдетелі, адміністратори, офіціанти, різьбярі хліба, касири і т. д.); працівників торгової групи (буфетники, продавці дрібно-роздрібною сіті і т. д.);

б) керівники і фахівці, торгово-оперативний персонал (продавці, касири, контролери-касири і т. п.);

в) посади керівників (директор, заступник, завідувачі відділами і секціями складів), фахівців (товарознавці, економісти, інженери, техніки), що служать (комірники, експедитори, оператори обчислювальних машин і т. п.), робітників (сортувальники, водії навантажувачів і електрокарів, і т. д.); молодший обслуговуючий персонал (прибиральники, двірники).

3. Як класифікуються чинники, що впливають на продуктивність праці, залежно від ступеня і характеру впливу?

а) на матеріально-технічні, організаційно-економічні і соціально-психологічні;

б) на зовнішні і внутрішні (галузеві);

в) на екстенсивні і інтенсивні.

4. Який недолік має вартісний метод вимірювання продуктивності праці?

а) показник середнього обороту на одного працівника не відбиває змін в асортименті реалізованих товарів і в рівні цін на товари;

б) не дозволяє в цілому правильно оцінити динаміку продуктивності праці і пов'язати об'єм товарообігу з чисельністю працівників в торгівлі і працівників виробництва в ресторанному господарстві;

в) не відображає систему нормування праці на підприємстві.

5. Які чинники грають особливу роль в підвищенні продуктивності праці, в скороченні витрат споживання і підвищенні культури торгівлі і обслуговування?

а) чинники, пов'язані з науково-технічним прогресом;

б) соціально-психологічні чинники;

в) організаційно-економічні чинники.

6. Що таке продуктивність праці?

а) ступінь плідності (результативності) доцільної діяльності працівників у сфері послуг;

б) витрати робочого часу на реалізацію продукції (товарів і послуг) на певну суму;

в) ефективна діяльність людей по створенню матеріальних благ або наданню послуг.

7. Яким методом доцільно розраховувати зміну чисельності персоналу під впливом конкретних організаційно-технічних заходів?

а) методом прямого рахунку;

б) методом розрахунку по чинниках;

в) нормативним методом.

8. Який метод розрахунку чисельності працівників підприємства використовується для визначення кількості пекарів, кондитерів, кухарів?

а) метод розрахунку по нормах виробітку;

б) метод розрахунку по нормах обслуговування;

в) метод розрахунку по штатному розкладу.

9. Якщо в товарообігу торгового підприємства збільшується частка товарів, що вимагає менших витрат на їх реалізацію, то як змінюється виробіток торгових працівників за рахунок цього чинника?

а) зростає;

б) знижується;

в) не змінюється.

10. Як називається відношення доходу підприємства за певний період часу до витрат на оплату праці і соціальних виплат із засобів підприємства за цей же період?

а) прибутковість праці;

б) ціна праці;

в) ціна робочої сили.

11. В чому полягає сутність стимулюючої функції заробітної платні?

а) встановлює диференціацію рівнів оплати праці залежно від ефективності праці;

б) визначає абсолютний рівень життя працівника і його сім'ї, відтворювання робочої сили;

в) відображає дію на співвідношення попиту і пропозиції робочої сили, рівень зайнятості залежно від ціноутворення як на зовнішньому, так і на внутрішньому ринку праці.

12. По якій формулі визначається реальна заробітна платня, якщо Z_p – заробітна платня реальна, Z_n – заробітна платня номінальна, I_c – індекс цін на товари і послуги?

- а) $Z_p = Z_n \times I_c$
- б) $Z_p = Z_n : I_c$
- в) $Z_p = Z_n + I_c$

13. Які доплати до заробітної платні носять стимулюючий характер?

а) доплати за виконання обов'язків відсутнього працівника, за розширення зони обслуговування, поєднання професій; доплата за керівництво структурним підрозділом; доплата в ресторанному господарстві за розділення зміни на дві частини з перервою в роботі понад дві години;

б) доплати за багатозмінний режим роботи; за роботу в умовах ненормованого робочого дня (у випадках, передбачених законодавством); надбавка до заробітної платні, пов'язана з роз'їзним характером роботи;

в) доплати за роботу з важкими (шкідливими) і особливо важкими (особливо шкідливими) умовами праці; за інтенсивність праці робітникам на конвеєрах, потокових автоматичних лініях; за роботу в нічний час.

14. Який елемент тарифної системи характеризується числом тарифних розрядів і відповідних їм тарифних коефіцієнтів, що показують, в скільки разів оплата праці працівника даного розряду перевищує оплату найпростішої праці, віднесеної до I розряду?

- а) тарифна сітка;
- б) тарифна ставка;
- в) посадовий оклад.

15. Що відноситься до компенсаційних виплат, що включаються до складу витрат обігу?

а) доплати за роботу в нічний і наднормовий час, доплати за роботу у важких і шкідливих умовах праці;

б) доплати за поєднання професій, за розширення зон обслуговування;

в) доплата щорічних відпусток, учбових відпусток.

16. Які виплати працівникам торгових підприємств не включаються у витрати обігу?

а) матеріальна допомога, безвідсоткова позика на поліпшення житлових умов;

б) оплата за невідпрацьований час (відпустки, оплата простоїв не з вини працівника, вихідна допомога і т. д.);

в) доплата за поєднання професій, за інтенсивність праці.

17. Які методи планування фонду заробітної платні застосовуються на підприємствах торгівлі?

а) метод планування по штатному розкладу, нормативний метод, економіко-статистичний метод і метод економіко-математичного моделювання;

б) нормативний метод, метод порівняння, економіко-статистичний метод;

в) метод прямого рахунку, метод екстраполяції, метод відносних і абсолютних різниць.

18. Як змінюється розрахунковий норматив приросту фонду заробітної платні при збільшенні об'єму товарообігу на 1%?

а) збільшується на 0,8%;

б) збільшується на 1,2%;

в) збільшується на 1,5%.

Таблиця – Основні формули для розв'язання задач

Показник	Формула	Умовні позначення
Продуктивність праці, виражена показником виробітку товарообороту на одиницю торгово-оперативного персоналу (Π_{on})	$\Pi_{on} = \frac{T}{Ч_{оп} \times I},$ $\Pi_{on} = \frac{T}{Ч_{оп} \times ПВ_{оп} \times I}$	T – товарооборот в аналізованому періоді у фактичних цінах, грн; $Ч_{оп}$ – чисельність торгово-оперативного персоналу; $ПВ_{оп}$ – питома вага торгово-оперативного персоналу; I – індекс росту цін у даному періоді порівняно з базовим

Продовження таблиці

Показник	Формула	Умовні позначення
Продуктивність праці, виражена показником трудомісткості товарообороту (P_{TP})	$P_{TP} = \frac{3П}{T}$	$3П$ – затрати праці, які можна виразити чисельністю робітників або кількістю людино-годин, відпрацьованих усіма робітниками за певний період; T – товарооборот
Планування чисельності нормативним методом:		
– з використанням норми часу ($Ч_{пл_ч}$)	$Ч_{пл_ч} = \frac{\sum(N_i \times t_i)}{\Phi_{ef} \times P_n} \times 100$	N_i – кількість виробів, що випускаються, від I до i найменувань, од.; t_i – норма часу на виготовлення виробу i -го найменування, осіб/од.; Φ_{ef} – ефективний фонд часу одного робітника, год.; P_n – плановий рівень виконання норм часу, %
– за нормами виробітку ($Ч_{пл_{вир}}$)	$Ч_{пл_{вир}} = \frac{Q}{N_{вир} \times \Phi_{ef} \times P_n} \times 100$	Q – обсяг робіт на плановий період у натуральному або вартісному вираженні; $N_{вир}$ – норма виробітку на одного працівника в одиницю часу, од.
– з використанням норми обслуговування ($Ч_{пл_{об}}$)	$Ч_{пл_{об}} = \frac{З_{об}}{H_{об}} \times \frac{K_{зм}}{K_{ef}}$	$З_{об}$ – загальна зона обслуговування в натуральному вираженні (метрів, одиниць); $H_{об}$ – зона, що обслуговується одним робітником (норма обслуговування) за зміну;

Продовження таблиці

Показник	Формула	Умовні позначення
		$K_{зм}$ – кількість змін на підприємстві; $K_{еф}$ – ефективний фонд робочого часу у %-х до номінального фонду
– з використанням норми чисельності ($Ч_{пл,чис}$)	$Ч_{пл,чис} = \frac{P_M \times K_{зм}}{K_{еф}}$	P_M – кількість робочих місць, од.
Планування чисельності на основі планового балансу робочого часу та кількості робочих місць:		
– чисельність наявна ($Ч_N$)	$Ч_N = \frac{P_M \times (Г_P + Г_{ПЗО})}{\Phi_{норм}}$	P_M – кількість робочих місць даної професії, передбачених в торговельній залі; $Г_P$ – кількість годин роботи підприємства за тиждень згідно з встановленим графіком; $Г_{ПЗО}$ – кількість годин, потрібних для підготовчих і заключних операцій на тиждень; $\Phi_{норм}$ – нормативний фонд робочого часу на одного робітника на тиждень
– планова середньооблікова чисельність робітників ($Ч_{пл}$)	$Ч_{пл} = Ч_N \times k_3$	k_3 – коефіцієнт заміни (коефіцієнт заміщення тимчасово відсутніх працівників)
– коефіцієнт заміни (k_3)	$k_3 = \frac{\Phi_{ном}}{\Phi_{факт}}$	$\Phi_{ном}$ – номінальний фонд робочого часу; $\Phi_{факт}$ – фактичний (плановий) фонд робочого часу одного працівника з урахуванням планових

Закінчення таблиці

Показник	Формула	Умовні позначення
		неявок із поважних причин
Планування чисельності економіко-статистичним методом: – коефіцієнт еластичності чисельності працівників від товарообороту (K_{el})	$K_{el} = \Delta Ч / \Delta T$	$\Delta Ч$ – темп зміни чисельності працівників у звітному періоді порівняно з базисним, %; ΔT – темп зміни обсягу товарообороту, %
Планування фонду заробітної плати за допомогою економіко-статистичного методу ($\Phi ЗП$)	$\Phi ЗП = T_{пл} \times P_{ЗП} : 100$	$P_{ЗП}$ – рівень заробітної плати, що склався у попередньому періоді, у відсотках до товарообороту; $T_{пл}$ – плановий товарооборот
Планування фонду заробітної плати на основі планової чисельності робітників й індексу середньої заробітної плати	$\Phi ЗП = Зф \times Ч_{пл} \times I_{ЗП}$	$Зф$ – фактична середня заробітна плата за поточний рік; $Ч_{пл}$ – планова середньоспискова чисельність робітників; $I_{ЗП}$ – плановий індекс середньої заробітної плати

Приклади розв'язання типових задач

Задача 1

Проаналізуйте показники з праці по ресторану «Люкс» та складіть пояснювальну записку. У процесі аналізу необхідно визначити наступне:

– продуктивність праці працівників підприємства та робітників виробництва;

- середньорічну заробітну плату в розрахунку на одного робітника підприємства та виробництва;
- рівень фонду оплати праці до товарообороту;
- динаміку показників із праці.

Таблиця 1 – Вихідна інформація по ресторану «Люкс»

Показник	Попередній рік	Звітний рік
Товарооборот за рік, тис. грн	2025,8	2090,6
Оборот з продукції власного виробництва, тис. грн	1114,3	1296,4
Чисельність працівників ресторану, осіб	45	44
Чисельність робітників виробництва, осіб	25	26
Фонд оплати праці, тис. грн	240,7	247,6
Фонд оплати праці робітників виробництва, тис. грн	135,0	147,4

Розв'язання

1) Продуктивність праці працівників підприємства

$$2025,8 : 45 = 45,018 \text{ тис. грн};$$

$$2090,6 : 44 = 47,514 \text{ тис. грн.}$$

2) Продуктивність праці робітників виробництва

$$1114,3 : 25 = 44,572 \text{ тис. грн};$$

$$1296,4 : 26 = 49,862 \text{ тис. грн.}$$

3) Середньомісячна зарплата 1 робітника підприємства

$$240700 : 45 : 12 = 445,7 \text{ грн};$$

$$247600 : 44 : 12 = 468,9 \text{ грн.}$$

4) Середньомісячна зарплата 1 робітника виробництва

$$135000 : 25 : 12 = 450,0 \text{ грн};$$

$$147400 : 26 : 12 = 472,4 \text{ грн.}$$

5) Рівень фонду оплати праці:

$$(240,7 \times 100) : 2025,8 = 11,88 \%$$

$$(247,6 \times 100) : 2090,6 = 11,84 \%$$

Розраховані показники заносяться до наступної таблиці.

Таблиця 2 – Показники з праці ресторану «Люкс»

Показник	Рік		Звітний рік до попереднього	
	попе-редній	звіт-ний	%	(+; -)
Товарооборот за рік, тис. грн	2025,8	2090,6	103,2	+64,8
Оборот з продукції власного виробництва, тис. грн	1114,3	1296,4	116,3	+182,1
Чисельність працівників ресторану, осіб	45	44	97,8	-1
Чисельність робітників виробництва, осіб	25	26	104,0	+1
Фонд оплати праці по підприємству, тис. грн	240,7	247,6	102,9	+6,9
Фонд оплати праці робітників виробництва, тис. грн	135,0	147,4	109,2	+12,4
Продуктивність праці працівників підприємства, тис. грн	45,018	47,514	105,5	+2,496
Продуктивність праці робітників виробництва, тис. грн	44,572	49,862	111,9	+5,290
Середньомісячна зарплата 1 робітника підприємства, грн	445,7	468,9	105,2	+23,2
Середньомісячна зарплата 1 робітника виробництва, грн	450,0	472,4	105,0	+22,4
Рівень фонду оплати праці, %	11,9	11,8	-	-0,1

Задача 2

Визначити плановий річний фонд заробітної плати, загальну суму витрат на оплату праці та їх рівень до товарообороту в магазині «Жіночий одяг» на підставі наступних даних.

1. У звітному році товарооборот становив 8683 тис. грн, чисельність працюючих – 33 особи, фонд заробітної плати – 495 тис. грн, сума фонду матеріального заохочення за рахунок прибутку – 74,3 тис. грн.

2. На плановий період передбачається приріст товарообороту в розмірі 12,4%, індекс зростання середньої заробітної плати у зв'язку з підвищенням мінімальної гарантованої зарплати складе 1,07, плановий прибуток складатиме 516,5 тис. грн, частка фонду матеріального заохочення в прибутку – 17,1%, коефіцієнт еластичності чисельності працівників від товарообороту – 0,73.

Розрахунки планових показників з праці оформити таблицею.

Розв'язання

Товарооборот на плановий рік становитиме:

$$8683 \times 1,124 = 9759,7 \text{ тис. грн.}$$

Середня заробітна плата: поточний рік:

$$495 : 33 = 15,0 \text{ тис. грн;}$$

плановий рік:

$$15,0 \times 1,07 = 16,05 \text{ тис. грн.}$$

Фонд матеріального заохочення по плану:

$$516,5 \times 0,171 = 88,3 \text{ тис. грн.}$$

Планова чисельність визначається на основі співвідношення коефіцієнта еластичності чисельності працівників від товарообороту:

$$K_{el} = \Delta C / \Delta T \quad \text{Звідси:} \quad \Delta C = K_{el} \times \Delta T = 0,73 \times 12,4 = 9,0\%$$

Планова чисельність:

$$33 \times 1,09 = 36 \text{ осіб.}$$

Плановий фонд заробітної плати складе:

$$36 \times 16,05 = 577,8 \text{ тис. грн.}$$

Загальна сума витрат на оплату праці становитиме:

$$577,8 + 88,3 = 666,1 \text{ тис. грн.}$$

Рівень загальної суми витрат на оплату праці в товарообороті:

$$(666,1 \times 100) / 9759,7 = 6,8\%.$$

Результати розрахунків зведено до таблиці.

Таблиця – Аналіз показників з праці та заробітної плати магазину «Жіночий одяг»

Показник	Рік		Плановий рік до поточного	
	поточ.	план.	(+; -)	%
Товарооборот, тис. грн	8683,0	9759,7	+1076,7	112,4
Чисельність працюючих, осіб	33	36	+3	109,1
Фонд заробітної плати, тис. грн	495,0	577,8	+82,8	116,7
Рівень фонду заробітної плати, %	5,7	5,9	+0,2	–
Сума фонду матеріального заохочення, тис. грн	74,3	88,3	+14	118,8
Загальна сума витрат на оплату праці, тис. грн.	569,3	666,1	+96,8	117,0
Рівень витрат на оплату праці в товарообороті, %	6,6	6,8	+0,2	–
Середня заробітна плата, грн	1250,0	1337,5	+87,5	107,0

Висновки. Плановий річний фонд заробітної плати в магазині «Жіночий одяг» складає 577,8 тис. грн, загальна сума витрат на оплату праці – 666,1 тис. грн, а їх рівень до товарообороту становить 5,9%.

Задача 3

За даними таблиці розрахувати чисельність продавців для двох магазинів. Продовольчий магазин працює без вихідних днів, у промтоварного магазину вихідний день – неділя.

Розв'язання

Для розрахунку наявної чисельності продавців використовується формула:

$$Ч_n = P_M \times (Г_p + Г_{ГЗО}) / \Phi_{норм}.$$

Для розрахунку середньооблікової чисельності продавців використовується формула:

$$Ч_{пл} = Ч_n \times k_3, \quad k_3 = \Phi_{ном} / \Phi_{факт}.$$

Продовольчий магазин:

$$Ч_n = 28 \times (12 \times 7 + 0,25 \times 7) / 40 = 60 \text{ осіб}$$

$$k_3 = 253 / 231 = 1,1$$

$$Ч_{пл} = 60 \times 1,1 = 66 \text{ осіб}$$

Промтоварний магазин:

$$Ч_n = 22 \times (9 \times 5 + 8 + 0,25 \times 6) / 40 = 30 \text{ осіб}$$

$$k_3 = 253 / 231 = 1,1$$

$$Ч_{пл} = 30 \times 1,1 = 33 \text{ осіб}$$

Таблиця – Дані для розрахунків

Показник	Магазин	
	продовольчий	промтоварний
Кількість робочих місць, одиниць	28	22
Години роботи: у звичайні дні	з 8 до 20	з 10 до 19
у скорочені дні		з 10 до 18
Час на підготовку робочих місць, хв.	15	15
Тижневий фонд робочого часу продавця, год.	40	40
Повний фонд робочого часу продавця, днів	253	253
Факт. фонд робочого часу продавця, днів	231	231
Заміна завідуючими відділами продавців, осіб	3,4	2,1

Висновки. З урахуванням балансу робочого часу та кількості робочих місць чисельність продовольчого магазину складає 66 осіб, а промтоварного – 33 особи.

Задача 4

Розрахувати різними методами продуктивність праці робітників підприємства ресторанного господарства виходячи з даних таблиці 1.

Таблиця 1 – Інформація для розрахунків

Показник	За рік
Валовий товарооборот, тис. грн	18000
у т.ч.:– оборот із продукції власного виробництва	13500
– оборот з покупних товарів	?
Умовний товарооборот, тис. грн	?
Випуск страв, тис. страв	200
Коефіцієнт трудомісткості	1,5
Випуск страв в умовному виразі, тис. ум. страв	?
Чисельність працівників усього, осіб	25
у т.ч. робітників виробництва	16

Розв'язання

Розмір обороту підприємства з покупних товарів:

$$18000 - 13500 = 4500 \text{ тис. грн.}$$

Умовний товарооборот = товарооборот власного виробництва +
+ 1 / 3 товарообороту з покупних товарів:

$$13500 + (4500 / 3) = 15000 \text{ тис. грн.}$$

Величина випуску страв в умовному виразі розраховується як добуток випуску страв на коефіцієнт трудомісткості:

$$200 \times 1,5 = 300 \text{ тис. ум. страв.}$$

Результати розрахунку продуктивності праці робітників підприємства ресторанного господарства різними методами заноситься до таблиці 2.

Таблиця 2 – Показники продуктивності праці підприємства ресторанного господарства

Показник	За рік
Валовий товарооборот, тис. грн	18000
у тому числі:	
– оборот з продукції власного виробництва	13500
– оборот з покупних товарів	4500
Умовний валовий товарооборот, тис. грн	15000
Випуск страв, тис. страв	200
Коефіцієнт трудомісткості	1,5
Випуск страв в умовному виразі, тис. ум. страв	300
Чисельність працівників, осіб	25
– у тому числі працівників виробництва, осіб	16

Продуктивність праці 1-го середньооблікового працівника визначається як відношення валового товарообороту до чисельності усіх працівників:

$$18000 \text{ тис. грн} / 25 \text{ осіб} = 720 \text{ тис. грн}$$

В умовному вартісному виразі продуктивність праці становитиме: $15000 / 25 = 600 \text{ тис. грн}$

Продуктивність праці 1-го робітника виробництва:

$$13500 \text{ тис. грн} / 16 \text{ осіб} = 843,7 \text{ тис. грн}$$

Виробіток на 1-го робітника виробництва:

$$200 \text{ тис. страв} / 16 \text{ осіб} = 12,5 \text{ тис. страв.}$$

Виробіток в умовному виразі на 1-ого робітника виробництва:

$$300 \text{ тис. ум. страв} / 16 \text{ осіб} = 18,8 \text{ ум. страв.}$$

Задача 5

Визначте необхідну чисельність кулінарів для роботи в кулінарному цеху супермаркету.

Планований обсяг продажу за рік – 265 тис. виробів.

Норма виробітки одного кулінара за зміну (8 годин) – 120 од.

Коефіцієнт виконання норм виробітку – 1,2.

Тривалість робочого тижня – 40 годин.

Додаткова інформація для розрахунку наведена в таблиці 1.

Таблиця 1 – Баланс робочого часу одного робітника у рік

Показник використання часу	Кількість	
	днів	годин
Кількість днів у році	365	–
Неробочі дні:	вихідні	104
	святкові	8
Кількість календарних робочих днів (явочний номінальний фонд робочого часу)		
Чергова відпустка (робочі дні)	22	–
Неявки – усього (у середньому за даним підприємством), у т. ч.: за хворобою	12	–
	неявки з дозволу адміністрації	1
	інші неявки, дозволені законом	1
Ефективний фонд робочого часу, дні		–
Середня тривалість робочого дня		8
Скорочення робочого часу у передсвятковий день на 1 год.	–	
Ефективний фонд робочого часу, год.		

В універсамі 360 робочих днів на рік. Витрати часу на обслуговування одного покупця з урахуванням нерівномірності потоку покупців складають 10 хв., середня вартість однієї покупки – 75 грн. Необхідно також врахувати, що повний і фактичний робочий час контролерів-касирів складає відповідно 253 і 231 днів, час на підготовку робочого місця складає 15 хв. на день.

Розв'язання.

1. Продуктивність касових апаратів визначається:

$11 \times 60 = 660$ хв. – фонд робочого часу касових апаратів;

$660 / 10 = 66$ покупців за день; $66 \times 75 = 4950$ грн.

2. Одноденний товарооборот становитиме:

$5500 : 360 = 15,278$ тис. грн.

3. Кількість касових апаратів: $15278 : 4950 = 3$ шт.

4. Явочна чисельність касирів визначається:

$Чя = 3 \times (11 \times 6 + 9 + 0,25 \times 7) / 40 = 5,8$ осіб;

$Кз = 253 / 231 = 1,1$.

Звідси: $Ч = 5,8 \times 1,1 = 6,3$ касира.

Висновок. Необхідна кількість касових апаратів для нового універсаму становить 3 шт., а планова чисельність контролерів-касирів – 6 осіб.

Задача 7

1. Нарахувати заробітну плату працівникові, що працює в магазині на погодинній системі оплати праці, за місяць. Посадовий оклад працівника 1200 грн. Відповідно до наданого таблицю обліку часу робітника він відробив 20 днів замість 24 за графіком. При цьому один день є святковим.

2. Працівникові повинна бути нарахована премія, що складається відповідно до Положення про преміювання із двох частин:

– перша частина становить 5% від окладу та виплачується за культуру обслуговування при відсутності зауважень покупців;

– друга частина залежить від виконання плану товарообігу за місяць і передбачена в розмірі 5% за виконання плану й 2% за кожний відсоток перевиконання плану по відділу.

Премія нараховується за фактично відпрацьований час. За підсумками місяця зауважень на роботу даного працівника не надходило. Товарооборот за місяць планувався у розмірі 565 тис. грн, фактичний розмір товарообороту становив 605,4 тис. грн.

Розв'язання

1. Денний заробіток працівника за даний місяць розраховується:

$$1200 \text{ грн} / 24 \text{ дня} = 50,0 \text{ грн};$$

За фактично відпрацьований час (20 дн.) йому нараховується:

$$50,0 \text{ грн} \times 20 \text{ дн.} = 1000 \text{ грн.}$$

Крім того, за роботу у святковий день оплата в подвійному розмірі, тобто 50,0 грн

Разом працівнику нарахована зарплата за місяць: $1000 + 50,0 = 1050$ грн.

2. Далі нараховується премія за культуру обслуговування, яка визначається як добуток фактично нарахованого заробітку за відпрацьований час та відповідного відсотку від окладу:

$$1050 \text{ грн} \times 5\% / 100 = 52,5 \text{ грн.}$$

Товарооборот перевиконаний на 7% ($605,4 / 565 = 1,07$).

Звідси, розмір премії за виконання плану товарообігу дорівнює:

$$5\% + 2\% \times 7\% = 19\%, \text{ що у сумі становить:}$$

$$1050 \times 19 / 100 = 199,5 \text{ грн.}$$

Разом працівникові нарахована оплата праці за місяць з урахуванням премій: $1050 + 52,5 + 199,5 = 1302$ грн.

Задачі для розв'язання

Задача 8

Розрахувати необхідну кількість касових апаратів і визначити планову чисельність касирів для магазину кулінарії, маючи наступні дані про режим роботи підприємства.

Магазин кулінарії працює з 10 до 19 години, у неділю – з 10 до 16 години, без перерви на обід. Середні витрати часу на обслуговування одного покупця складають 12 хв., середня вартість однієї покупки становить 35 грн. Час на підготовку робочого місця займає 10 хв. на день. У святкові дні магазин не працює. Один день на місяць – санітарний. Під час обчислення кількості касирів необхідно врахувати плановий та фактичний фонд робочого часу робітників. Середня кількість днів відпустки – 18, невиходи на роботу з поважних причин – 8 днів.

План товарообороту магазину кулінарії на рік становить 2180 тис. грн.

Задача 9

Визначити середньооблікову та планову чисельність продавців для комплексу універмагу на підставі наступних даних.

1. Універмаг працює з 9⁰⁰ до 21⁰⁰ год., без перерви, один день на тиждень – з 10⁰⁰ до 18⁰⁰ год. Вихідний день – неділя. Час на підготовку та прибирання робочого місця – 2,5 год. на тиждень.

2. Торгова площа, яка припадає на одне умовне робоче місце – 21,5 кв. м, загальна площа – 729,0 кв. м.

3. Під час розрахунку фонду робочого часу передбачити для продавців тривалість відпустки – 20 днів, кількість днів невиходу на роботу з поважних причин – 9. Зменшення кількості продавців за рахунок участі зав. секціями в обслуговуванні покупців – 3.

Задача 10

Визначити планову чисельність робітників виробництва, якщо випуск продукції заплановано в кількості 321 тис. умовн. страв.

Денна норма виробітку на одного робітника встановлена 33 умовн. страви. Фонд робочого часу на рік – 288 днів.

Бригаду робітників виробництва підібрати в наступному кваліфікаційному складі (у % до загальної чисельності):

кухар 6 розряду – 15; кухар 5 розряду – 20; кухар 4 розряду – 18; кухар 3 розряду – 24; інші робітники – 23.

Задача 11

1. Визначити чисельність офіціантів, якщо річний товарооборот торговельної зали заплановано в сумі 2000 тис. грн Норма виробітку одного офіціанта за зміну – 1050 грн Фонд робочого часу в середньому на рік – 237 днів.

2. Визначити чисельність касирів та буфетників з урахуванням підміни, якщо обідня зала працює 10 годин на зміну. У перші 3 години працює одна каса, в останній час – дві. Один із касирів виконує обов'язки старшого, для чого потрібно 2 години робочого часу. У буфеті – два робочих місця. Коефіцієнт підміни – 1,58.

Задача 12

На основі економіко-статистичного методу скласти план загальної чисельності працівників магазину на майбутній рік. Урахувати, що в плановому році рівень витрат праці на 1 тис. грн товарообороту за рахунок удосконалення структури товарообороту знизиться на 10%. Прогноз зростання товарообороту складає 4,5%. Проаналізуйте зміни в рівні продуктивності праці у звітному році в порівнянні з минулим і зробіть висновки.

Таблиця – Вихідні дані

Показник	Минулий рік	Звітний рік
Товарооборот, тис. грн	1782	2208
Чисельність працівників, осіб	96	110

Задача 13

На підприємстві роздрібної торгівлі встановлена погодинна форма оплати праці. З метою диференціації заробітної плати в залежності від рівня кваліфікації прийнято наступні співвідношення в оплаті праці:

- продавець 3 категорії – 1;
- продавець 2 категорії – 1,15;
- продавець 1 категорії – 1,33;
- допоміжні робітники – 0,9;
- касир-контролер – 1;
- спеціалісти – не менш ніж 2,5 мінімальні зарплати, гарантованих державою;
- прибиральниць - мінімальна зарплата, яка прийнята на даному підприємстві;
- директор – 3,5 мінімальних зарплат, гарантованих державою;
- заст. директора – нижче від ставки директора на 20%.

Посадовий оклад директора співвідноситься з зарплатою продавця 3 категорії як 2,5:1.

Складіть штатний розклад для магазину, виходячи з господарської доцільності; установіть посадові оклади працівникам магазину; обчисліть річний фонд заробітної плати і середню заробітну плату в розрахунку на одного працівника. (Посадовий оклад установіть у цілих числах).

Примітка. Підприємство відноситься до розряду малих і його методом господарювання є комерційний розрахунок. Підприємство має власний вантажний автомобіль. Режим праці: с 10⁰⁰ до 19⁰⁰ без перерви, вихідний – неділя. Магазин має 2 торгових прилавки з 2 робочими місцями та 1 касу. Час на підготовку робочих місць – 15 хв. на день.

Задача 13

Розрахувати середньооблікову чисельність виробничих робітників для ресторану вищого класу, використовуючи дані табл.

Середня кількість робочих днів на рік 253, середня норма виробітку на одного працівника в день 280 умовн. страв.

Таблиця – Дані для розрахунків

Страви	Кількість страв у натуральному вираженні, тис. страв	Питома вага, %	Коеф. трудомісткості	Кількість страв в умовно-натуральному вираженні, тис. ум. страв
Перші		25	1,5	
Другі		50	1,6	
Солодкі		10	0,4	
Холодні		15	1,5	
Разом	800,0	100		

Задача 15

По фірмі роздрібної торгівлі «Явір» для складання плану з праці визначте планові значення наступних показників майбутнього року:

- середньомісячну зарплату в розрахунку на 1 працівника за окладами та ставками;
- середньомісячний заробіток з урахуванням премій та сплати з прибутку;
- частку змінної частини в загальній сумі заробітку і у відсотках до окладів та ставок;
- частку фонду оплати праці у витратах обертання;
- рівень фонду оплати праці в товарообороту.

Дані для розрахунків:

- 1) Товарооборот майбутнього року – 39680 тис. грн
- 2) Витрати обігу – 5698,2 тис. грн
- 3) Фонд оплати праці – ??? тис. грн
у т.ч. за окладами та ставками – 837,9 тис. грн
- 4) Премії за рахунок фонду оплати праці – плануються в розмірі 25% до фонду за окладами та ставками;
- 5) Кошти за рахунок прибутку, що спрямовуються на матеріальне заохочення працівників – в розмірі 30% від фонду оплати праці;
- 6) Чисельність працівників – 40 осіб.

Зробіть висновки про ефективність системи заохочення, яка використовується у фірмі «Явір», у порівнянні з досвідом зарубіжних підприємств, аналізуючи значення розрахованих показників.

Тема 10. МАЙНОВІ ТА ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ ТОРГОВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Література для вивчення теми: [9, С. 227–263; 10, С. 262–320; 11, С. 483–523; 12, С. 250–262; 17, С. 97–105; 18, С. 181–201; 25, С. 97–121; 32, С. 11–58]

План семінарського заняття

1. Активи як економічні ресурси торговельного підприємства, їх сутність, класифікація та особливості.

2. Поняття, склад та класифікація необоротних активів.

3. Основні фонди торговельного підприємства: поняття, класифікація та оцінка. Види їх зносу. Амортизація основних фондів.

4. Аналіз стану та ефективності використання основних фондів торговельного підприємства.

5. Оборотні активи торговельного підприємства: економічна сутність та класифікація. Поняття та особливості їх кругообороту.

6. Обґрунтування планового обсягу активів підприємства: завдання, етапи та методи.

7. Фінансові ресурси торговельного підприємства: сутність, склад та джерела формування.

8. Формування власного капіталу торговельного підприємства: його функції, джерела формування, особливості.

9. Позиковий капітал торговельного підприємства: його класифікація, визначення потреби підприємства в банківських ресурсах.

10. Аналіз капіталу підприємства: поняття, завдання, етапи та основні методи.

11. Планування обсягу та структури капіталу підприємства: сутність, етапи та методи.

Теми рефератів

1. Сучасні проблеми амортизаційної політики держави і підприємств торгівлі різних форм власності.

2. Напрями інтенсифікації відтворення і шляхи кращого використання основних фондів підприємств торгівлі за нормальних умов господарювання.

3. Зарубіжний досвід обґрунтування методу амортизаційних відрахувань у торгівлі.

4. Сучасні форми обліку та методи оцінки основних фондів підприємства.

5. Самофінансування підприємств торгівлі за нормальних умов господарювання.

6. Внутрішні джерела формування власних фінансових ресурсів.

7. Зовнішні джерела поповнення власних фінансових ресурсів.

8. Позикові ресурси підприємства та необхідність їх використання в діяльності підприємств торгівлі.

Тестові завдання для самоперевірки (виберіть одну правильну відповідь)

1. Який метод нарахування амортизації стимулює підприємство до розширеного відтворювання основних фондів?

а) метод списання вартості по сумі чисел років корисного використання;

б) лінійний метод;

в) метод зменшеного залишку.

2. По якій формулі визначається річна норма амортизації, якщо N_a – річна норма амортизації, A – розмір амортизаційних відрахувань за рік, $ОФ$ – вартість (первинна або відновна) основних фондів; $Ч$ – число років корисного використання?

а) $N_a = A : ОФ \times 100$;

б) $N_a = ОФ : A \times 100$;

в) $N_a = A : Ч \times 100$.

3. Як підрозділяються основні засоби за ступенем участі в торговому процесі?

а) на активні і пасивні;

б) на виробничі і невиробничі;

в) на орендовані і власні.

4. Які засоби праці відносяться до виробничих?

а) ті засоби праці, які безпосередньо беруть участь в торгово-технологічному процесі, створюють умови для його нормального здійснення і служать для зберігання і переміщення предметів праці;

б) ті засоби праці, які безпосередньо не беруть участь в торгово-технологічному процесі, служать для задоволення побутових і культурних потреб людей, знаходяться у віданні підприємств;

в) засоби праці, що забезпечують умови праці торгових працівників, зберігання, підробки, підсортувала і підготовки товарів до продажу, для здійснення самого продажу, торгових послуг і торгового обслуговування населення.

5. Як визначити фондівдачу торгових підприємств?

- а) розподілом валового товарообігу на середньорічну вартість основних фондів;
- б) розподілом середньорічної вартості основних фондів на валовий товарообіг;
- в) розподілом валового товарообігу на середньоспискову чисельність робітників.

6. Як визначити коефіцієнт зносу?

- а) розподілом суми зносу на повну вартість наявних основних засобів;
- б) розподілом вартості всіх вибулих основних засобів на повну вартість наявних основних засобів;
- в) розподілом залишкової вартості основних засобів на повну вартість наявних основних засобів.

7. Як називається коефіцієнт, який характеризує частку тієї частини основних засобів, яка перенесена на продукт підприємства?

- а) коефіцієнт зносу;
- б) коефіцієнт придатності;
- в) коефіцієнт вибуття.

8. По якій формулі визначається коефіцієнт ефективності капітальних вкладень, якщо K_e – коефіцієнт ефективності, $Pч$ – чистий прибуток, $KВ$ – капітальні вкладення?

- а) $K_e = Pч : KВ$;
- б) $K_e = KВ : Pч$;
- в) $K_e = Pч \times KВ$.

9. Що таке капітальний ремонт основних засобів?

- а) це ремонт основних фондів, пов'язаний з повним розбиранням об'єкту, заміною всіх зношених деталей і вузлів;
- б) це ремонт, що проводиться в процесі функціонування основних фондів, як правило, без тривалої перерви у виробничо-технологічному процесі;
- в) це особливий вид ремонту, що викликається різними обставинами: стихійними бідами (повінь, пожежа, землетрус), військовими руйнуваннями, тривалою бездіяльністю основних фондів.

10. Як визначити величину приведених витрат ПВ при виборі найефективнішого варіанту капітальних вкладень, якщо I – витрати

виробництва, $H_{ке}$ – коефіцієнт ефективності, KB – капітальні вкладення?

а) $PВ = I + H_{ке} \times KB$;

б) $PВ = I \times H_{ке} + KB$;

в) $PВ = I + H_{ке} + KB$.

11. Що відноситься до нормованих оборотних коштів?

а) товарні запаси, грошові кошти в касі і шляху, виробничі запаси, малоцінні і бистрозношувані предмети, витрати майбутніх періодів;

б) грошові кошти на розрахунковому і інших рахунках, дебіторська заборгованість, товари відвантажені і на відповідальному зберіганні;

в) товарні запаси, грошові кошти в касі і дорозі, виробничі запаси, дебіторська заборгованість.

12. Що відноситься до оборотних коштів сфери обігу?

а) готова продукція і товари;

б) виробничі запаси, незавершене виробництво, витрати майбутніх періодів;

в) каса, розрахунковий рахунок, цінні папери.

13. До чого приводить прискорення оборотності оборотних коштів?

а) до того, що вивільняється матеріальні ресурси і джерела їх створення;

б) до залучення додаткових оборотних коштів;

в) до збільшення товарних запасів.

14. Який показник ефективності використання оборотних коштів показує кількість прибутку, який має підприємство з кожної грошової одиниці, вкладеної в оборотні кошти?

а) рентабельність оборотних коштів;

б) фондомісткість оборотних коштів;

в) коефіцієнт оборотності оборотних коштів.

15. Як визначити фондвіддачу оборотних коштів?

а) розподілом товарообігу на середню суму оборотних коштів;

б) розподілом середньої суми оборотних коштів на одинденний товарообіг;

в) розподілом кількості днів в періоді на тривалість одного

обороту.

16. Що відноситься до чинників, що впливають на утворення наднормативних запасів товарів на підприємстві?

а) невиконання плану товарообігу і порушення поставки товарів;

б) невчасна здача торгової виручки в банк, недолік приміщень для зберігання товарів;

в) незабезпеченість товарообігу товарними запасами.

17. Що таке нормування оборотних коштів?

а) це встановлення по кожному виду нормованих оборотних коштів (товарам, грошовим коштам, іншим нормованим товарно-матеріальним цінностям) нормативів;

б) це планові запаси товарно-матеріальних цінностей в грошовому виразі і грошові кошти, необхідні торговому підприємству в планованому періоді для нормальної господарської діяльності;

в) це встановлення норми запасу товарів на плановий період.

18. До яких джерел утворення оборотних коштів відноситься кредиторська заборгованість?

а) до повернутих;

б) до позикових;

в) до власних.

Таблиця – Основні формули для розв'язання задач

Показник	Формула	Умовні позначення
Виробнича потужність кухні (ВП)	$ВП = \frac{(B - П) \times \epsilon_k \times K_3}{v \times M}$	B – час роботи кухні, хв.; $П$ – час простою устаткування, хв.; ϵ_k – ємність котлів, л; K_3 – коефіцієнт завантаження котлів; v – середня тривалість однієї варки, хв.; M – місткість однієї страви, л.

Продовження таблиці

Показник	Формула	Умовні позначення
Пропускна спроможність торговельного залу підприємства ресторанного господарства ($PC_{МАКС}$)	$PC_{МАКС} = \frac{q \times K_M}{q}$	q – час роботи підприємства харчування протягом дня; K_M – кількість місць; q – час тривалості прийому їжі одним відвідувачем
Фондовіддача ($\Phi_{ВВД}$)	$\Phi_{ВВД} = \frac{T}{O\Phi}$	$\overline{O\Phi}$ – середньорічна вартість основних фондів, що використовуються; T – обсяг товарообороту
Фондомісткість (Φ_M)	$\Phi_M = \frac{\overline{O\Phi}}{T}$	
Фондооснащеність ($\Phi_{ОСН}$)	$\Phi_{ОСН} = \frac{\overline{O\Phi}}{q}$	q – середньооблікова чисельність персоналу підприємства
Фондоозброєність (Φ_O)	$\Phi_O = \frac{\overline{O\Phi a}}{q_{топ}}$	$O\Phi a$ – середньорічна вартість активної частини основних фондів; $q_{топ}$ – середньо облікова чисельність торговельно-оперативного персоналу
Рентабельність (прибутковість) основних фондів ($P_{O\Phi}$)	$P_{O\Phi} = \frac{\Pi}{O\Phi}$	Π – прибуток підприємства за період
Інтегральний показник ефективності використання основних фондів (I_i)	$I_i = \sqrt{I\Phi \times I_p}$	де $I\Phi$, I_p – індекси зміни фондівіддачі і рентабельності використання основних фондів
Товаровіддача торговельної площі (TB)	$TB = \frac{T}{S_T}$	S_T – обсяг торговельної площі
Віддача складської площі ($B_{СК}$)	$B_{СК} = \frac{T_{СК}}{S_C}$	$T_{СК}$ – обсяг складського товарообороту; S_C – обсяг складської площі

Закінчення таблиці

Показник	Формула	Умовні позначення
Товарооборот на 1м ² торговельної площі магазину (T_M^2)	$T_M = \frac{T}{K}$	T – обсяг товарообороту магазину; K – розмір торговельної площі магазину
Товарооборот на 1 місце у торговельному залі підприємства ресторанного господарства (T_{PM})	$T_{PM} = \frac{T}{PM}$	T – обсяг товарообороту підприємства ресторанного господарства; PM – кількість місць у торговельному залі
Обсяг товарообороту, додатково отриманий за рахунок зростання фондівддачі ($\Delta T_{\Phi E}$)	$\Delta T_{\Phi E} = T_1 - \overline{O\Phi_1} \times \Phi B_0$	T_1 – товарооборот у звітному періоді $\overline{O\Phi_1}$ – середньорічна вартість основних фондів у звітному періоді
Розмір відносної економії капітальних вкладень, зумовлю-ний зростанням фондівддачі ($E^{O\Phi}$)	$E^{O\Phi} = \overline{O\Phi_1} - \frac{T_1}{\Phi B_0}$	

Приклади розв’язання типових задач

Задача 1

Підприємство ресторанного господарства кафе «Мрія» передбачає розширення торговельного залу і введення додаткових місць, тому що в зоні його діяльності склалась сприятлива кон’юнктура і за розрахунками можливий приріст товарообороту на майбутній рік становитиме 30%.

Аналіз форм обслуговування, який проведено на підприємстві спеціалістами, свідчить про те, що забезпечити високий рівень обслуговування без збільшення кількості місць неможливо.

Методом техніко-економічних розрахунків визначте та обґрунтуйте приріст місць по підприємству ресторанного господарства на плановий рік на основі наступної інформації (табл.). Взяти до уваги,

що торговельна площа залу дозволяє збільшити кількість місць та забезпечити високий рівень обслуговування.

Таблиця – Дані для розрахунків

Показник	Дані кафе «Мрія»	Галузеві дані	Максимальне значення показника конкурентів
Роздрібний товарооборот за звітний рік, тис. грн	2850,3	1553219,0	10815,0
Кількість місць, од.	60	32090	206
Товарооборот у розрахунку на 1 місце, тис. грн	47,5	48,4	52,5
План товарообороту на майбутній рік, тис. грн	3705,4		
Плановий товарооборот на 1 місце, тис. грн:			
1-й варіант розрахунків	48,4		
2-й варіант розрахунків	52,5		
Кількість місць за планом на майбутній рік, од.			
1-й варіант розрахунків	76		
2-й варіант розрахунків	70		
Приріст місць, од.	$76 - 70 = 16$		

Розв'язання

Товарооборот на 1 місце розраховується відношенням товарообороту до кількості місць у залі:

– по кафе «Мрія»:

$$2850,3 / 60 = 47,5 \text{ тис. грн};$$

– середньогалузеві показники:

$$1553219,0 / 32090 = 48,4 \text{ тис. грн};$$

– максимальне значення показника у конкурентів:

$$10815,0 / 206 = 52,5 \text{ тис. грн.}$$

План товарообороту на майбутній період:

$$2850,3 \times 1,3 = 3705,4 \text{ тис. грн.}$$

За першим варіантом розрахунків передбачається товарооборот на 1 місце за середньогалузевим показником, тобто 48,4 тис. грн. Тоді, кількість місць в кафе може досягти 76 од. ($3705,4 / 48,4 = 76,56$ од.)

За другим варіантом розрахунків припускається, що товарооборот на 1 місце складе 52,5 тис. грн, тобто за максимальним

значенням даного показника. Тоді, кількість місць в кафе може досягти 70 од. ($3705,4 / 52,5 = 70,58$ од.)

Висновки. На нашу думку, підприємству краще орієнтуватися на середньогалузеві показники і збільшити кількість місць в залі на 16 од.

Задача 2

За даними табл. 1 проаналізувати ефективність використання основних фондів підприємства роздрібною торгівлі за звітний та поточний роки.

Таблиця 1 – Вихідна інформація

Показник	Звітний рік	Поточний рік
Товарооборот, тис. грн	4290	4560
Прибуток, тис. грн	152,0	178,5
Середньооблікова чисельність працівників, осіб	22	23
у т. ч. торгово-оперативний персонал, осіб	16	17
Середньорічна вартість основних фондів, тис. грн	689,8	698,1
у т. ч. активна частина основних фондів, тис. грн	237,6	242,9
Загальна площа магазину, м ²	200	200
у т. ч. торговельна площа, м ²	115	115

Для цього необхідно визначити загальноекономічні показники ефективності та галузеві показники ефективності, що відображають її особливості. За матеріалами аналізу написати пояснювальну записку.

Розв'язання

Загальноекономічними показниками ефективності використання основних фондів підприємства є: фондівдача, фондомісткість, фондооснащеність, фондоозброєність, рентабельність використання основних фондів, інтегральний показник ефективності використання основних фондів, рівень активної частини основних фондів.

Галузевими показниками ефективності використання основних фондів в торгівлі є: питома вага торговельної площі в загальній площі підприємства торгівлі, товарооборот на 1 кв. м торговельної площі.

Результати розрахунку означених показників наведено у таблиці 2.

Таблиця 2 – Показники ефективності використання основних фондів підприємства роздрібної торгівлі

Показник	Звіт. рік	Поточ. рік	Темп росту, %
Загальноекономічні показники ефективності використання основних фондів:			
Фондовіддача основних фондів, грн / грн	6,22	6,53	105,0
Фондомісткість основних фондів, грн / грн	0,16	0,15	95,2
Фондооснащеність праці, тис. грн / чол.	31,35	30,35	96,8
Фондоозброєність праці, тис. грн / чол.	14,85	14,29	96,2
Рентабельність основних фондів, грн / грн	0,22	0,26	116,0
Інтегральний показник ефективності використання основних фондів		1,104	-
Рівень активної частини основних фондів, %	34,4	34,8	+0,4
Галузеві показники ефективності використання основних фондів:			
Питома вага торговельної площі, %	57,5	57,5	–
Товарооборот на 1 кв. м торговельної площі, тис. грн / кв. м	37,3	39,7	106,3

Інтегральний показник ефективності використання основних фондів:

$$\sqrt{1,051,16} = \sqrt{1,218} = 1,04$$

Висновки. Розрахунок загальноекономічних і галузевих показників засвідчив у цілому збільшення ефективності використання основних фондів підприємства роздрібної торгівлі. Про це свідчить, насамперед, зростання фондовіддачі з 6,22 до 6,53 грн отриманого обсягу товарообороту на 1 грн вартості основних фондів підприємства. Коефіцієнт рентабельності використання показує, що у поточному році у порівнянні зі звітним з 1 гривні середньорічної вартості основних фондів було отримано на 0,04 грн прибутку більше. Як результат, зростання ефективності використання основних фондів за рахунок цих показників склало 10,4%, про що говорить значення інтегрального коефіцієнта ефективності використання основних фондів. З одного метра квадратного торговельної площі у звітному році було отримано 37,3 тис. грн товарообороту, а у поточному році – на 6,3% більше, що позитивно оцінює ефективність використання торговельної площі підприємств роздрібної торгівлі. У той же час відбулося зменшення рівня забезпеченості робітників підприємства основними фондами. Так, у поточному році на 1 працівника припадало 30,35 тис. грн

середньорічної вартості основних фондів, що менше звітного значення на 3,2%. А на одного робітника торговельно-оперативного персоналу у звітному році припадало 14,29 тис. грн вартості активної частини основних фондів, що менше значення звітного періоду на 3,2%. Тобто оснащеність основними фондами робітників торговельно-оперативного персоналу зменшується більшими темпами, ніж оснащеність у цілому по підприємству торгівлі. Наявна динаміка показників викликана більшими темпами зростання чисельності працівників у порівнянні з темпами зростання вартості основних фондів за досліджуваний період.

Про підвищення ефективності використання основних фондів свідчить також зростання питомої ваги активної їх частини – з 34,4% до 34,8%, викликане їх більш швидшим приростом на підприємстві. Частка торговельної площі у загальній площі підприємства торгівлі залишилася незмінною – 57,5%.

Задача 3

Визначити виробничу потужність кухні та коефіцієнт її використання з випуску перших страв по кафе «Молодіжне», якщо відомо, що загальна місткість наплитних котлів, які призначено для виготовлення перших страв, – 320 л; місткість двох котлів – по 120 л. Об'єм першої страви – 0,5 л. Коефіцієнт заповнення посуду – 0,8.

Кухня працює 8 годин на зміну; цикл однієї варки в середньому становить 120 хвилин. Витрати часу на заповнення та миття котлів – 20 хвилин. Втрати часу, пов'язані з простоюванням котлів із організаційно-технічних причин, – 60 хвилин.

Фактично за 307 робочих днів підприємством реалізовано 460,5 тис. перших страв.

Розв'язання

Виробнича потужність – це максимально можливий випуск підприємством продукції певного асортименту на одиницю часу. Формула для визначення виробничої потужності:

$$ВП = \frac{(B - П) \times C_k \times K_z}{\epsilon \times M},$$

$$ВП = \frac{(8 \times 60 - 60 - 20) \times (320 + 120 + 120) \times 0,8}{120 \times 0,5} = 2987 \text{ (страв у день)}$$

Потужність кухні за рік: $2987 \times 307 = 917009$ (страв).

Коефіцієнт використання виробничої потужності визначається за формулою:

$$K_{вп} = \frac{ВП_{факт}}{ВП_{мах}}, \text{ де}$$

$ВП_{факт}$ – фактична виробнича потужність;

$ВП_{мах}$ – максимальна виробнича потужність.

Звідси: $K_{м} = 460,5 / 917,0 = 0,502$,

Тобто кухня завантажена на 50,2%.

Задача 4

На підставі вихідних даних визначити: коефіцієнти оборотності активів, оборотності оборотних активів, рентабельності активів, рентабельності власного капіталу, рентабельності реалізації продукції:

Таблиця 1 – Вихідна інформація щодо основних результатів діяльності підприємства, тис. грн

Показники	Попередній період	Звітний період
Обсяг реалізації	5842,7	6120,0
Прибуток	720,5	850,3
Середній розмір активів	4231,5	4165,7
Середній розмір оборотних активів	2301,6	2295,5
Середній розмір власного капіталу	3210,0	3210,0

Розв'язання

Таблиця 2 – Аналіз показників оборотності та рентабельності

Показники	Попередній період	Звітний період	Відхилення (+; -)
Коефіцієнт оборотності активів	$\frac{5842,7}{4231,5} = 1,38$	$\frac{6120,0}{4165,74} = 1,47$	+0,09
Коефіцієнт оборотності оборотних активів	$\frac{5842,7}{2301,6} = 2,54$	$\frac{6120,0}{2295,5} = 2,67$	+0,13
Коефіцієнт рентабельності активів	$\frac{720,5}{4231,5} = 0,17$	$\frac{850,3}{4165,7} = 0,20$	+0,03
Коефіцієнт рентабельності власного капіталу	$\frac{720,5}{3210,0} = 0,22$	$\frac{850,3}{3210,0} = 0,26$	+0,04
Коефіцієнт рентабельності реалізації продукції	$\frac{720,5}{5842,7} = 0,123$	$\frac{850,3}{6120,0} = 0,139$	+0,016

Задача 5

Підприємство харчової промисловості планує збільшити обсяги виробництва та реалізації продукції за рахунок випуску нових виробів, що користуються попитом населення. Для цього передбачено будівництво нового цеху, виробнича потужність якого за обсягом сировини, що переробляється, становитиме 1250,0 тис. грн на рік. Визначте потребу в активах для нового цеху за наступних умов:

а) об'єм будівлі – 1800 м³, питомі витрати при будівництві – 150 грн/м³; б) вартість нового обладнання становить 70,0 тис. грн,

в) додаткові витрати, що пов'язані з придбанням інструментів, приладів, інвентарю, оплати транспортних витрат та монтажу обладнання – 60,0% вартості обладнання;

г) вартість придбаних прав на об'єкти промислової власності – 6,0 тис. грн;

д) норма запасів сировини та матеріалів – 70 днів, готової продукції – 25 днів;

е) потреба в інших оборотних активах – 35,0% від визначеного розміру товарно-матеріальних цінностей.

Розв'язання

Визначимо потребу в необоротних активах. Вартість будівництва становитиме 270,0 тис. грн:

$$\frac{1800 \times 150}{1000} = 270,0 \text{ тис. грн};$$

Додаткові витрати при цьому складуть 42,0 тис. грн:

$$\frac{70,0 \times 60,0}{100,0} = 42,0 \text{ тис. грн};$$

Загальна потреба в основних засобах становитиме 382,0 тис. грн, а в необоротних активах у цілому – 388,0 тис. грн:

$$270,0 + 70,0 + 42,0 = 382,0 \text{ тис. грн};$$

$$382,0 + 6,0 = 388,0 \text{ тис. грн}.$$

Визначимо потребу в оборотних активах. За розрахунками потреба в капіталі, що авансується в запаси сировини та матеріалів складатиме 243,1 тис. грн, а в запаси готової продукції – 86,8 тис. грн:

$$\frac{1250}{360} \times 70 = 243,1 \text{ тис. грн}; \quad \frac{1250}{360} \times 25 = 86,8 \text{ тис. грн}.$$

Потреба в капіталі, що авансується в запаси товарно-матеріальних цінностей, становитиме 329,9 тис. грн:

$$243,1 + 86,8 = 329,9 \text{ тис. грн}.$$

За вихідних умов потреба в коштах для формування інших оборотних активів оцінена на рівні 115,5 тис. грн:

$$329,9 \times 0,35 = 115,5 \text{ тис. грн.}$$

Загальна потреба в коштах для формування оборотних активів становитиме: $329,9 + 115,5 = 445,4$ тис. грн.

Загальна потреба підприємства в активах складатиме : $388,0 + 445,4 = 833,4$ тис. грн.

Задачі для розв'язання

Задача 6

Використовуючи наступні дані по кафетерію, розрахувати:

1. Виробничу потужність кухні та коефіцієнт її використання в поточному і плановому році.

2. Додаткову кількість страв, що можна виготовити в кафетерії в плановому році в порівнянні з поточним.

3. Плановий процент зростання виробничої потужності кухні.

Вихідна інформація:

У поточному році кафетерій фактично виготовляє в середньому за день 3070 перших страв. Об'єм посуду для варки – 450 л. Виробничий цикл варки перших страв – 120 хвилин. Втрати часу з організаційно-технічних причин – 80 хвилин за зміну. Кухня працює 10 годин.

У плановому році загальна ємкість котлів буде збільшена на 10%. Втрати часу з організаційно-технічних причин передбачається скоротити на 12,5%. Об'єм першої страви – 0,5 л, коефіцієнт заповнення посуду – 0,9.

Заплановано виготовити за 307 днів наступного року 1261,7 тис. перших страв.

Задача 7

На підставі наступних даних визначити:

1. Розрахункову оборотність місць, пропускну спроможність торговельного залу і коефіцієнт її використання в поточному році.

2. Кількість споживачів, яку можна додатково обслужити в торговельному залі в майбутньому році в порівнянні з поточним роком.

3. Процент зростання пропускну спроможності торговельного залу в майбутньому році в порівнянні з поточним роком.

Вихідна інформація:

Торговельний зал кафе на 60 місць працює 10 годин на зміну. Середня тривалість обслуговування одного споживача – 25 хвилин. Фактично за зміну в поточному році обслуговується 1200 осіб.

У плановому році за рахунок розширення площі торговельного залу кількість місць збільшиться на 15%. При удосконаленні методів обслуговування витрати часу на обслуговування одного споживача скоротяться до 23 хвилин.

Задача 8

За даними таблиці проаналізувати ефективність використання основних фондів підприємства ресторанного господарства за звітний та поточний роки.

Таблиця – Вихідна інформація

Показник	Звітний рік	Поточний рік
Товарооборот, тис. грн	4000,0	4290,0
у т.ч. з продукції власного виробництва, %	63,0	65,3
Прибуток, тис. грн	199,1	228,7
Середньооблікова чисельність працівників, осіб	28	30
у т.ч. працівники виробництва, осіб	18	19
Середньорічна вартість основних фондів, тис. грн	584,3	592,2
у т.ч. активна частина основних фондів, %	55	54,7
Загальна площа підприємства, м ²	195	195
у т.ч. площа торговельного залу, м ²	100	100
Кількість посадочних місць, місць	45	45

Задача 9

На підставі вихідних даних визначити: коефіцієнти оборотності активів, оборотності оборотних активів, рентабельності активів, рентабельності власного капіталу, рентабельності реалізації продукції.

Таблиця – Вихідна інформація щодо основних результатів діяльності підприємства

Показники	Попередній період	Звітний період
Обсяг реалізації, тис. грн	41500	41980
Прибуток, тис. грн	5430	5290
Середній розмір активів, тис. грн	4680	4926
Середній розмір оборотних активів, тис. грн	3050	3244
Середній розмір власного капіталу, тис. грн	2850	2850

Задача 10

За даними статистичної звітності про рух основних фондів підприємства роздрібної торгівлі має місце наступна інформація (табл.).

Таблиця – Вихідна інформація (грн)

Вид основних фондів	Балансова вартість на 01.01.2013 р.	Введено фондів за рік	Вибуло фондів за рік	Балансова вартість на 01.01.2014 р.
Автомобільний транспорт	79830	–	10000 (1.07.09)	
ПЕОМ та інші інформаційні системи	18040	5000 (1.04.09)	–	
Будівля	347800	–	–	
Торгово-технологічне устаткування	45020	7200 (1.04.09)	3150 (1.04.09)	
Офісне обладнання	15000	2800 (1.10.09)	1000 (1.04.09)	
Електронне контрольно-касове обладнання	9560	–	–	
Разом				

Використовуючи наведену інформацію визначити:

1. Балансову вартість основних фондів на кінець року;
2. Середньорічну вартість основних фондів;
3. Показники відтворення основних фондів;
4. Показники ефективності використання основних фондів.

Довідка. Товарооборот підприємства за 2012 р. становив 2050 тис. грн; за 2013 р. становив 2128,2 тис. грн; прибуток, відповідно, – 180,9 тис. грн та 195,7 тис. грн.

Задача 11

Розрахувати потужність магазину з продажу хліба та кондитерських виробів, виходячи з наступних даних.

Магазин буде обслуговувати мікрорайон міста з населенням 8 тис. жителів. У середньому за рік у даному мікрорайоні на душу населення реалізується хліба та хлібних виробів на 412 грн, кондитерських виробів – на 505 грн.

Із загального обсягу продажу хліба 26% буде реалізовано через магазин, що відкривається. Частка ринку з кондитерських виробів становитиме 15%, тому що в зоні діяльності магазину працює кафе «Бісквіт».

Працюватиме магазин без вихідних днів, з 7⁰⁰ до 19⁰⁰. На санітарні дні та для проведення поточного ремонту планується 18 днів.

Навантаження на одне робоче місце в одну зміну в аналогічних підприємствах із продажу хліба становить на рік 176,6 тис. грн, із продажу кондитерських виробів – 383,5 тис. грн.

Задача 12

За даними табл. проаналізувати ефективність використання основних фондів підприємства роздрібною торгівлі за звітний та поточний роки. Для цього необхідно визначити загальноекономічні показники ефективності та галузеві показники ефективності, що відображають її особливості.

Розрахувати обсяг товарообороту, додатково отриманий за рахунок зростання фондівдачі основних фондів.

За матеріалами аналізу написати пояснювальну записку.

Таблиця – Вихідна інформація

Показник	Звітний рік	Поточний рік
Товарооборот, тис. грн	2568	2931
Прибуток, тис. грн	73,0	91,5
Середньооблікова чисельність працівників, осіб	15	17
у т. ч. торгово-оперативний персонал, осіб	11	12
Середньорічна вартість основних фондів, тис. грн	253,2	295,4
у т. ч. активна частина основних фондів, тис. грн	67,8	79,6
Загальна площа магазину, м ²	156	159
у т. ч. торговельна площа, м ²	94	94

Для цього необхідно визначити загальноекономічні та галузеві показники ефективності. Необхідно також визначити розмір відносної економії капітальних вкладень, зумовлений зростанням фондівдачі.

За матеріалами аналізу написати пояснювальну записку.

Тема 11. ПОТОЧНІ ВИТРАТИ ТОРГОВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Література для вивчення теми: [9, С. 266–298; 10, С. 211–228; 11, С. 367–412; 12, С. 313–342; 14, С. 149–173; 17, С. 106–121; 18, С. 202–228; 25, С. 182–208; 32, С. 146–163]

План семінарського заняття

1. Економічна природа поточних витрат торговельного підприємства, їх класифікація та складові.

2. Показники, що характеризують поточні витрати та витрати обігу торговельного підприємства, особливості їх розрахунку в торгівлі та її підгалузях.

3. Фактори, що обумовлюють обсяг та рівень поточних витрат торговельного підприємства.

4. Методика та послідовність аналізу поточних витрат торговельного підприємства.

5. Методи обґрунтування плану витрат обігу торговельного підприємства в цілому та за окремими групами витрат

Теми рефератів

1. Джерела фінансування поточних витрат торговельного підприємства.

2. Найважливіші напрямки раціоналізації та економії витрат торговельного підприємства.

3. Економічна природа поточних витрат торговельного підприємства, їх характеристика та регулювання.

Тестові завдання для самоперевірки (виберіть одну правильну відповідь)

1. Як визначається рівень витрат обігу?

а) як відношення суми витрат звернення до товарообігу, виражене у відсотках;

б) як сума витрат обігу і товарообігу;

в) як відношення валового доходу до товарообігу.

2. Які виділяють витрати обігу за способом віднесення на конкретні результати діяльності підприємства?

а) прямі і непрямі;

б) корисні і безкорисні;

в) поточні і довгострокові.

3. Які витрати обігу називаються постійними?

а) види витрат, які в кожний даний момент не залежать безпосередньо від величини і структури товарообігу;

б) види витрат, які знаходяться в безпосередній залежності від об'єму і структури товарообігу;

в) види витрат, які пов'язані з вирішуваними в процесі господарської діяльності тактичними задачами.

4. Які витрати торгового підприємства не включаються у витрати обігу?

а) оплата додаткових відпусток, оплата путівок на лікування і відпочинок;

б) витрати на придбання канцелярських обладнань і бланків;

в) витрати на паливо, газ і електроенергію для виробничих потреб;

5. Які заходи щодо зниження витрат обігу пов'язані з вдосконаленням управління торгово-технологічними процесами на підприємстві?

а) скорочення дальності перевезень товарів; використання прогресивної технології транспортування і продажу товарів; упровадження прогресивних методів продажу; скорочення ланковості і раціоналізація потоків руху товару усередині торгового підприємства;

б) нормування праці; розробка оптимального штатного розкладу; вибір системи матеріального стимулювання, здатної зацікавити працівників в кінцевих результатах праці і забезпечити випереджаючі темпи зростання продуктивності праці над середньою заробітною платнею;

в) підвищення у складі товарообігу питомої ваги дрібнооптового продажу товарів; збільшення в загальному об'ємі реалізації питомої ваги продажу товарів з низьким рівнем витратоємності; зниження питомої ваги товарних запасів з високим періодом обігу в днях в загальній сумі товарних запасів; забезпечення достатньої широти і високої стійкості асортименту товарів.

6. По якій формулі визначається рівень рентабельності витрат обігу, якщо P_i – рентабельність витрат обігу, Π – прибуток підприємства за певний період, I – сума витрат обігу за той же період?

а) $P_i = \Pi : I \times 100$;

б) $P_i = I : \Pi \times 100$;

в) $P_i = (I + \Pi) : 100$.

7. Що показує відношення рівня витрат до базисного рівня, виражене у відсотках?

- а) темп зміни рівня витрат;
- б) абсолютна зміна витрат;
- в) витратовіддачу.

8. Чи плануються у складі витрат обігу втрати товарів і технологічні відходи?

- а) так; б) ні.

9. Як визначається амортизація основних фондів при плануванні витрат обігу?

- а) з середньорічної балансової вартості основних засобів і норм амортизаційних відрахувань;
- б) з середньорічної залишкової вартості основних засобів і норм амортизаційних відрахувань;
- в) з середньорічної первинної вартості основних засобів і норм амортизаційних відрахувань;

10. Як називається метод планування витрат обігу по окремих статтях і елементах витрат відповідно до різних нормативів витрат, норм, ставок, тарифів?

- а) метод техніко-економічних розрахунків;
- б) метод експертних оцінок;
- в) метод ковзаючої середньої.

Таблиця – Основні формули для розв'язання задач

Показник	Формула	Умовні позначення
Рівень поточних витрат у роздрібному торговельному підприємстві ($P_{ВП}^P$)	$P_{ВП}^P = \frac{ПВ}{Трозд} \times 100$	$ПВ$ – поточні витрати; $Трозд$ – обсяг роздрібного товарообороту
Рівень поточних витрат в оптових підприємствах ($P_{ВП}^O$)	$P_{ВП}^O = \frac{ПВ}{Топт} \times 100$	$Топт$ – обсяг оптового обороту з участю в розрахунках

Продовження таблиці

Показник	Формула	Умовні позначення
Рівень поточних витрат у ресторанному господарстві ($P_{ВП}^{PT}$)	$P_{ВП}^{PT} = \frac{ПВ}{Овал} \times 100$	<i>Овал</i> – обсяг валового обороту підприємства ресторанного господарства
Рівень поточних витрат з конкретної товарної групи ($P_{ВП}^{mz}$)	$P_{ВП}^{mz} = \frac{ПВ_{ТГ}}{O_{ТГ}} \times 100$	<i>ПВ_{ТГ}</i> – поточні витрати з товарної групи; <i>O_{ТГ}</i> – оборот з товарної групи
Витратовіддача (B_B)	$B_B = \frac{T}{ПВ}$	<i>T</i> – обсяг товарообороту; <i>ПВ</i> – поточні витрати
Планування витрат методом техніко-економічних розрахунків		
– планування витрат на перевезення товарів різними видами транспорту ($B_{тр}$)	$B_{тр} = B_{пер} + B_{експ} + B_{вр} + B_{інш} ;$ $B_{пер} = \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^k BO \times ТП \times Д$ $BO = Oz \times ВТП;$ $B_{експ} = \frac{(N_{експ. витр} \times B_{пер})}{100}$	<i>B_{пер}</i> – витрати на оплату пос-луг з перевезення вантажів; <i>B_{експ}</i> – експлуатаційні витрати; <i>B_{вр}</i> – витрати на проведення вантажно-розвантажуваль-них робіт; <i>B_{інш}</i> – інші види транспортних витрат; <i>Д</i> – середня дальність перевезення тонни вантажу; <i>Oz</i> – обсяг завозу; <i>ВТП</i> – середня вартість тони товарів; <i>i</i> – товарні групи, що завозяться; <i>j</i> – клас вантажу; <i>Нексп. витр</i> – норматив експлуатаційних витрат

Продовження таблиці

Показник	Формула	Умовні позначення
<p>– загальний розмір витрат на перевезення товарів дрібними партіями (В_{авт.др.})</p>	$B_{авт.др.} = B_{пер.авт} + B_{ВРЕ}$ $B_{пер.авт} = KЗ \times TK \times T_{под} \times T_{кор}$ $B_{ВРЕ} = N_{ВРЕ} \times B_{пер.авт}$	<p><i>B_{пер.авт}</i> – витрати на оплату послуг із перевезень; <i>B_{ВРЕ}</i> – витрати на проведення вантажно-розвантажувальних робіт; <i>KЗ</i> – планова кількість заявок на користування автотранспортом; <i>TK</i> – середня тривалість користування в день годин; <i>T_{под}</i> – тариф за подання автотранспорту, гр. од. <i>T_{кор}</i> – тариф за 1 автомобіле-годину користування, гр. од.;</p>
<p>– розрахунок відсотків за кредит (ВК)</p>	$BK = \frac{PK \times (100 - P_{вок}) \times CBK}{100 \times 360} \times D,$ $OK = \frac{T_{св}^{пл} \times N_{мз}^{он}}{D},$ $T_{св}^{пл} = \frac{T_{пл} \times (100 - P_{ти} + P_{тв})}{100}$	<p><i>OK</i> – необхідна сума оборотних коштів під формування товарних запасів, гр. од.;</p> <p><i>P_{вок}</i> – пайова участь власних оборотних коштів в оплаті товарів; <i>CBK</i> – відсоткова ставка за користування кредитом, річних;</p>

		<p>D – тривалість планового періоду, днів;</p> <p>$T_{св}^{пл}$ – товарооборот за собівартістю, грош. од.;</p> <p>$N_{тз}^{он}$ – норма товарних запасів, днів;</p> <p>$T_{пл}$ – товарооборот на плановий період у роздрібних цінах, гр. од.;</p> <p>$P_{тн}$ – рівень торговельної надбавки (націнки), %;</p> <p>$P_{тп}$ – рівень транспортних витрат, %</p>
Планування витрат економіко-статистичним методом		
– планування витрат за допомогою коефіцієнту реагування витрат ($K_{рв}$)	$K_{рв} = \%B / \%T$	<p>$\%B$ – відсоток (темп) зміни витрат за період, що досліджується;</p> <p>$\%T$ – відсоток (темп) зміни обсягу товарообороту</p>
– планування витрат обігу факторно-аналітичним методом (ВОпл)	$BO_{пл} = \frac{(P_{звоб} \pm \Delta P_{звонл})}{100} \times T_{пл} + (ПВОб + \Delta ПВО_{пл})$	<p>$P_{звоб}$ – базовий (звітний) рівень змінних витрат обігу;</p> <p>$\Delta P_{звонл}$ – зміна рівня змінних витрат обігу, яка передбачається в плановому періоді з урахуванням впливу окремих факторів;</p> <p>$T_{пл}$ – плановий обсяг товарообороту підприємства;</p>

Закінчення таблиці

Показник	Формула	Умовні позначення
		<i>ПВОб</i> – базовий (звітний) обсяг умовно-постійних витрат обігу; <i>ДПВОбл</i> – зміна обсягу умовно-постійних витрат обігу в плановому періоді з урахуванням впливу окремих факторів

Приклади розв'язання типових задач

Задача 1

Визначити планову суму та рівень витрат обігу по підприємству роздрібної торгівлі (табл. 1).

Під час обчислення плану витрат обігу урахувати можливе зниження рівня витрат за рахунок зростання товарообороту в плановому періоді. За попередніми розрахунками темп приросту товарообороту становитиме 4,6%. Коефіцієнт реагування витрат – 0,8. Підприємство знаходиться в короткостроковому періоді.

Таблиця 1 – Дані для розрахунків

Показник	Поточний рік		План	
	сума, тис. грн	% до товарообороту	сума, тис. грн	% до товарообороту
Товарооборот	3810,0			
Витрати обігу	571,0			
у тому числі:				
– постійні	257,0			
– змінні				

Розв'язання

- Визначається обсяг товарообороту за планом:
 $3810,0 \times (100 + 4,6) / 100 = 3985,3$ тис. грн.
- Сума змінних витрат у поточному році становить:
 $571,0 - 257,0 = 314,0$ тис. грн.
- Визначається розмір змінних витрат за планом з урахуванням темпу приросту товарообороту та коефіцієнту реагування витрат:

$4,6\% \times 0,8 = 3,68\%$; $314,0 \times (100 + 3,68) / 100 = 325,6$ тис. грн.

4. Оскільки передбачається, що сума постійних витрат у короткостроковому періоді не зміниться, то загальна сума витрат за планом становить: $325,6 + 257,0 = 582,6$ тис. грн.

5. Розраховуються рівні витрат обігу:

у поточному році: $571,0 / 3810,0 \times 100 = 15\%$;

за планом: $582,6 / 3985,3 \times 100 = 14,62\%$.

Таблиця 2 – Аналіз витрат обігу

Показник	Поточний рік		План	
	сума, тис. грн	% до товарообороту	сума, тис. грн	% до товарообороту
Товарооборот	3810,0	-	3985,3	-
Витрати обігу	571,0	15,0	519,8	14,62
у тому числі:				
– постійні	257,0	6,7	257,0	6,45
– змінні	314,0	8,3	262,8	8,17

Таким чином, рівень витрат обігу підприємства у товарообороті в плановому періоді зменшиться на 0,38% (15,0% – 14,62%).

Задача 2

По торговельному підприємству на основі даних звіту про фінансові результати (табл. 1) проаналізувати динаміку і структуру поточних витрат. Для наочності скласти аналітичну таблицю та зробити висновки.

Таблиця 1 – Звіт про фінансові результати діяльності, тис. грн

Показники	Код рядка	Звітний рік	Попередній рік
Дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	010	9831,5	8758,2
Податок на додану вартість	015	1638,6	1459,7
Акцизний збір	020		
Інші вирахування з доходу	030	658,3	775,4
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	035	7534,6	6523,1
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	040	5618,4	4958,9
Валовий прибуток	050	1916,2	1564,2

Закінчення таблиці 1

Показники	Код рядка	Звітний рік	Попередній рік
збиток	055		
Інші операційні доходи	060	425,8	521,3
Адміністративні витрати	070	785,3	679,1
Витрати на збут	080	1177,0	1125,1
Інші операційні витрати	090	100,4	104,2
Фінансові результати від операційної діяльності:			
прибуток	100	279,3	177,1
збиток	105		
Доходи від участі в капіталі	110		
Інші фінансові доходи	120		
Інші доходи	130	59,8	25,6
Фінансові витрати	140	22,8	14,5
Витрати від участі в капіталі	150		
Інші витрати	160	5,3	13
Фінансові результати від звичайної діяльності до оподаткування:			
прибуток	170	311,0	175,2
збиток	175		
Податок на прибуток від звичайної діяльності	180	45,6	15,2
Фінансові результати від звичайної діяльності:			
прибуток	190	265,4	160,0
збиток	195		
Надзвичайні:			
доходи	200		
витрати	205		
Податки з надзвичайного прибутку	210		
Чистий:			
прибуток	220	265,4	160,0
збиток	225		

Розв'язання

Відповідно до Методичних рекомендацій з формування складу витрат та порядку їх планування в торговельній діяльності поточні витрати підприємств торгівлі за видами діяльності класифікуються за

такими групами: витрати операційної діяльності; витрати фінансової діяльності; витрати інвестиційної діяльності; інші витрати звичайної діяльності; надзвичайні витрати.

Витрати операційної діяльності поділяють на: витрати, які включають до собівартості реалізованих товарів (продукції); адміністративні витрати; витрати на збут; інші операційні витрати.

З урахуванням даних таблиці 1 складено таблицю 2, де занесено дані за групами поточних витрат підприємства торгівлі.

Таблиця 2 – Аналіз поточних витрат

Група поточних витрат	Попередній		Звітний рік		Темп росту, %	Відхилення структури
	сума, тис. грн	частка %	сума, тис. грн	частка %		
Витрати операційної діяльності у т.ч.	6867,3	99,6	7681,1	99,6	111,9	0,03
– витрати, які включають до собівартості реалізованих товарів	4958,9	72,2	5618,4	73,2	113,3	0,94
– адміністративні витрати	679,1	9,9	785,3	10,2	115,6	0,33
– витрати на збут	1125,1	16,3	1177,0	15,3	104,6	1,06
– інші операційні витрати	104,2	1,5	100,4	1,3	96,4	0,21
Витрати фінансової діяльності	14,5	0,2	22,8	0,3	157,2	0,09
Витрати інвестиційної діяльності						
Інші витрати звичайної діяльності	13,0	0,2	5,3	0,1	40,8	-0,12
Надзвичайні витрати						
Разом поточні витрати	6894,8	100	7709,2	100	111,8	0,00

Висновки. З аналізу видно, що за період дослідження відбулося зростання всієї суми поточних витрат підприємства на 11,8% за рахунок збільшення поточних витрат операційної діяльності (на 11,9%) та витрат фінансової діяльності (на 57,2%). У тому числі мало місце зниження суми інших операційних витрат на 3,6%. Найбільшими темпами зростали адміністративні витрати (на 15,6%), а найменшими –

витрати на збут (на 4,6%), що пояснює рух у складі витрат операційної діяльності.

У складі поточних витрат найбільшу питому вагу займали саме витрати операційної діяльності – 99,6% у минулому році і 99,64% у звітному році. Витрати фінансової діяльності складали відповідно 0,19 та 0,3%. Частка інших витрат звичайної діяльності є найменшою і зменшилася з 0,19% до 0,07%. Витрати від інвестиційної діяльності та надзвичайні витрати у торговельного підприємства відсутні, оскільки воно не провадило ці види діяльності у період, що досліджувався.

Задача 3

Виконати корегування плану витрат обігу по магазину „Електрон” зі статті „Відсотки за кредит” у зв’язку зі зменшенням нормативу товарних запасів на 4 дні проти запланованого раніше.

Дані для розрахунків:

- план товарообігу магазину на рік – 5540 тис. грн;
- рівень торговельних надбавок – 20%;
- транспортно-заготівельні витрати на закупівлю товарів – 0,2% від вартості товарів по закупівельним цінам;
- первісний норматив товарних запасів – 62 дні;
- ставка банківського відсотку за кредит – 5% на місяць;
- частка власних обігових коштів в оплаті товарів – 60%.

Визначити, які вигоди матиме підприємство від зниження норми товарних запасів.

Розв’язання

Собівартість товарів: $100 - 20 + 0,2 = 80,2\%$;

Товарообіг за собівартістю: $5540 \cdot 80,2 / 100 = 4443,1$ тис. грн;

Одноденний товарообіг за собівартістю:

$4443,1 / 360 = 12,34$ тис. грн;

Норматив товарних запасів: $12,34 \cdot 62 = 765,2$ тис.г грн;

Необхідна сума кредиту: $765,2 \cdot (100 - 60) / 100 = 306,1$ тис. грн;

Сума витрат за статтею «Відсотки за кредит»:

$306,1 \times 5 \times 12 / 100 = 183,6$ тис.грн;

$62 - 4 = 58$ днів;

$12,34 \times 58 = 715,7 \times 0,4 = 286,3$ тис. грн;

$(286,3 \times 5 \times 12) / 100 = 171,7$ тис. грн.

Вигода: зменшилася сума відсотків за кредит на:

$183,6 - 171,7 = 11,9$ тис.грн.

Задача 4

Під час аналізу витрат обігу ТОВ «Нивки» розрахувати розмір, індекс та темпи зміни їх рівня, суму відносної економії (перевитрати), а також абсолютне відхилення витрат обігу звітного періоду від базисного, у тому числі за рахунок товарообороту та інших чинників.

Таблиця – Аналіз витрат обігу, тис.грн

Показники	Базисний період	Звітний період
Товарооборот	1480,0	1520,0
Витрати обігу, усього	183,6	208,3
у т. ч. постійні	85,9	90,6

Розв'язання

- Сума витрат обігу змінних:
  - у базисному періоді: $183,6 - 85,9 = 97,7$ тис. грн;
  - у звітному періоді $208,3 - 90,6 = 117,7$ тис. грн.
- Рівень витрат обігу:
  - у базисному періоді: $(183,6 \times 100) / 1480 = 12,40\%$;
  - у звітному періоді: $(208,3 \times 100) / 1520 = 13,70\%$;
- Рівень витрат обігу змінних:
  - у базисному періоді: $(97,7 \times 100) / 1480 = 6,601\%$;
  - у звітному періоді: $(117,7 \times 100) / 1520 = 7,74\%$.
- Розмір зміни рівня витрат обігу:
 $13,70 - 12,40 = 1,30\%$.
- Індекс зміни рівня витрат $1370 / 12,4 = 1,105 = 110,5\%$.
- Темп зміни рівня витрат $1,3 / 12,4 = 0,105 = 10,5\%$.
- Сума відносної перевитрати:
 $(1,30 \times 1520) / 100 = 19,76$ тис. грн.
- Абсолютні відхилення $208,3 - 183,6 = 24,7$ тис. грн.
- Сума витрат обігу звітного періоду, що перераховані на товарооборот звітного періоду:
 $85,9 + 6,601 \times 1520 / 100 = 85,9 + 100,34 = 186,24$ тис. грн.
- Зміни витрат обігу під впливом товарообороту:
 $186,24 - 183,6 = 2,64$ тис. грн
або: $(1520 - 1480) \times 6,601 / 100 = 2,64$ тис. грн.
- Зміни витрат обігу під впливом інших факторів:
 $24,7 - 2,64 = 22,06$ тис. грн або:
 $(90,6 - 85,9) + (117,7 - 97,7 - 2,64) = 4,7 + 17,36 = 22,06$ тис. грн.

Задача 5

Обґрунтувати витрати на перевезення товарів автомобільним транспортом, що наймається та сплачується за загальним тарифом(за 1 тонну на відстань, що планується).

Інформація для розрахунків:

1. Планове надходження товарів – 900 тис. грн;
2. Середня вартість тонни товарів, які надходять – 4,5 тис. грн;
3. Маса тари у відсотках до маси товару – 10%;
4. Коефіцієнт повторних перевезень – 0,2;
5. Тариф на перевезення 1 тонни вантажу на відстань, що планується – 4,38 грн.

Визначаючи загальні витрати на перевезення, врахувати витрати на експедиційні операції (7% від суми загальних витрат по перевезенню) та витрати на оплату вантажно – розвантажувальних робіт (1,48 грн за одну тонно-операцію).

Розв'язання

1. Маса товару, що підлягає перевезенню: $900 : 4,5 = 200$ т.;
2. Фізичний вантажооборот: $200 \times 1,1 = 220$ т.;
3. Транспортний вантажооборот: $220 \times 1,2 = 264$ т.;
4. Витрати по перевезенню товарів:
 $4,38 \times 264 = 1156,32$ тис. грн;
5. Витрати на оплату вантажно-розвантажувальних робіт:
 $1,48 \times 264 \times 2 = 781,44$ грн;
6. Витрати по перевезенню та сплату вантажно-розвантажувальних робіт: $781,44 + 1156,32 = 1937,76$ грн;
7. Витрати на експедиційні послуги:
 $1937,76 \times 7 / (100 - 7) = 145,85$ грн;
8. Загальна сума витрат по перевезенню товарів:
 $1937,76 + 145,85 = 2083,61$ грн.

Задача 6

Визначити суму та рівень витрат обігу зі статті «Витрати на тару» продовольчого магазину на плановий квартал.

Дані для розрахунків:

- план роздрібного товарообороту на квартал – 855 тис. грн;
- план роздрібного товарообороту групи «Цукор» на квартал – 78 тис. грн;
- середня вартість товару в одиниці тари – 250 грн;
- із загальної кількості мішків, які необхідно повернути постачальникам, буде повернуто тієї ж категорії – 70%;

- зі зниженням на одну категорію – 30%;
- втрати, що припадають на одиницю тари: при поверненні мішків тієї ж категорії – 12 грн;
- зі зниженням на одну категорію – 35 грн;
- втрати по мішкотарі за іншими групами товарів становлять – 9000 грн;
- втрати, що пов'язані з перевезенням тари– 3000 грн;
- ремонт тари та інші витрати– 2500 грн;
- доходи від операцій з тарою– 6000 грн.

Розв'язання

Сума та рівень витрат обігу зі статті «Витрати на тару» продовольчого магазину на плановий квартал визначається у наступній послідовності.

1. Визначається кількість необхідних мішків, як відношення плану роздрібного товарообороту групи «Цукор» до середньої вартості товару в одиниці тари: $78000 / 250 = 312$ шт.

2. Розраховується кількість мішків тієї ж категорії, яку необхідно повернути постачальникам: $312 \times (70 / 100) = 218$ шт.

3. Розраховується кількість мішків зі зниженою категорією, яку необхідно повернути постачальникам: $312 \times (30 / 100) = 94$ шт.

4. Визначаються витрати, що припадають на одиницю тари:
при поверненні мішків тієї ж категорії: $218 \times 12 = 2616$ грн;
при поверненні мішків зі зниженням на одну категорію:
 $94 \times 35 = 3290$ грн.

Разом витрати становлять: $2616 + 3290 = 5906$ грн.

5. Загальний розмір витрат становить:
 $5906 + 9000 + 3000 + 2500 - 6000 = 14406$ грн.

6. Рівень витрат обігу зі статті «Витрати на тару» визначається як відношення загального розміру витрат за даною статтею до плану роздрібного товарообороту магазину: $14406 / 855000 \times 100 = 1,68\%$.

Задача 7

По підприємству роздрібної торгівлі за звітний період визначити виконання планового кошторису витрат операційної діяльності, а також зміни, що відбулися в структурі та рівні витрат. Для наочності необхідно скласти аналітичну таблицю та зробити висновки. Товарооборот у звітному році становив: план – 1789,3 тис. грн, факт – 1779,6 тис. грн (табл.1).

Таблиця 1 – Інформація для розрахунків, тис. грн

Елементи витрат за економічним змістом	Звітний рік	
	план	фактично
Матеріальні витрати	76,2	80,4
Витрати на оплату праці	71,3	73,0
Відрахування на соціальні заходи	26,7	27,3
Амортизація основних фондів і нематеріальних активів	19,4	20,8
Інші витрати	53,4	52,2
Разом		

Розв'язання

Виконання плану витрат операційної діяльності розраховується співвідношенням фактичної суми та планової суми витрат у відсотковому виразі.

Рівень витрат розраховується співвідношенням суми витрат та товарообороту і показує частку витрат у товарообороті також у відсотковому виразі. Під структурою витрат розуміється частка кожного елемента в загальній сумі, яка виражена у відсотках (табл. 2)

Таблиця 2 – Аналіз виконання плану витрат операційної діяльності

Елементи витрат	План			Факт			Виконання плану %	Відхилення	
	сума, тис. грн	рівень, %	частка, %	сума, тис. грн	рівень, %	частка, %		рівня	структури
Матеріальні витрати	76,2	4,26	30,9	80,4	4,52	31,7	105,4	0,25	0,8
Витрати на оплату праці	71,3	3,98	28,9	73,0	4,10	28,8	102,5	0,12	-0,1
Відрахування на соц. заходи	26,7	1,49	10,8	27,3	1,53	10,8	102,2	0,04	-0,1
Амортизац.	19,4	1,08	7,8	20,8	1,17	8,2	107,6	0,09	0,4
Інші витрати	53,4	2,98	21,6	52,2	2,93	20,6	97,8	-0,05	-1,0
Разом	246,9	13,8	100	253,7	14,25	100	102,7	0,45	0,0
Товарооборот	1789,3	100	–	1779,6	100,0	–	99,5	–	–

Висновки. З аналізу виходить, що плановий кошторис витрат операційної діяльності із загальної суми перевиконаний на 2,7%. Зниження фактичної суми витрат має місце тільки з елементу «інші витрати» на 2,2%. Виконання плану витрат не однакове в розрізі економічних елементів. Найбільше перевиконання планового кошторису допущено з витрат з експлуатації основних фондів – амортизації.

Рівень загальних витрат збільшився на 0,45%. Найбільша зміна рівня спостерігається з елементу «матеріальні витрати», що пояснюється зростанням тарифів на послуги сторонніх підприємств (тарифи на транспорт, на електроенергію, воду та інше). Цей факт пояснює й зсув у структурі витрат у бік збільшення частки матеріальних витрат.

Задачі для розв’язання

Задача 8

За даними таблиці визначити розмір і темп зміни рівня операційних витрат акціонерного товариства «Госпторг» за економічними елементами. Скласти аналітичну таблицю. Зробити висновки.

Таблиця – Інформація для розрахунків

Елементи витрат за економічним змістом	Звітний рік		Поточний рік	
	сума, тис.грн	питома вага, %	сума, тис.грн	питома вага, %
Матеріальні витрати		32,1	510,55	
Витрати на оплату праці		40	583,93	
Відрахування на соціальні заходи		17	247,63	
Амортизація основних фондів і нематеріальних активів		9,5	140,63	
Інші витрати		1,4	45,86	
Разом	1708,5	100	1528,6	
Товарооборот	12057,4		11137,9	

Задача 9

На основі даних звіту про фінансові результати підприємства ресторанного господарства «Шато» (табл.) проаналізувати динаміку і структуру поточних витрат. Для наочності скласти аналітичну

таблицю та зробити висновки щодо впливу поточних витрат на фінансові результати діяльності підприємства.

Таблиця – Звіт про фінансові результати діяльності , тис. грн

Показники	Код рядка	Звітний рік	Попередній рік
Дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	010	9252,6	11568,2
Податок на додану вартість	015	1542,1	1928,0
Акцизний збір	020	105,8	123,1
Інші вирахування з доходу	030	56,2	63,8
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	035	7548,5	9453,3
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	040	4876,3	5788,1
Валовий			
прибуток	050	2672,2	3665,2
збиток	055		
Інші операційні доходи	060	544,4	697,9
Адміністративні витрати	070	658,9	794,3
Витрати на збут	080	1632,7	2108,1
Інші операційні витрати	090	104,2	120,4
Фінансові результати від операційної діяльності:			
прибуток	100	820,8	1340,3
збиток	105		
Доходи від участі в капіталі	110		
Інші фінансові доходи	120		
Інші доходи	130	39,7	62,0
Фінансові витрати	140	89,7	69,6
Витрати від участі в капіталі	150		
Інші витрати	160	5,6	12,3
Фінансові результати від звичайної діяльності до оподаткування:			
прибуток	170	765,2	1320,4
збиток	175		
Податок на прибуток від звичайної діяльності	180	171,4	328,6
Фінансові результати від звичайної діяльності:			

Закінчення таблиці

Показники	Код рядка	Звітний рік	Попередній рік
прибуток	190	593,8	991,7
збиток	195		
Надзвичайні:			
доходи	200		
витрати	205		
Податки з надзвичайного прибутку	210		
Чистий:			
прибуток	220	593,8	991,7
збиток	225		

Задача 10

Визначити суму та рівень витрат магазину «Космічний» з оренди приміщень, виходячи з даних угоди оренди:

- план товарообороту на рік– 8553 тис. грн;
- загальна площа магазину – 1200 м², у т. ч. торговельного залу – 760 м²; допоміжних приміщень – 315 м²; складів– 125 м²;
- місячна ставка орендної платні за 1 м²: торговельної зали – 16,5 грн; допоміжних приміщень – 14,8 грн; складів – 11,0 грн;
- накладні експлуатаційні витрати – 10% від орендної платні.

Задача 11

Проаналізувати виконання плану витрат обігу та їх зміну в порівнянні з минулим роком по підприємству роздрібною торгівлі (табл.).

У процесі аналізу визначити:

Розмір і темп зміни рівня витрат.

Абсолютну та відносну суму економії або перевитрат загальних витрат підприємства.

Скласти аналітичну таблицю та зробити висновки.

Таблиця – Вихідна інформація

Показник	Минулий рік	Поточний рік	
		план	факт
Товарооборот, тис. грн	12440	12800	12520
Загальні витрати обігу			
– сума, тис. грн	1667		1823
– рівень, %		13,95	

Задача 12

По підприємству роздрібної торгівлі на основі даних бухгалтерської звітності розподілити статті на дві групи: постійні та змінні (табл.). Урахувати, що форма оплати праці відрядно-преміальна.

Таблиця – Інформація для розрахунків

Номенклатура статей витрат	Базисний рік	Звітний рік
	сума, тис. грн	сума, тис. грн
Витрати на оплату праці адміністративно-управлінського персоналу	150,2	165,0
Відрахування на соціальні заходи	52,9	58,1
Витрати на оренду основних засобів, інших необоротних матеріальних активів, нематеріальних активів, що забезпечують адміністративні потреби	90,5	90,5
Витрати на утримання основних засобів, інших необоротних матеріальних активів, нематеріальних активів, МШП, що забезпечують адміністративні потреби	25,6	23,0
Витрати на страхування майна	–	–
Загальні корпоративні витрати	15,0	20,5
Витрати на оплату праці персоналу, який забезпечує збут товарів	463,8	400,4
Відрахування на соціальні заходи	243,1	204,8
Витрати на утримання основних засобів, інших необоротних матеріальних активів, МШП, що забезпечують збут товарів	573,5	389,8
Амортизація основних засобів, інших необоротних матеріальних активів та нематеріальних активів, що забезпечують збут товарів	16,5	39,6
Витрати на зберігання, підсортування, оброблення, пакування і передпродажну підготовку товарів	5,3	21,1
Витрати на транспортування	479,7	442,7
Витрати на проведення маркетингових заходів	–	22
Витрати на тару	3,6	3,9

Закінчення таблиці

Номенклатура статей витрат	Базисний рік	Звітний рік
	сума, тис. грн	сума, тис. грн
Нестачі і втрати від псування цінностей	16,5	5,9
Відсотки за кредит	33,5	18,4
Втрати від участі в капіталі	15,2	–
Інші витрати звичайної діяльності	249,7	363,4
Разом	2434,6	2269,1
Товарооборот, до якого обчислені витрати	8838,2	8122,0

Визначити:

- розмір і темп зміни рівня витрат обігу за номенклатурою статей;
- вплив факторів на зміни суми й рівня постійних і змінних витрат.

Скласти аналітичну таблицю та зробити висновки.

Задача 13

Визначити суму та рівень витрат продовольчого магазину «Супермаркет» зі статті «Витрати на зберігання, підсортування, оброблення, пакування і передпродажну підготовку товарів».

Дані для розрахунків.

1. Зберігання продуктів здійснюється за допомогою холодильного обладнання. Потужність однієї холодильної установки – 7,6 кВт. на годину; кількість таких установок – 4; час роботи 3 установок – 15 годин на добу; одна установка працює 24 години на добу; на рік припадає 12 санітарних днів; тарифна плата за 1 квт/годину – 45 коп.

2. Витрати на підробку та пакування товарів – 0,1% до товарообороту.

3. Витрати з комплексного обслуговування холодильного обладнання – 0,05% до товарообороту.

4. Річний обсяг товарообороту магазину за планом становитиме 4580 тис. грн.

Задача 14

Виконати розрахунок річної суми витрат зі статті «Витрати на транспортування»

У плановому році універмагом «Україна» передбачається:

1. За угодою з постачальником його транспортом в універмаг буде завезено за рік:

- верхнього одягу на 15000 тис. грн;
- взуття на 8000 тис. грн

За постачання товарів у такий спосіб оплата планується у відсотках до вартості перевезених товарів:

- з верхнього одягу – 0,4%;
- з взуття – 0,7%.

2. Найманим транспортом від іншоміських постачальників з оплатою за тарифом буде завезено за рік товару за даними таблиці. Під час завозу товарів у такий спосіб плануються витрати з експедирування в розмірі 7% від суми витрат за постачання та витрати зі сплати за вантажно-розвантажувальні роботи 1,2 грн за одну тонно-операцію.

3. Також товари планується доставляти дрібними партіями автомобілем із оплатою погодинно. Кожного дня буде використовуватись 2 машини, які працюватимуть 6 годин на день. Кількість робочих днів на рік – 300. Тариф за машино-годину роботи – 2,0 грн. Витрати з завантаження та експедирування – 12% від вартості перевезення.

Таблиця – Інформація для розрахунків

Показники	Клас вантажу		
	1	2	3
Фізичний вантажний обіг, нетто/тонн	1200	2500	1600
Вага тари до ваги товару, %	5	7	10
Коефіцієнт повторного перевезення	–	0,2	0,1
Середня відстань перевезення, км	7	8	5
Тариф за тонно/км, грн	5,0	7,5	8,0

Задача 15

По підприємству ресторанного господарства розрахувати суму та рівень витрат вартості електроенергії, газу і пару, використаних на технологічні потреби, на приведення в дію обладнання та механізмів зі статті «Витрати на утримання основних засобів, інших необоротних матеріальних активів, малоцінних та швидкозношуваних предметів, що забезпечують збут товарів (продукції)». Обчислення виконати окремо за видами витрат, що включаються в дану статтю.

1. Витрати за використання газу наведені в таблиці 1.

Таблиця 1 – Дані для розрахунків

Найменування обладнання	Кількість одиниць	Витрати газу в годину на одиницю, м3	Час роботи на добу, годин
Газові пальники	30	1,06	13
Газові кип'ятильники	8	4,35	15

2. Витрати на силову електроенергію, що використовується технологічним обладнанням наведені в таблиці 2.

3. Підприємство працює 360 днів на рік;
тариф за 1 м3 газу – 1,0528 грн;
тариф за 1 кВт/год. електроенергії – 0,4588 грн.
4. Товарооборот за планом на рік – 5625 тис. грн.

Таблиця 2 – Дані для розрахунків

Найменування обладнання	Кількість одиниць	Потужність, кВт	Час роботи на добу, годин
Кавоварка	1	1,3	5
Мармит	2	6,0	8
Машина для миття посуду	2	10,8	12
М'ясорубка	1	0,6	1
Універсальний привід	2	0,8	2

Задача 16

Визначити суму та рівень витрат універсаму «Салтівський», які пов'язані з виконанням операцій з підробки, пакування та передпродажної підготовки товарів, виходячи з наступної інформації.

У плановому році передбачається реалізувати 310 тонн товарів, які потребують пакування. Із них 125 т. з нормою витрат 20 кг обгорткового паперу, останні – з нормою витрат 18 кг паперу на 1 т товару. Середня ціна за 1 кг паперу – 4,5 грн. Витрати на придбання шпагату, целофану, пакунків, плівки та коробів становитиме 10,0 тис. грн. Платня підприємствам, що фасують товар – 15 тис. грн. Останні витрати зі статті становлять 17 тис. грн, з них оплата праці робітників підприємства, що залучаються для фасування – 7 тис. грн.

Плановий товарооборот становитиме в майбутньому році – 8000,0 тис. грн.

Задача 17

Підприємство торгівлі має наступні дані щодо планування витрат на переміщення товарів за погодинним тарифом:

- середньодобова потреба в автомашинах, сплата за які здійснюється за тарифом за одну маш/год – 2;
- потреба в автомашинах зі спеціальним кузовом – 1;
- кількість годин роботи автомашин у день – 6;
- кількість днів роботи автомашин на місяць – 26 днів;
- тариф за одну годину роботи звичайної автомашини – 4,0 грн;
- тариф за 1 годину роботи автомашини зі спеціальним кузовом – 4,5 грн.

Експедирування та витрати на вантажно-розвантажувальні роботи складають 12% з кожної тисячі гривен.

Визначити суму витрат за статтею.

Тема 12. ДОХОДИ ТОРГОВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Література для вивчення теми: [9, С. 302–339; 10, С. 183–210; 11, С. 413–448; 12, С. 289–312; 17, С.122–130; 25, С.165–181; 32, С. 175–193]

План семінарського заняття

1. Економічна сутність, склад та джерела утворення доходів торговельного підприємства.
2. Вплив цінової політики підприємства на формування комерційного доходу від реалізації товарів.
3. Показники, що характеризують обсяг та рівень комерційного доходу від реалізації товарів торговельного підприємства. Фактори, що впливають на формування його обсягу та складу.
4. Вихідні передумови та методичний інструментарій аналізу доходів торговельного підприємства.
5. Методи обґрунтування планового обсягу доходів торговельного підприємства.

Теми рефератів

1. Особливості формування доходів торговельного підприємства в умовах падіння попиту на споживчі товари.
3. Стратегічне управління доходами підприємств торгівлі.
4. Вплив специфіки торговельної діяльності на формування цінової політики.
5. Зміст цінової політики підприємств торгівлі в сучасних умовах господарювання.
6. Принципи цінової політики підприємств торгівлі в сучасних умовах господарювання.

Тестові завдання для самоперевірки (виберіть одну правильну відповідь)

1. Які внутрішні чинники впливають на об'єм валового доходу підприємства?
  - а) об'єм товарообігу, його структура, склад, типізація підприємств торгівлі; якість товарів і рівень торгового обслуговування; цільова стратегія;
  - б) чисельність працівників торгового підприємства і їх кваліфікація;
  - в) співвідношення попиту і пропозиції; життєвий цикл товару.

2. В чому полягає сутність витратного підходу, що використовується при формуванні торгових надбавок (націнок) на товари?

а) величина торгових надбавок (націнок) у відсотках до товарообігу визначається шляхом підсумовування прогнозованих рівня витрат і показника рентабельності (прибутку у відсотках до товарообігу);

б) величина торгових надбавок (націнок) у відсотках до товарообігу визначається шляхом підсумовування прогнозованих витрат по придбанню товарів і показника рентабельності (прибутку у відсотках до товарообігу);

в) величина торгових надбавок (націнок) у відсотках до товарообігу визначається шляхом підсумовування прогнозованих рівня витрат і валового доходу.

3. Що входить в структуру націнки в громадському харчуванні?

а) витрати, пов'язані з виробництвом і реалізацією продукції власного виробництва, і прибуток від реалізації;

б) витрати по придбанню товарів і прибуток від реалізації;

в) витрати по придбанню товарів і валовий дохід.

4. Як обчислюється валовий дохід у відносному виразі для підприємств роздрібною торгівлі?

а) як процентне відношення суми валового доходу до роздрібного товарообігу;

б) як процентне відношення суми валового доходу до об'єму товарних запасів;

в) як процентне відношення суми валового доходу до витрат.

5. Як визначається вплив зміни об'єму товарообігу на формування суми і рівня валового доходу?

а) множенням середнього рівня валового доходу на результат відхилення фактичного товарообігу від базисного і розподілом отриманого значення на 100;

б) твором базисного рівня валового доходу і приросту товарообігу за рахунок цінового чинника, діленого на 100;

в) множенням приросту товарообігу в зіставних цінах на базисний рівень валового доходу і розподілом отриманого результату на 100.

6. Яким повинні бути темпи зміни суми валового доходу в порівнянні з темпами розвитку товарообігу і прибутку?

а) $I_{\text{приб}} < I_{\text{вал. дох}} > I_{\text{товарооб}}$;

б) $I_{\text{приб}} < I_{\text{вал. дох}} < I_{\text{товарооб}}$;

в) $I_{\text{приб}} < I_{\text{вал. дох}} > I_{\text{товарооб}}$.

7. Яка основна мета аналізу валового доходу?

а) пошук резервів зростання валового доходу для забезпечення більшої фінансової стійкості підприємств торгівлі і громадського харчування на ринку;

б) вивчення динаміки і об'єму товарних запасів і ефективності використання матеріально-технічної бази;

в) вивчення формування структури валового доходу залежно від форм розрахунків з постачальниками товарів.

8. Що відноситься до основних резервів зростання валового доходу від реалізації за рахунок зниження рівня цін закупівлі товарів?

а) скорочення числа посередників; використання системи цінкових знижок; здійснення товарообмінних операцій за сприятливих умов обміну товарів (сировини) на різних регіональних ринках; закупівля товарів (сировини) на розпродажах за істотно низькими цінами за умови їх швидкої реалізації;

б) ефективна реалізація розробленої цінової політики на підприємстві; використання сприятливої торгової кон'юнктури; підвищення рівня торгового обслуговування, створюючої умови для підвищення цін на окремі товари, види продукції;

в) здійснення ефективної маркетингової політики; розширення асортименту товарів; надання споживацького кредиту для реалізації дорогих товарів (продукції); більш ефективне використання всіх видів ресурсів.

9. Як визначається сума валового доходу на основі середнього рівня торгової надбавки?

а) твором об'єму закупівлі товарів з їх поставкою в плановому періоді на середній рівень торгової надбавки у передплановому періоді, скоректованої з урахуванням розробленої цінової політики, і розподілом на 100;

б) твором валового об'єму товарообігу на середній рівень торгової надбавки у передплановому періоді, скоректованої з урахуванням розробленої цінової політики, і розподілом на 100;

в) розподілом об'єму закупівлі товарів з їх поставкою в плановому періоді на середній рівень торгової надбавки в передплановому періоді, скоректованої з урахуванням розробленої цінової політики, і множенням на 100.

10. Який метод планування валового доходу використовується на підприємствах, що працюють стабільно протягом декількох років?

- а) економіко-статистичний метод
- б) метод техніко-економічних розрахунків;
- в) метод оптимізаційних моделей.

Таблиця – Основні формули для розв'язання задач

Показник	Формула	Умовні позначення
Рівень комерційного доходу для роздрібно́ї торгівлі ($P_{ДХр}$)	$P_{ДХр} = \frac{КД_r}{PT} \times 100$	$КД_r$ – сума комерційного доходу роздрібно́ї торгівлі; PT – роздрібний товарооборот
Рівень комерційного доходу для оптової торгівлі ($P_{ДХоп}$)	$P_{ДХоп} = \frac{КД_{оп}}{ОТур} \times 100$	$КД_{оп}$ – обсяг комерційного доходу оптової торгівлі; $ОТур$ – оптовий товарооборот з участю в розрахунках
Рівень комерційного доходу ресторанного господарства ($P_{ДХр}$)	$P_{ДХр} = \frac{КД_{рr}}{ВО} \times 100$	$КД_{рr}$ – обсяг торговельної надбавки ресторанного господарства; $ВО$ – валовий оборот підприємства ресторанного господарства
Торговельна маржа ($P_{ТМ}$)	$P_{ТМ} = \frac{ТН_r}{O_3} \times 100$	$ТН_r$ – обсяг торговельної надбавки роздрібно́ї торгівлі; O_3 – оборот товарів по закупівельній ціні
Рівень торговельної надбавки ($P_{Тн.}$)	$P_{Тн.} = \frac{Цр - Цз}{Цз} \times 100$	$Цр$ – можлива ціна реалізації товару на певному ринку, грош. од.; $Цз$ – ціна закупівлі товарів у виробника, грош. од.

Продовження таблиці

Показник	Формула	Умовні позначення
Точка мінімального рівня доходності ($ДХ$)	$\frac{ДХ = \frac{В_0 + П}{Ц_3 \times (100 - С_{ндв})} \times 100$	$В_0$ – витрати обігу торговельного підприємства, грош. од.; $П$ – прибуток торговельного підприємства, грош. од.; $С_{ндв}$ – ставка податку на додану вартість, %
Розмір мінімального прибутку ($П_{мін}$)	$П_{мін} = \frac{К_в \times Мр.п}{100 - С_{пп}}$	$К_в$ – розмір капіталу вкладника, грош. од.; $Мр.п$ – мінімальний рівень прибутковості на вкладений капітал, %; $С_{пп}$ – ставка податку на прибуток, %
Обсяг комерційних доходів торговельного підприємства від реалізації товарів ($Д$)	$Д = (Ц_p - Ц_{зак}) \times К,$ $Д = Т - ОЗ = (Ц_p \times К) - (Ц_3 \times К)$	$К$ – кількість проданих товарів; $Ц_p, Ц_{зак}$ – відповідно, ціна реалізації та ціна закупівлі товарів; $Т$ – обсяг товарообороту підприємства; $ОЗ$ – обсяг закупівлі товарів (оплата товарів постачальникам за цінами закупівлі)
Плановий рівень комерційного доходу за товарними групами ($Р_{дх}$)	$Р_{дх} = \frac{ТН}{100 + ТН} \times 100$	$ТН$ – розрахунковий розмір торговельної надбавки
Планування комерційного доходу:		
1) метод прямих техніко-економічних розрахунків:		
– плановий розмір комерційного доходу підприємства ($Д_{пл}$);	$Д_{пл} = \sum_{j=1}^m k_j \times (ЦЦ_j - Ц_{зак}_j)$	k_j – кількість товарів, які закуповують за j -ю комерційною угодою; $Ц_p, Ц_{зак}_j$ – відповідно, ціна реалізації та закупівлі товарів за j -ю комерційною угодою

Закінчення таблиці

Показник	Формула	Умовні позначення
– плановий розмір комерційного доходу товарної групи (D^{sp}_{nl})	$D^{sp}_{nl} = \frac{\sum_{i=1}^n T_{nl_i} \times P_{mnl_{nl_i}}}{100}$	T_{nl_i} – плановий обсяг товарообороту за i -ю товарною групою
2) економіко-статистичний метод:		
– метод змінної середньої відносно рівня доходу (K_{n+1})	$\bar{D} = \frac{(K_n - K_1)}{(n - 1)}$ $K_{n+1} = K_{n1} + 2\bar{D}$ $K_{n+1} = K_n + \bar{D}$	<p>де K_n – останнє значення середнього рівня комерційного доходу, визначеного за методом змінної середньої;</p> <p>K_1 – перше значення середнього рівня комерційного доходу, визначеного за методом змінної середньої.</p> <p>K_{n+1} – рівень комерційного доходу на плановий період;</p> <p>K_{n-1} – значення середнього рівня комерційного доходу, визначеного за методом змінної середньої, що передувє останньому;</p> <p>$\bar{D}$ – середня зміна рівня доходу;</p> <p>n – число значень середніх показників</p>
розрахунково-аналітичний метод відносно суми доходу по підприємству ($D_{пл}$)	$D_{пл} = \frac{T_{пл} \times \overline{P_{дх}}}{100}$	<p>$T_{пл}$ – плановий обсяг товарообороту по підприємству;</p> <p>$\overline{P_{дх}}$ – середній рівень комерційного доходу, що склався на підприємстві за ряд років</p>
– метод з урахуванням цільової норми прибутку ($K_{Дпл}$)	$K_{Дпл} = B_{Опл} + П_{ц.}$	<p>$B_{Опл}$ – планові витрати обігу торговельного підприємства, грош. од.;</p> <p>$П_{ц.}$ – цільовий прибуток торговельного підприємства</p>

Приклади розв'язання типових задач

Задача 1

Використовуючи дані таблиці, визначити вплив на суму комерційного доходу зміну товарообороту та середнього рівня доходу.

Таблиця – Дані для розрахунків, тис. грн

Показник	Фактично за минулий рік	Звітний рік			Відхилення		У % до минулого року
		план	факт	% виконання плану	від плану	від минулого року	
Товарооборот	9730	10850	0684	98,5	-166	+954	109,8
Комерційний дохід	5750	6500	6098	93,8	-402	+348	106,1
Середній рівень комерційного доходу, %	59,1	59,9	57,1	-	-2,8	-2,0	-

Розв'язання

Вплив на суму комерційного доходу зміну товарообороту та середнього рівня доходу визначається за допомогою методу ланцюгових підстановок. Результати розрахунків заносяться в таблицю.

Таблиця – Розрахунок впливу факторів на величину комерційного доходу, тис. грн

Фактор	Вплив на виконання плану комерційного доходу		Вплив на динаміку комерційного доходу	
	розрахунок	сума	розрахунок	сума
Зміна обсягу товарообороту	$(-166) \times 59,91 : 100$	-99,45	$(+ 954) \times 59,09 : 100$	+563
Зміна середнього рівня комерційного доходу	$10684 \times (-2,83) : 100$	-302,35	$10684 \times (- 2,01) : 100$	-215
Разом	-	-402,0	-	+348

Висновки. План комерційного доходу по підприємству був недовиконаний на 402,0 тис. грн. Недовиконання плану відбулося через зменшення обсягу товарообороту на 99,45 тис. грн, та за рахунок зниження рівня комерційного доходу – на 302,35 тис. грн.

Обсяг комерційного доходу у звітному році перевищив значення минулого року на 348,0 тис. грн. У тому числі за рахунок збільшення обсягу товарообороту зростання комерційного доходу відбулося на 563 тис. грн, але зниження середнього рівня комерційного доходу зменшило його обсяг на 215 тис. грн.

Задача 2

Визначити план комерційного доходу від реалізації в сумі та відсотках до товарообороту на майбутній період по підприємству роздрібної торгівлі, використовуючи економіко-статистичний метод розрахунків. Ураховати, що товарооборот фірми становитиме за планом на майбутній період 5610 тис. грн.

Таблиця – Дані для розрахунків

Роки	Рівень доходу (у % до товарообороту)
Перший	40,5
Другий	42,1
Третій	41,2
Четвертий	39,7
П'ятий	39,5

Розв'язання

Визначимо середні значення рівня доходу за середньою, що ковзає (розрахунок наведено в таблиці).

Таблиця – Результати розрахунку

Роки	Рівень доходу (у % до товарообороту)	Розрахунки
Перший	40,5	
Другий	42,1	$\overline{K}_1 = (40,5 + 42,1) : 2 = 41,3$
Третій	41,2	$\overline{K}_2 = (42,1 + 41,2) : 2 = 41,65$
Четвертий	39,7	$\overline{K}_3 = (41,2 + 39,7) : 2 = 40,45$
П'ятий	39,5	$\overline{K}_4 = (39,7 + 39,5) : 2 = 39,6$

Середньорічний приріст рівня доходу визначаємо за формулою:
$$\bar{\Delta} = (K_n - K_1) : (n-1).$$

Звідси: $39,6 - 41,3 / 3 = -0,57$.

Рівень доходу, що планується, визначаємо за формулою:

$$K_{n+1} = K_{n-1} + 2\Delta,$$

звідси: $K_{n1} = 40,45 + 2 \cdot (-0,57) = 39,31\%$.

Сума комерційного доходу складає таким чином:
 $5610 \cdot 39,31 / 100 = 2205,3$ тис. грн.

Задача 3

Визначити план комерційний доходу від реалізації в сумі та його приріст на майбутній період по супермаркету, використовуючи економіко-математичний метод розрахунків.

Таблиця – Дані для розрахунків

Роки	Умовні позначення	Комерційний дохід, тис. грн
Перший	Y_1	65972
Другий	Y_2	67300
Третій	Y_3	68500
Четвертий	Y_4	68321
П'ятий	Y_5	69230

Розв'язання

Для розрахунку плану доходу використовується наступна система рівнянь: $Y_1 = a + b, Y_5 = 5a + b$.

В систему рівнянь підставляються числові значення ($n = 5$):

$$65972 = a + b, 69230 = 5a + b.$$

Перше рівняння помножується на -5 :

$$-329860 = -5a - 5b, 69230 = 5a + b.$$

З першого рівняння вираховується друге: $-260630 = -4b$

$$\text{Розрахунок } b: b = 65157,7.$$

$$\text{Розрахунок } a: a = (69230 - 65157,7) : 5 = 814,46 \text{ тис. грн.}$$

План торговельного доходу:

$$Y_6 = 814,46 \cdot 6 + 65157,7 = 70044,5 \text{ тис. грн.}$$

Темпи росту торговельного доходу:

$$(70044,5 : 69230) \cdot 100 = 101,2\%.$$

Задача 4

На підставі наступних даних розрахувати річний обсяг товарообороту, суму та рівень комерційного доходу для кафетерію «Відпочинок» за звітній місяць.

Таблиця – Дані для розрахунків

Сировина та товари, що реалізовані у звітному періоді	Вартість сировини, тис. грн без ПДВ	Надбавка підприємства		Товарооборот, тис. грн		Рівень комерц. доходу, %
		%	сума, тис. грн	без ПДВ	з ПДВ	
М'ясо та птиця	20,0	75,0				
Риба	19,0	90,0				
Масло вершкове	18,0	75,0				
Масло рослинне	6,0	60,0				
Яйця	8,0	50,0				
Овочі	3,5	90,0				
Молочні вироби	12,5	75,0				
Інші товари	15,0	75,0				
Разом	102,0	–				

Розв'язання

1. Сума надбавки підприємства ресторанного господарства визначається як добуток вартості сировини на відсоток надбавки (у частках одиниці).

Наприклад: м'ясо та птиця: $20,0 \cdot 0,75 = 15,0$ тис. грн.

2. Товарооборот без ПДВ розраховується як сума вартості сировини та сума надбавки: м'ясо та птиця: $20,0 + 15,0 = 35,0$ тис. грн.

3. Товарооборот із ПДВ визначається з урахуванням діючої ставки ПДВ – 20%: м'ясо та птиця: $35,0 \cdot 1,2 = 42,0$ тис. грн.

4. Рівень комерційного доходу підприємства визначається як відношення суми надбавки до обсягу товарообороту з ПДВ:

м'ясо та птиця: $(15,0 \cdot 100) / 42,0 = 35,7\%$.

Розрахунки за іншими групами сировини ведуться аналогічно.

Сума комерційного доходу (всього по підприємству): 76,98 тис. грн.

Рівень комерційного доходу визначається за формулою:

$$P_{\text{ДХР}} = \frac{КД_{\text{гр}}}{ВО} \cdot 100, \quad P_{\text{ДХР}} = \frac{76,98}{214,78} \cdot 100 = 35,84\%.$$

Таблиця – Розраховані дані

Сировина та товари, що реалізовані у звітному періоді	Вартість сировини, тис. грн без ПДВ	Надбавка підприємства		Товарооборот, тис. грн		Рівень комерційного доходу, %
		%	сума, тис. грн	без ПДВ	з ПДВ	
М'ясо та птиця	20,0	75,0	15,0	35,0	42,0	35,7
Риба	19,0	90,0	17,1	36,1	43,32	39,48
Масло вершкове	18,0	75,0	13,5	31,5	37,8	35,71
Масло рослинне	6,0	60,0	3,6	9,6	11,52	31,25
Яйця	8,0	50,0	4,0	12,0	14,4	27,77
Овочі	3,5	90,0	3,15	6,65	7,98	39,47
Молочні вироби	12,5	75,0	9,38	21,88	26,25	35,71
Інші товари	15,0	75,0	11,25	26,25	31,50	35,71
Разом	102,0	–	76,98	178,98	214,7	35,84

Висновки. За звітний місяць кафетерій «Відпочинок» отримав товарооборот в обсязі 214,78 тис. грн. Сума комерційного доходу склала 76,98 тис. грн, його рівень – 35,84% до обсягу товарообороту.

Задача 5

По підприємству роздрібної торгівлі «Весна» розрахувати комерційний дохід, інші операційні доходи та доходи від інших видів діяльності. Проаналізувати їх динаміку.

Таблиця 1 – Дані для розрахунків, тис. грн

Показник	Рік		Поточний рік до поперед.	
	попередній	поточний	темперосту	абс. відхил.
Товарооборот, тис. грн	458,9	554,7		
Рівень комерційного доходу, %	23,8	24,2		
Сума комерційного доходу, тис. грн				
Доходи від оренди, тис. грн	7,4	8,2		
Економічні санкції отримані, тис. грн	2,1	0,5		
Доход від участі в капіталі, тис. грн	45,0	48,3		
Дивіденди отримані, тис. грн	15,0	15,5		

Закінчення таблиці 1

Показник	Рік		Поточний рік до поперед.	
	попередній	поточний	темپ	абс.
			росту	відхил.
Інші звичайні доходи, тис. грн	0,6	0,8		
Сукупний дохід підприємства від звичайної діяльності, тис. грн				

Розв'язання

Сума комерційного доходу підприємства :

у попередньому році: $23,8 \cdot 458,9 : 100 = 109,2$ тис. грн;

у поточному році: $24,2 \cdot 554,7 : 100 = 134,2$ тис. грн

Розмір інших операційних доходів:

у попередньому році; $7,4 + 2,1 = 9,5$ тис. грн;

у поточному році: $8,2 + 0,5 = 8,7$ тис. грн.

Інші звичайні доходи:

у попередньому році: $45 + 15 + 0,6 = 60,6$ тис. грн;

у поточному році: $48,3 + 15,5 + 0,8 = 64,6$ тис. грн.

Сукупний дохід від звичайної діяльності:

у попередньому році: $109,2 + 9,5 + 60,6 = 179,3$ тис. грн;

у поточному році : $134,2 + 8,7 + 64,6 = 207,5$ тис. грн

Динаміка характеризується темпами зростання або зниження показників і розраховується співвідношенням даних попереднього року з даними поточного року та виражається у відсотках.

Динаміка товарообороту = $(554,7 \cdot 100) / 458,9 = 120,88\%$.

Абсолютне відхилення обсягу товарообороту (+;-):

$554,7 - 458,9 = +95,8$ тис. грн

Розраховані дані представлено в таблиці 2.

Таблиця 2 – Розраховані дані

Показник	Рік		Поточ. рік до поперед.	
	попередній	поточний	темп	абс.
			росту	відхил.
Товарооборот, тис. грн	458,9	554,7	120,9	+95,8
Рівень комерційного доходу, %	23,8	24,2	-	+0,4
Сума комерційного доходу, тис. грн	109,2	134,2	122,9	+25,0
Доходи від оренди, тис. грн	7,4	8,2	110,8	+0,8
Економічні санкції отримані, тис. грн	2,1	0,5	23,8	-1,6
Доход від участі в капіталі, тис. грн	45	48,3	107,3	+3,3

Закінчення таблиці 2

Показник	Рік		Поточ. рік до поперед.	
	по-перед-ній	поточ-ний	темп	абс.
			росту	відхил.
Дивіденди отримані, тис. грн	15,0	15,5	103,3	+0,5
Інші звичайні доходи, тис. грн	0,6	0,8	133,3	+0,2
Сукупний дохід підприємства від звичайної діяльності, тис. грн	179,3	207,5	115,7	+28,2
Рівень сукупного доходу, %	39,07	37,41	–	–1,66

Висновки. Розрахунки показали, що комерційний дохід підприємства за період збільшився на 22,9% і склав у поточному році 134,2 тис. грн. Інші операційні доходи підприємства у поточному році зменшилися з 9,5 тис. грн до 8,7 тис. грн, а інші звичайні доходи збільшилися з 60,6 тис. грн до 64,6 тис. грн. Динаміка цих показників призвела до збільшення розміру сукупного доходу підприємства від звичайної діяльності з 179,3 тис. грн у попередньому році до 207,5 тис. грн у поточному році, що у відносному вираженні склало +15,7%. Рівень сукупного доходу у товарообороті підприємства зменшився з 39,07% до 37,41%, що може бути викликане збільшенням витрат підприємства.

Задачі для розв'язання

Задача 6

Магазин «Меблі» одержує товари від декількох постачальників.

Постачальник фірма «А» відвантажив магазину за поточний рік меблі за замовленнями покупців на суму 6000 тис. грн у роздрібних цінах із ПДВ. Постачальник фірма «А» надає магазину торговельну знижку в розмірі 15% з ціни одиниці товару без ПДВ.

Постачальник фірма «Б» відвантажив магазину меблі на суму 3500 тис. грн (з урахуванням ПДВ) за оптовими цінами.

Залишки меблів цієї фірми в цінах закупівлі (із ПДВ) склали:

– на початок поточного року – 300 тис. грн

– на кінець поточного року – 500 тис. грн

Магазин встановлює торговельну надбавку на меблі фірми «Б» – 40%.

Фінансовим планом магазину на поточний рік передбачався рівень комерційного доходу до товарообороту – 18,5%. Визначити:

1. Комерційний дохід магазину «Меблі» за поточний рік.

2. Роздрібний товарооборот (із ПДВ) за поточний рік.
3. Виконання плану рівня комерційного доходу у поточному році.

Задача 6

Виконати необхідні розрахунки та визначити суму торговельної надбавки на сировину в ресторані «Околиця» за два роки. Проаналізувати показники суми та рівня комерційного доходу даного підприємства.

Таблиця – Дані для розрахунків, тис. грн

Показник	Минулий рік	Поточний рік
Вартість сировини за ціною постачальника без ПДВ, тис. грн	1450,8	1483,5
ПДВ до ціни постачальника, %	20,0	20,0
Вартість надходження сировини, тис. грн		
Торговельна надбавка ресторану, %	150,0	180,0
Ціна сировини ресторану, тис. грн		
Сума ПДВ, тис. грн		
Сума реалізації сировини за обліковою ціною підприємства ресторанного господарства, тис. грн		
Комерційний дохід ресторану, тис. грн		
Рівень комерційного доходу, %		

Задача 7

Використовуючи дані таблиці, визначити вплив на суму комерційного доходу зміну товарообороту та середнього рівня доходу.

Таблиця – Дані для розрахунків, тис. грн

Показник	Минулий рік	Поточний рік
Товарооборот, тис. грн	1352,4	1624,56
Комерційний дохід, тис. грн	676,2	870,3
Середній рівень комерційного доходу, %	50,0	53,57

Задача 8

По підприємству роздрібної торгівлі «Наталі» розрахувати комерційний дохід, інші операційні доходи та доходи від інших видів діяльності (таблиця). Проаналізувати їх динаміку.

Таблиця – Дані для розрахунків

Показник	Рік		Поточний рік до попереднього	
	попередній	поточний	темпросту, %	абс. відхил.
Товарооборот, тис. грн	958,9	1054,7		
Рівень торговельного доходу, %	25,8			
Сума комерційного доходу, тис.грн		23,9		
Доходи від оренди, тис. грн	17,4	18,2		
Економічні санкції отримані, тис. грн	12,1	10,5		
Доход від участі в капіталі, тис. грн	95,0	98,3		
Дивіденди отримані, тис. грн	45,0	55,5		
Інші звичайні доходи, тис. грн	1,6	1,8		
Сукупний дохід підприємства від звичайної діяльності, тис. грн				

Задача 9

На підставі даних таблиці розрахувати річний обсяг товарообороту, суму та рівень комерційного доходу для підприємства ресторанного господарства за звітний рік.

Таблиця – Дані для розрахунків

Сировина та товари, що реалізовані у звітному періоді	Вартість сировини, тис. грн без ПДВ	Надбавка підприємства		Товарооборот, тис. грн		Рівень ком. доходу, %
		%	тис. грн	без ПДВ	з ПДВ	
М'ясо та птиця	350,0	75,0				
Риба	310,0	85,0				
Масло вершкове	100,0	70,0				
Масло рослинне	72,0	60,0				
Яйця	38,0	50,0				
Овочі	40,5	85,0				
Молочні вироби	41,1	80,0				
Інші товари	220,0	90,0				
Разом	1171,6	–				

Задача 10

Визначити план комерційного доходу від реалізації в сумі та відсотках до товарообороту на майбутній період по підприємству роздрібної торгівлі, використовуючи економіко-статистичний метод розрахунків. Урахувати, що товарооборот фірми становитиме за планом на майбутній період 3250 тис. грн

Таблиця – Дані для розрахунків

Період	Умовні позначення	Рівень доходу, %
Перший	K_1	22,9
Другий	K_2	23,7
Третій	K_3	23,1
Четвертий	K_4	23,8
П'ятий	K_5	24,2

Задача 11

Виконати необхідні розрахунки та визначити суму торговельної надбавки на сировину в ресторані «Харків» за три роки (таблиця). Проаналізувати показники суми та рівня комерційного доходу даного підприємства.

Таблиця – Дані для розрахунків

Показник	Рік		
	мину- лий	поточ- ний	плано- вий
Вартість сировини за ціною постачальника без ПДВ, тис. грн	7512,0	7852,1	8114,4
ПДВ до ціни постачальника, %	20,0	20,0	20,0
Вартість надходження сировини, тис. грн			
Торговельна надбавка ресторану, %	160,0	180,0	200,0
Сума торговельної надбавки, тис. грн			
Ціна сировини ресторану, тис. грн			
Сума ПДВ, тис. грн			
Товарооборот, тис. грн			
Комерційний дохід ресторану, тис. грн			
Рівень комерційного доходу, %			

Тема 13. ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ ДІЯЛЬНОСТІ ТОРГОВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Література для вивчення теми: [9, С. 318–339; 10, С. 229–261; 11, С. 449–482; 12, С. 347–365; 14, С. 188–197; 17, С. 131–145; 18, С. 126–155; 25, С. 209–236; 32, С. 194–206]

План семінарського заняття

1. Сутність, функції та значення прибутку торговельного підприємства. Джерела його утворення.
2. Вихідні передумови та методика аналізу прибутку торговельного підприємства.
3. Методика обґрунтування прибутку на плановий період.
4. Системи оподаткування торговельного підприємства. Аналіз та планування податкових платежів.
5. Планування формування та розподілу чистого прибутку торговельного підприємства.

Теми рефератів

1. Зовнішні фактори, що впливають на прибутковість підприємств торгівлі.
2. Динаміка суми та рівня прибутку торговельних підприємств різних форм власності та організаційно-правових форм за останнє десятиріччя в Україні.
3. Державна політика оподаткування торговельних підприємств.

Тестовий контроль для перевірки знань (виберіть одну відповідь)

1. У підприємствах торгівлі та ресторанного господарства прибуток від операційної діяльності визначається як:
  - а) різниця між товарооборотом та вартістю сировини за відпускними цінами;
  - б) різниця між торговельним доходом та витратами виробництва і обігу;
  - в) сума торговельних надбавок і націнок;
  - г) різниця між товарооборотом і торговельним доходом.
2. Оціночна функція прибутку полягає:
  - а) у використанні прибутку як показника, що характеризує ефект господарської діяльності підприємства;

б) у використанні прибутку як інструмента розподілу чистого доходу суспільства;

в) у тому, що прибуток є найголовнішим джерелом формування різних фондів на підприємстві;

г) жодної правильної відповіді.

3. Прибуток як економічна категорія – це:

а) відносини, що складаються при формуванні фондів грошових коштів;

б) грошові кошти, що спрямовуються на розвиток виробництва;

в) дохід від факторів виробництва, що безпосередньо використовуються самим підприємством, і який виступає у вигляді відсотка, ренти та заробітної плати;

г) економічні відносини, що виникають на кінцевій стадії руху матеріальних благ.

4. Прибуток від реалізації товарів, продукції та послуг буде тим більшим, чим меншими будуть:

а) витрати від позареалізаційних операцій;

б) відрахування до позабюджетних фондів, що включаються до поточних витрат;

в) податки з прибутку за умови їх постійної ставки;

г) відрахування до фонду розвитку підприємства.

5. До складу прибутку від звичайної діяльності підприємства входять:

а) витрати на придбання сировини та товарів;

б) прибуток від реалізації;

в) податок на додану вартість;

г) відрахування на соціальне страхування.

6. На формування загальної суми прибутку підприємств галузі не впливають:

а) витрати виробництва та обігу;

б) загальний обсяг товарообігу;

в) доходи та видатки від позареалізаційних операцій;

г) ставка податку на прибуток.

7. Визначте, яке із зазначених співвідношень прибутку від реалізації та прибутку від звичайної діяльності торговельного підприємства є правильним:

а) прибуток від реалізації завжди більший, ніж звичайний прибуток;

б) звичайний прибуток більший або менший, ніж прибуток від реалізації, на різницю між доходами і витратами від інших видів діяльності;

в) ці величини за будь-яких умов рівні між собою;

г) звичайний прибуток складається тільки з доходів від позареалізаційних операцій і доходів від інших видів діяльності.

8. Поняття «чистий прибуток» стосовно торговельного підприємства означає:

а) різницю між сукупним доходом підприємства та розміром наявних і неаявних (альтернативних) витрат;

б) величину перевищення торговельного доходу над витратами обігу;

в) звичайний прибуток за відрахуванням податкових та інших обов'язкових платежів, що сплачуються з прибутку;

г) частину прибутку, що використовується на розвиток підприємства.

9. На зростання чистого прибутку підприємств торгівлі та ресторанного господарства не впливають:

а) структура капіталу;

б) ефективність інвестицій у підприємство;

в) кількість працівників;

г) коефіцієнт використання виробничої потужності.

10. Якщо за даними підприємства величина чистого прибутку виявилася меншою за величину звичайного прибутку, то:

а) це неможливе за умови, якщо підприємство сплачує податки з прибутку;

б) можна зробити висновок про те, що у підприємства було позитивне сальдо доходів і витрат від інших видів діяльності;

в) підприємству потрібно сплатити штрафні санкції;

г) так і має бути за умови, якщо підприємство сплачує податки з прибутку.

11. Чистий прибуток підприємства використовується:

а) на виплату заробітної плати працівникам;

б) фінансування поточних витрат;

в) виплату податків;

г) фінансування капітальних витрат.

12. Чистий прибуток підприємства буде тим більшим, чим більшою буде величина:

- а) сукупних витрат виробництва та обігу;
- б) податкових ставок на прибуток;
- в) звичайного прибутку;
- г) постійних витрат.

13. Показник рентабельності товарообороту характеризує:

- а) ефективність використання власного капіталу підприємства;
- б) частку прибутку в кожній грошовій одиниці товарів, що реалізовані;
- в) ефективність використання основних фондів підприємства;
- г) частку прибутку з усієї суми коштів, що вкладені.

14. Рентабельність товарообороту буде тим вищою, чим за рівних інших умов:

- а) більшим буде обсяг товарообігу;
- б) меншими будуть поточні витрати;
- в) меншим буде рівень поточних витрат;
- г) більшою буде частка постійних витрат у загальній їх сумі.

15. Точка беззбитковості або поріг рентабельності підприємства буде тим вище, чим:

- а) вища частка постійних витрат у їх загальній сумі;
- б) вища частка змінних витрат у загальній їх сумі;
- в) вищий рівень сукупних витрат;
- г) нижча частка постійних витрат у загальній їх сумі.

Таблиця – Основні формули для розв’язання задач

Показник	Формула	Умовні позначення
Чиста виручка (товарооборот) від реалізації товарів (продукції) (<i>ЧВ</i>)	$ЧВ = В - ПДВ - АЗ - ІВД$	<i>В</i> – виручка (товарооборот) від реалізації товарів (продукції); <i>ПДВ</i> – податок на додану вартість; <i>АЗ</i> – акцизний збір; <i>ІВД</i> – інші відрахування з виручки

Продовження таблиці

Показник	Формула	Умовні позначення
Валовий прибуток (P_v)	$P_v = ЧВ - С$	$С$ – собівартість реалізованих товарів (продукції)
Прибуток від операційної діяльності (P_o)	$P_o = P_v + Д_o - В_a - В_з - В_{i_o}$	$Д_o$ – операційні доходи; $В_a$ – адміністративні витрати; $В_з$ – витрати на збут; $В_{i_o}$ – інші операційні витрати
Сума операційного прибутку в торгівлі (P_o)	$P_o = \frac{T \times (P_{кд} - P_{во})}{100} \text{ ІВ}$	T – товарооборот; $P_{кд}$ – рівень комерційного доходу; $P_{во}$ – рівень витрат обігу
Прибуток від звичайної діяльності до оподаткування ($P_з$)	$P_з = P_o + Д_к + Д_ф + Д_і - В_ф - В_к - В_і$	$Д_к$ – дохід від участі в капіталі; $Д_ф$ – інші фінансові доходи; $Д_і$ – інші доходи; $В_ф$ – фінансові витрати; $В_к$ – витрати від участі в капіталі; $В_і$ – інші витрати
Рентабельність товарообороту:		
– для підприємств роздрібно́ї торгівлі ($P_o^{рзн}$)	$P_o^{рзн} = \frac{\Pi_{рзн}}{РТ} \times 100$	$\Pi_{рзн}$ – прибуток підприємств роздрібно́ї торгівлі; $РТ$ – роздрібно́й товарооборот
– для підприємств оптово́ї торгівлі ($P_o^{онт}$)	$P_o^{онт} = \frac{\Pi_{онт}}{ООУР} \times 100$	$\Pi_{онт}$ – прибуток підприємств оптово́ї торгівлі; $ООУР$ – оптовий оборот за участю в розрахунках
– для підприємств ресторанного господарства ($P_o^{рс}$)	$P_o^{рс} = \frac{\Pi_{рс}}{ВОР} \times 100$	$\Pi_{рс}$ – прибуток підприємства; $ВОР$ – валовий оборот підприємства ресторанного господарства

Продовження таблиці

Показник	Формула	Умовні позначення
Рентабельність поточних витрат ($P_{во}$)	$P_{во} = \frac{\Pi}{BO} \times 100$	ВО – величина витрат обігу підприємства
Рентабельність виробничих фондів (P_{ϕ})	$P_{\phi} = \frac{\Pi}{O\phi + OK}$	OФ – середня вартість основних фондів; OK – середня вартість оборотних коштів
Рентабельність трудових ресурсів (P_{mp})	$P_{mp} = \frac{\Pi}{Ч_{cc}}$	Чсс – середньооблікова чисельність, осіб
Рентабельність активів (P_a)	$P_a = \frac{\Pi}{A}$	A – вартість активів, вкладених у майно підприємства
Рентабельність власного капіталу ($P_{вк}$)	$P_{вк} = \frac{\Pi}{KB}$	KB – кошти власника підприємства
Рентабельність функціонуючого капіталу ($P_{\phiк}$)	$P_{\phiк} = \frac{\Pi}{\PhiК}$	ФК – вартість функціонуючого капіталу
Рентабельність витрат на оплату праці ($P_{вон}$)	$P_{вон} = \frac{\Pi}{BOП}$	BOП – витрати на оплату праці
Рентабельність торговельної площі ($P_{пл}$)	$P_{пл} = \frac{\Pi}{Пл}$	Пл – торговельна або загальна площа підприємства
Рентабельність місць торговельного залу (P_m)	$P_m = \frac{\Pi}{M}$	M – кількість місць у торговельному залі
Інтегральний показник рентабельності (P)	$P = \sqrt[n]{\prod_{i=1}^n P_i}$	P_i – часткові показники рентабельності n – кількість часткових показників рентабельності
Вплив на прибуток від реалізації:		
– зміни товарообороту ($\Delta\Pi_T$)	$\Delta\Pi_T = \frac{(T_{\phi} - T_{пл}) \times RP_{пл}}{100}$	T_{ϕ} , $T_{пл}$ – фактичний та плановий товарооборот; $RP_{пл}$ – плановий рівень прибутку за той же період

Продовження таблиці

Показник	Формула	Умовні позначення
– зміни рівня комерційного доходу (ΔP_{PD})	$\Delta P_{PD} = \frac{T_{\phi} \times (P_{PD}^{\phi} - P_{PD}^{ПЛ})}{100}$	$P_{PD}^{\phi}, P_{PD}^{ПЛ}$ – рівень комерційного доходу, відповідно фактичний і плановий
– зміни рівня витрат обігу (ΔP_{PB})	$\Delta P_{PB} = \frac{T_{\phi} \times (P_{BO}^{\phi} - P_{BO}^{ПЛ})}{100}$	$P_{BO}^{\phi}, P_{BO}^{ПЛ}$ – рівень витрат обігу, відповідно фактичний і плановий, за період
Прибуток в точці беззбитковості (P_{TB})	$P_{TB} = 0$ коли $KД = BO$	$KД$ – комерційний дохід за період; BO – витрати обігу за той же період
Товарооборот, в точці беззбитковості (T_{TB})	$T_{TB} = \frac{BO_{ПОСТ} \times 100}{P_{КД} - P_{BO}^{ЗМ}}$	$BO_{ПОСТ}$ – сума постійних витрат обігу; $P_{КД}$ – рівень комерційного доходу; $P_{BO}^{ЗМ}$ – рівень змінних витрат обігу
Мінімальний прибуток ($P_{Мін}$)	$P_{Мін} = \frac{K \times MPP}{100 - C_n}$	K – обсяг інвестованого капіталу; MPP – мінімальний рівень рентабельності капіталу, %; C_n – частка прибутку, яка сплачується до бюджету у вигляді податків
Величина цільового (необхідного) прибутку до оподаткування за планом ($P_{Ціл}$)	$P_{Ціл} = \frac{ЧП_{необх}}{100 - C_n} \times 100$	$ЧП_{необх}$ – потреба в чистому прибутку підприємства; C_n – середній рівень податків у відсотках до прибутку від звичайної діяльності до оподаткування

Показник	Формула	Умовні позначення
Планування прибутку:		
– розрахунково-аналітичний метод планування суми прибутку (<i>Пможл</i>)	$Пможл = P_{Pn}^T \times T_{n+1} \pm ДП_{Дф}$	P_{Pn}^T – рівень рентабельності товарообороту звітного періоду, %; T_{n+1} – плановий товарооборот; $\Delta П_{\Delta ф}$ – прогнозовані зміни прибутку підприємства за рахунок змін факторів, що впливають на його величину
– на основі раніше сформованого плану реалізації товарів (<i>Поп</i>)	$П_{оп} = \frac{(T_{ПЛ} - T_{ТБ}) \times (P_{КД}^{ПЛ} - P_{ВСПЛ}^{ЗМН})}{100}$	$T_{ПЛ}$, $T_{ТБ}$ – плановий товаро-оборот на період і оборот в точці беззбитковості; $P_{КД}^{ПЛ}$, $P_{ВСПЛ}^{ЗМН}$ – відповідно плановий рівень комерційного доходу та плановий рівень змінних витрат
– метод прямого розрахунку (<i>ППЛ</i>)	$П_{ПЛ} = КД_{ПЛ} - ВО_{ПЛ}$	$КД_{ПЛ}$ – комерційний дохід за планом на період; $ВО_{ПЛ}$ – витрати обігу за планом на той же період
Коефіцієнт операційного важеля (<i>КОВ</i>)	$K_{ОВ} = \frac{ВО_{пост}}{ВО_{заг}}$	$ВО_{пост}$ – сума постійних витрат обігу; $ВО_{заг}$ – сума загальних витрат обігу
Ефект операційного важеля (<i>ЕОВ</i>)	$E_{ОВ} = \frac{\Delta П_{оп}}{\Delta КД}$	$\Delta П_{оп}$ – темп приросту суми операційного прибутку до оподаткування, %; $\Delta КД$ – темп приросту суми комерційного доходу, %

Приклади розв'язання типових задач

Задача 1

На підставі даних управлінського обліку (табл.1) розрахувати суму та рівень операційного прибутку магазину «Супермаркет». Проаналізувати виконання плану з усіх показників та обчислити вплив факторів на прибуток магазину від операційної діяльності.

Таблиця 1 – Дані для розрахунків

Показник	Поточний рік	
	план	фактично
Роздрібний товарооборот, тис. грн	54400,0	54434,0
Торговельний дохід, сума, тис. грн	3252,0	3260,0
рівень, %		
Витрати обігу, сума, тис. грн	1789,7	1764,2
рівень, %		
Прибуток, сума, тис. грн		
рівень, %		

Розв'язання

Рівень комерційного доходу визначається за формулою:

$$P_{КД} = (КД / T) \times 100\%$$

Тоді плановий рівень комерційного доходу дорівнюватиме:

$$3252 / 54400 \times 100 = 5,98\%$$

$$\text{фактичний рівень: } 3260 / 54434 \times 100 = 5,99\%$$

Рівень витрат обігу визначається аналогічно:

$$\text{плановий: } 1789,7 / 54400 \times 100 = 3,29\%$$

$$\text{фактичний: } 1764,2 / 54434 \times 100 = 3,24\%$$

Сума прибутку розраховується прямим розрахунком:

$$КД - ВО = П.$$

Планова сума прибутку дорівнюватиме:

$$3252 - 1789,7 = 1462,3 \text{ тис. грн,}$$

$$\text{фактична: } 3260 - 1764,2 = 1495,8 \text{ тис. грн;}$$

Рівень прибутку:

$$1462,3 / 54400 = 2,69\%; \text{ та } 1495,8 / 54434 = 2,75\%.$$

$$\text{Виконання плану прибутку: } 1495,8 / 1462,3 \times 100 = 102,3\%.$$

Аналогічно розраховується виконання плану з останніх показників.

Вплив факторів розраховується методом ланцюгових підстановок.

1. Всі показники планові:

$$54400 \times (5,98 - 3,29) / 100,0 = 1463,4 \text{ тис. грн;}$$

2. Послідовно замінюються показники планові на фактичні:
 $54434 \times (5,98 - 3,29) / 100 = 1464,3$ тис. грн;

вплив товарообороту $1464,3 - 1463,4 = 0,9$ тис. грн;

3. Фактичний рівень комерційного доходу:

$54434 \times (5,99 - 3,29) / 100 = 1469,7$ тис. грн;

4. Вплив збільшення рівня комерційного доходу:

$1469,7 - 1464,3 = 5,4$ тис. грн;

5. Фактичний рівень витрат обігу:

$54434 \times (5,99 - 3,24) / 100 = 1496,9$ тис. грн;

вплив зменшення рівня витрат: $1496,9 - 1469,7 = 27,2$ тис. грн;

6. Загальний вплив факторів: $0,9 + 5,4 + 27,2 = 33,5$ тис. грн;

Відхилення фактичного прибутку від планового:

$1496,9 - 1463,4 = 33,5$ тис. грн.

Висновки. План з прибутку виконано на 102,3%, на що вплинули наступні фактори: збільшення товарообороту на 0,9 тис. грн, збільшення рівня комерційного доходу на 5,4 тис. грн, зменшення рівня витрат обігу на 27,2 тис. грн.

Задача 2

Проаналізувати виконання плану використання чистого прибутку за відповідними напрямками по підприємству торгівлі (табл. 1). Суму чистого прибутку поточного року взяти із попередньої задачі 2. Зробити висновки про зміну структури використання чистого прибутку.

Таблиця 1 – Кошторис використання чистого прибутку підприємства за напрямками

Напрямки використання чистого прибутку	За планом на поточний рік		Фактично за поточний рік	
	сума, тис. грн	питома вага, %	сума, тис. грн	питома вага, %
Резервний фонд	22,5			5,0
Інвестування виробничого розвитку	180,0			44,5
Матеріальне стимулювання персоналу та соціальний розвиток	81,0			22,0
Виплата дивідендів	150,5			25,0
Інші цілі	16,0			3,5
Разом	450	100,0		100,0

Розв'язання

Сума чистого прибутку поточного року, розрахованого у попередній задачі складає 480,0 тис. грн. Для розрахунку напрямків використання чистого прибутку у поточному році необхідно скористатися питомою вагою статей кошторису, наведеному у табл. 1. Для наочності складається аналітична таблиця 2.

Таблиця 2 – Аналіз використання чистого прибутку підприємства

Напрямки використан-ня чистого прибутку	За планом на поточний рік		Фактично за поточний рік		% вико-нання плану	Зміна структури
	сума, тис.грн	питома вага, %	сума, тис.грн	питома вага, %		
Резервний фонд	22,5	5,0	24,0	5,0	106,7	-
Інвестування виробничого розвитку	180,0	40,0	213,6	44,5	118,7	4,5
Матеріальне стимулюван-ня персоналу	81,0	18,0	105,6	22,0	130,4	4,0
Виплата дивідендів	150,5	33,4	120,0	25,0	79,7	-8,4
Інші цілі	16,0	3,6	16,8	3,5	105,0	-0,1
Разом	450	100,0	480,0	100,0	106,7	-

Висновки. Фактична сума чистого прибутку перебільшує планову на 6,7%. Таке перевиконання плану дозволило підприємству збільшити використання чистого прибутку майже з усіх напрямків, окрім виплати дивідендів. Витрата коштів за цим напрямком зменшилась майже на 20,0%. Скоротилась також і питома вага цієї статті на 8,4%. Незначно зменшилася і питома вага статті «інші цілі» на 0,1%. Не змінилась частка відрахувань до резервного фонду. Частка статей витрат чистого прибутку на інвестування виробництва та стимулювання персоналу збільшилась майже однаково, відповідно на 4,5% та 4,0%.

Задача 3

Визначити план прибутку універсаму на майбутній рік, використовуючи метод прямого розрахунку прибутку (табл. 1).

Таблиця 1 – Інформація для розрахунків

Показник	Факт за поточний рік	План	
		майбутній рік	у % до факту поточного року
Товарооборот, тис. грн	1147		
Торговельний дохід, тис. грн	381,5		
Рівень торговельного доходу, %			
Витрати обігу, тис. грн	328,3		
Рівень витрат, %			
Прибуток від реалізації, тис. грн			
Рентабельність обороту, %			
Сальдо інших доходів та витрат від операційної діяльності, тис. грн	31,0		
Прибуток від операційної діяльності, тис. грн			

У плановому році передбачається: збільшити обсяг роздрібного товарообороту на 13,4%; підвищити середній рівень комерційного доходу за рахунок змін у структурі товарообороту на 1,2% (темп підвищення); знизити рівень витрат обігу на основі ефекту масштабу на 0,9% (темп зниження); збільшити прибутки від іншої операційної діяльності на 12 тис. грн.

Заповнити таблицю плановими показниками.

Розв'язання

По-перше, необхідно розрахувати відносні показники доходу та витрат, суми та рівня прибутку.

Рівень доходу становитиме:

$$381,5 / 1147 = 33,3\%;$$

Рівень витрат:

$$328,3 / 1147 = 28,6\%;$$

Прибуток від реалізації:

$$381,5 - 328,3 = 53,2 \text{ тис. грн};$$

Рівень прибутку від реалізації:

$$53,2 / 1147 = 4,7\%.$$

По-друге, необхідно розрахувати планові показники з товарообороту, доходу та витрат.

Плановий товарооборот:

$$1147 \times 1,134 = 1300,7;$$

Комерційний дохід за планом: рівень доходу:
 $33,3\% \times 1,012 = 33,7\%$;
 Сума доходу:
 $1300,7 \times 33,7 / 100 = 438,3$ тис. грн;
 Витрати обігу за планом: рівень витрат:
 $28,6\% \times 0,91 = 26,0\%$;
 Сума витрат обігу: $26,0 \times 1300,7 = 338,5$ тис. грн;
 Прибуток від реалізації за планом становитиме:
 $438,3 - 338,5 = 99,8$ тис. грн;
 Рентабельність обороту за планом:
 $99,8 / 1300,7 \times 100 = 7,7\%$;
 Прибуток від операційної діяльності:
 $99,8 + 43,0 = 142,8$ тис. грн.

Для наочності складається табл. 2.

Таблиця 2 – Розрахунки планових показників

Показник	Факт за поточний рік	План	
		майбутній рік	у % до факту поточного року
Товарооборот, тис. грн	1147	1300,7	113,4
Торговельний дохід, тис. грн	381,5	438,3	114,9
Рівень торговельного доходу, %	33,3	33,7	101,2
Витрати обігу, тис. грн	328,3	338,5	103,1
Рівень витрат, %	28,6	26,0	90,9
Прибуток від реалізації, тис. грн	53,2	99,8	187,6
Рентабельність обороту, %	4,7	7,7	163,8
Сальдо інших доходів та витрат від операційної діяльності, тис. грн	31,0	43,0	138,7
Прибуток від операційної діяльності, тис. грн	84,2	142,8	169,6

Задача 4

Використовуючи дані управлінського обліку, розрахувати планове значення прибутку і рентабельності на майбутній рік на основі раніше сформованого плану реалізації товарів, який становить 1509 тис. грн У звітному році частка змінних витрат становила 65%. У плановому році змінні витрати зростуть прямо пропорційно товарообороту (табл. 1).

Таблиця 1 – Інформація для розрахунків, тис. грн

Показник	Фактичні дані за звітний рік.	План на майбутній рік
Товарооборот	1442,0	
Торговельний дохід	615,0	
Витрати обігу	495,4	
Прибуток від реалізації		

Розв'язання

Спочатку визначається сума та рівень змінних витрат обігу:

сума: $495,4 \times 0,65 = 322,0$ тис. грн,

рівень: $322,0 / 1442,0 \times 100,0 = 22,33\%$;

Сума постійних витрат: $495,4 - 322,0 = 173,4$ тис. грн.

Рівень торговельного доходу: $615,0 / 1442,0 \times 100,0 = 42,65\%$.

Прибуток від реалізації: $615,0 - 495,4 = 119,6$ тис. грн.

Далі за фактичними даними розраховується товарооборот в точці беззбитковості за формулою:

$$T_{ТБ} = \frac{VO_{пост} \times 100}{P_{ТД} - P_{ВО}^{ЗМ}}$$

Тоді, $T_{ТБ} = (173,4 \times 100,0) / (42,65\% - 22,33\%) = 853,3$ тис. грн.

Далі на основі раніше сформованого плану товарообороту розраховується планова сума прибутку за формулою:

$$П_{оп} = \frac{(T_{пл} - T_{ТБ}) \times (P_{ТД}^{пл} - P_{во.пл}^{ЗМ})}{100}$$

Так, $П_{пл} = (1509 - 853,3) \times (42,65 - 22,33) / 100 = 133,2$ тис. грн.

Задача 5

Під час планування результативних показників економіст супермаркету «Рост» розраховував, що для задоволення потреб підприємства у виробничому та соціальному розвитку річний цільовий прибуток повинен досягти 1650 тис. грн. Згідно з чинним законодавством податок на прибуток становить 25,0%. Аналіз результатів господарської діяльності показав, що за останні 2 роки середньорічний показник рентабельності обороту коливався у значенні 12,3–12,6%.

Визначте операційний прибуток до оподаткування та необхідний обсяг товарообороту, який дозволить отримати цільовий прибуток.

Розв'язання

За наведеною вище формулою розраховується плановий прибуток до оподаткування:

$$П_{\text{необх}} = \frac{ЧП_{\text{необх}}}{100 - C_n} \times 100,$$

$$П_{\text{цїл.}} = 1650 \times 100,0 / (100,0 - 25,0) = 2200 \text{ тис. грн}$$

Далі обчислюється середній показник рентабельності обороту:
 $(12,3 + 12,6) / 2 = 12,45\%$.

Плановий товарооборот розраховується за формулою:

$$П_{\text{до опод.}} \times 100,0 / Р_{\Pi} = 2200 \times 100,0 / 12,45 = 17671 \text{ тис. грн}$$

Задача 6

На підставі наведених у табл. 1 даних по підприємству оптової торгівлі виконати розрахунки суми прибутку до оподаткування та чистого прибутку за поточний і попередній роки. Проаналізувати динаміку суми та рівня усіх видів прибутків. Розрахунки оформити аналітичною таблицею.

Таблиця 1 – Витяг з бухгалтерської форми № 2 «Звіт про фінансові результати», тис. грн

Показники	Поточний рік	Попередній
Чиста виручка від реалізації товарів (товарооборот)	4752	4324
Валовий прибуток	1370	1251
Сальдо інших операційних доходів та витрат	28	-23
Адміністративні витрати	253	275
Витрати на збут	460	418
Фінансовий результат від операційної діяльності:		
прибуток		
збиток		
Сальдо доходів та витрат від інших видів діяльності	-45	27
Фінансовий результат від звичайної діяльності:		
прибуток		
збиток		
Податок на прибуток від звичайної діяльності	160	140
Чистий прибуток		

Розв'язання

Прибуток від операційної діяльності розраховується таким чином:

Поточний рік: $1370 + 28 - 253 - 460 = 685$;

Попередній рік: $1251 - 23 - 275 - 418 = 535$;

Прибуток від звичайної діяльності розраховується відповідно:
 $685 - 45 = 640$; $535 + 27 = 562$;

Чистий прибуток: $640 - 160 = 480$; $562 - 140 = 422$.

Рівень прибутку до товарообороту розраховується:
 $685 / 4752 \times 100 = 14,4\%$; $535 / 4324 \times 100 = 12,4\%$.

За результатами складається аналітична таблиця.

Таблиця 2 – Динаміка суми та рівня прибутків підприємства

Показник	Рік		% зростання
	попередній	поточний	
Валовий прибуток, тис. грн	1251	1370	109,5
Рівень валового прибутку до товарообороту, %	28,9	28,9	–
Прибуток від операційної діяльності, тис. грн	535	685	128,0
Рівень операційного прибутку до товарообороту, %	12,4	14,4	2,0
Прибуток від звичайної діяльності, тис. грн	562	640	113,9
Рівень прибутку від звичайної діяльності до товарообороту, %	12,97	13,46	0,49
Чистий прибуток, тис. грн	422	480	113,7
Рівень чистого прибутку, %	9,76	10,10	0,34

Задачі для розв'язання

Задача 7

Розрахувати показники прибутку та систему показників рентабельності підприємства роздрібної торгівлі магазину «ГБ «Олексіївський» за попередній та звітний роки.

Проаналізувати динаміку основних показників діяльності магазину.

Скласти аналітичну таблицю та зробити висновки.

Таблиця – Інформація для розрахунків

Показник	Фактичні дані за рік	
	попередній	звіт.
Товарооборот, тис. грн	4135,4	4180,3
Торговельний дохід, %	36,6	37,1
Витрати обігу, %	25,8	26,2
Прибуток від реалізації, тис. грн		
Сальдо інших операційних доходів та витрат, тис. грн	22,4	45,8
Фінансовий результат від операційної діяльності, тис.грн: прибуток збиток		
Середньорічна вартість активів підприємства, тис.грн	1729,2	1734,5
Середньорічна вартість основних засобів, тис. грн	1419,8	1379,7
Середньорічна вартість обігових коштів, тис. грн	309,4	354,8
Середньорічна вартість товарних запасів, тис. грн	270,0	298,4
Торговельна площа магазину, м ²	150	150

Задача 8

Оборот оптового торговельного підприємства з реалізації товару А у звітному році склав 8000,0 тис. грн, в т. ч. продаж підприємствам роздрібною торгівлі склав 55,0%, підприємствам ресторанного господарства – 32,0%, решта продажу припадає на фізичні особи. Рівень торговельного доходу, отриманого від реалізації товару А роздрібним торговельним підприємствам становив 30,0%, підприємствам ресторанного господарства – 35,0%, фізичним особам – 25,0%. Витрати обігу з продажу товарів становили: підприємствам роздрібною торгівлі – 792 тис. грн, ресторанного господарства – 563 тис. грн, фізичним особам – 177 тис. грн.

Визначити: 1) фактичну річну суму операційного прибутку та середній рівень рентабельності обороту з реалізації товару А;

2) відхилення фактичного рівня прибутку від планового, якщо показник плану рентабельності складає 12,5%.

Задача 9

Розрахувати показники прибутку по підприємству роздрібною торгівлі ТОВ ТБ «Космічний» та проаналізувати динаміку фінансових результатів на підставі даних бухгалтерської звітності форми № 2 (таблиця).

Визначити рівні результативних показників та проаналізувати їхні зміни. Зробити висновки.

Таблиця – Звіт про фінансові результати. Форма № 2, тис. грн

Показник	За попередній період	За звітний період
Доход (виручка) від реалізації товарів	811,4	1053,1
Податок на додану вартість	118,1	153,3
Акцизний збір	-	-
Інші вирахування з виручки	-	-
Чистий доход (виручка) від реалізації		
Собівартість реалізованих товарів	568,7,0	758,5
Валовий прибуток		
Інші операційні доходи	22,9	6,3
Адміністративні витрати	25,4	28,3
Витрати на збут	87,4	96,3
Інші операційні витрати	7,7	3,8
Фінансовий результат від операційної діяльності: – прибуток – збиток		
Доход від участі в капіталі		
Інші фінансові доходи	5,8	8,7
Фінансові витрати	6,6	9,5
Витрати від участі в капіталі		
Інші витрати	-	-
Фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування: – прибуток – збиток		
Податок на прибуток від звичайної діяльності	8,5	5,8
Чистий – прибуток – збиток		

Задача 10

Розрахувати показники прибутку від операційної діяльності, та прибутку, що підлягає оподаткуванню, і чистого прибутку підприємства роздрібно торгівлі на підставі даних таблиці.

Таблиця – Інформація для розрахунків

Показник	Фактичні дані за звітний рік
Вартість реалізованих товарів за цінами закупівлі з урахуванням ПДВ, тис. грн	2320
Податковий кредит з ПДВ, тис. грн	417,6
Вартість товарів без ПДВ, тис. грн	
Торговельна надбавка до ціни закупівлі (без ПДВ), %	35,0
Торговельна надбавка, тис. грн	
Товарообіг у роздрібних цінах (без ПДВ), тис. грн	
ПДВ, %	20,0
Податкові зобов'язання з ПДВ, тис. грн	
Товарооборот у роздрібних цінах (з ПДВ), тис. грн	
ПДВ, що сплачується до бюджету, тис. грн	
Витрати обігу (у % до товарообороту без ПДВ), %	23,3
Витрати обігу, тис. грн	
Прибуток від реалізації, тис. грн	
Рентабельність обороту, %	
Податок на прибуток, %	25,0
Податок на прибуток, тис. грн	
Чистий прибуток, тис. грн	

Визначити ступінь виконання плану з показників: торговельного доходу, витрат обігу та операційного прибутку і рентабельності обороту, якщо плановий рівень цих показників до товарообороту становить відповідно: 24,0%, 20,5%, 3,5%.

План товарообороту встановлено в розмірі 3150 тис. грн.

Задача 11

У минулому році товарооборот ресторану (без ПДВ) становив 1340 тис. грн, рівень прибутку до товарообороту склався в розмірі 5,8%. В минулому році фонд основної заробітної плати становив 244,5 тис. грн Фонд додаткової заробітної плати склав 10,0% від основної зарплати. Джерелом виплат додаткової зарплати персоналу є прибуток, що залишається в розпорядженні підприємства. Друга частина чистого прибутку спрямовується на виробничий розвиток ресторану.

У поточному році очікується, що товарооборот зросте на 5,5%. Фонд основної заробітної плати залишиться без зміни. Керівництво

ресторану вирішило збільшити суму матеріального заохочення персоналу, тому відсоток додаткової зарплати зростає з 10,0% до 15,0% від основної заробітної плати. Очікується, що сума інвестицій у виробничий розвиток не зміниться у порівнянні з минулим роком.

Визначте:

1) яка частка від чистого прибутку була спрямована на матеріальне заохочення персоналу у минулому році та у поточному році;

2) на яку суму необхідно збільшити прибуток у поточному році у зв'язку з підвищенням відсотку преміальних доплат персоналу, що сплачуються з чистого прибутку;

3) який рівень рентабельності підприємство має отримати в поточному році.

Довідка: податок на прибуток за чинним законодавством становить 19,0% (2013); 16,0% (з 2014).

Тема 14. ЕФЕКТИВНІСТЬ ДІЯЛЬНОСТІ ТА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ТОРГОВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Література для вивчення теми: [9, С. 343–376; 11, С. 26–34; 12, С. 366–374; 24, С. 170–208]

План семінарського заняття

1. Поняття ефекту та ефективності. Показники ефективності діяльності торговельного підприємства.

2. Сутність конкурентоспроможності підприємства. Її порівняльний та часовий характер. Фактори, що визначають конкурентоспроможність торговельного підприємства на споживчому ринку.

3. Оцінка конкурентоспроможності конкретного торговельного підприємства.

4. Обґрунтування заходів щодо зміцнення конкурентоспроможності торговельного підприємства.

Теми рефератів

1. Економічна та соціальна ефективність діяльності підприємств торгівлі.

2. Фактори та шляхи підвищення економічної ефективності підприємств торгівлі.

3. Порівняльний аналіз конкурентоспроможності підприємств торгівлі різних форматів за сучасних умов економічного розвитку України.

4. Ринковий механізм підвищення конкурентоспроможності підприємств торгівлі різних форматів.

5. Закордонний (провідний) досвід підвищення конкурентоспроможності підприємств торгівлі.

Тестовий контроль для перевірки знань (виберіть одну правильну відповідь)

1. При якому мінімальному значенні узагальнюючого показника культури продажу товарів магазини можуть бути віднесені до підприємств високої якості обслуговування?

- а) 0,9;
- б) 0,8;
- в) 0,7.

2. Що відображає показник оцінки культури продажу товарів і послуг «Витрати споживання»?

а) витрати часу на дорогу в магазин і назад; витрати часу на повторні відвідини магазину або відвідини декількох магазинів (у разі відсутності необхідного товару); витрати часу на очікування, ознайомлення з товаром в магазині і його відбір; розрахунок на покупку і отримання вибіркового товару;

б) своєчасність приймання товару, його підготовку до продажу; раціональне розміщення відповідно до особливостей товару; поповнення товарного запасу згідно попиту покупців; дотримання умов зберігання, продажі товарів; організацію доставки товару покупцю;

в) види пропонованих послуг, їх об'єм і якість з урахуванням думки покупців.

3. Який показник оцінки культури продажу товарів і послуг на роздрібному підприємстві відображає своєчасність приймання товару, його підготовку до продажу, раціональне розміщення відповідно до особливостей товару, поповнення товарного запасу згідно попиту покупців, дотримання умов зберігання?

а) «Дотримання технології обслуговування покупців» ;

б) «Організація торгової реклами і інформації» ;

в) «Завершеність покупки».

4. При якому значенні коефіцієнта стабільності асортименту рівень культури продажу товарів вважається незадовільним?

а) 0,8 і нижче;

б) 0,7 і нижче;

в) 0,5 і нижче.

5. Який показник визначається розподілом постійних витрат на відсоток валової маржі і множенням на 100?

а) поріг рентабельності;

б) рентабельність капіталу;

в) рентабельність продукції.

6. Як визначити рентабельність власних засобів?

а) розподілом чистого прибутку на власні засоби і множенням на 100;

б) розподілом об'єму продажів на власні засоби і множенням

на 100;

в) розподілом валового доходу на власні засоби і множенням на 100.

7. Які економічні показники доцільно застосовувати для оцінки ефективності витрат минулої праці?

а) фондовіддача, рентабельність, товарооборотність, ефективність витрат і прибутковість поточних витрат;

б) поріг рентабельності, запас фінансової міцності;

в) термін окупності капітальних вкладень, рентабельність інвестицій.

8. Як визначити узагальнений показник ефективності торгівлі?

а) розподілом товарообігу на витрати торгівлі;

б) розподілом витрат торгівлі на загальний товарообіг і множенням на 100;

в) складанням товарообігу і витрат торгівлі.

9. Що таке економічна ефективність?

а) це співвідношення отриманого результату (ефекту) і витрат ресурсів підприємства (матеріальних, трудових, фінансових, інформаційних);

б) це співвідношення отриманого результату і сумою капітальних вкладень;

в) це співвідношення власного капіталу з позиковим.

10. Як визначається ефективність господарської діяльності підприємства?

а) визначається отриманими результатами, які відображають досягнення стратегічної і тактичної мети розвитку і конкурентний успіх на ринку;

б) визначається відношенням витрат ресурсів підприємства до суми отриманого прибутку;

в) визначається сумою економії ресурсів підприємства (матеріальних, трудових, фінансових і інформаційних).

Приклади розв'язання типових задач

Задача 1

Оцінити конкурентоспроможність підприємства «Весна» методом різниць за даними табл. 1.

У процесі оцінки розрахувати:

1) оціночні показники підприємства «Весна» та підприємства-конкурента (табл. 2)

2) переваги (+) чи недоліки (-) підприємства «Весна» в порівнянні з підприємством-конкурентом (табл. 1, табл. 2).

3) за матеріалами аналізу даних табл. 1 та табл. 2 зробити відповідні висновки про конкурентоспроможність підприємства «Весна».

Таблиця 1 – Дані для розрахунків, тис. грн

Показники	Показники підприємства «Весна»	Показники конкурента	Переваги (+); недоліки (-)
Чиста виручка від реалізації товарів (товарооборот)	4752,0	4324,0	+428,0
Валовий прибуток	1251,0	1059,38	+191,62
Чистий прибуток	422,0	480,0	-58
Власний капітал	11754,88	14953,27	-3198,39
Тривалість операційного циклу, дні	64	58	-6

Таблиця 2 – Оцінка конкурентоспроможності підприємства «Весна» методом різниць

Об'єкт оцінки	Показники підприємства «Весна»	Показники конкурента	Переваги (+); недоліки (-)
1. Рентабельність обороту, %	8,88 (422,0 / 4752,0 · 100)	11,1	-2,22
2. Рентабельність власного капіталу, %	3,59 (422,0 / 11754,88 · 100)	3,21	+0,38
3. Тривалість операційного циклу, дні	64	58	-6
4. Комерційна маржа (рівень торговельної надбавки), %	26,33 (1251,0 / 4752,0 · 100)	24,5	+1,94

Задачі для розв'язання

Задача 2

Оцінити конкурентоспроможність підприємства «Весна» (табл. 1) методом рангів. Для цього визначити місце підприємства за кожним об'єктом оцінки шляхом ранжирування досягнутих значень показників. У процесі оцінки розрахувати:

1) оціночні показники підприємства «А», «Б», «В», «Д» (табл. 2);

2) визначити ранги та місце підприємства «А» в конкурентній боротьбі за критерієм мінімуму набраних рангів (табл. 3).

Таблиця 1 – Дані для розрахунків, тис. грн

Показники	Підприємство «А», що оцінюється	Підприємства-конкуренти		
		«Б»	«В»	«Д»
Товарооборот	2961,2	2619,7	1284,8	1034,7
Валовий прибуток	855,79	654,93	346,89	232,81
Чистий прибуток	181,0	42,5	129,4	32,9
Власний капітал	3030,1	892,6	31,8	52,1
Тривалість операційного циклу, дні	36,0	39,0	20,0	18,0

Таблиця 2 – Оцінка конкурентоспроможності підприємства «А» методом рангів

Об'єкт оцінки	Підприємство «А», що оцінюється	Підприємства-конкуренти		
		«Б»	«В»	«Д»
1. Рентабельність обороту, %	6,112	1,622	10,072	3,179
2. Рентабельність власного капіталу, %	102,327	34,073	2,475	5,035
3. Тривалість операційного циклу, дні	36,0	39,0	20,0	18,0
4. Комерційна маржа (рівень торговельної надбавки), %	28,900	25,0	26,999	22,500

Таблиця 3 – Оцінка конкурентоспроможності підприємства «А» методом рангів (за критерієм мінімуму набраних рангів, якщо найкращий стан показника оцінки визначається як мінімальний ранг)

Об'єкт оцінки	Підприємство «А», що оцінюється	Підприємства-конкуренти		
		«Б»	«В»	«Д»
1. Рентабельність обороту, %	2	4	1	3
2. Рентабельність власного капіталу, %	1	2	4	3
3. Тривалість операційного циклу, дні	3	4	2	1
4. Комерційна маржа (рівень торговельної надбавки), %	1	3	2	4
Всього	7	13	9	11
Місце в конкурентній боротьбі	I	IV	II	III

Тема 15. ФІНАНСОВО-МАЙНОВИЙ СТАН ТОРГОВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА ТА МЕТОДИ ЙОГО ОЦІНКИ

Література для вивчення теми :[9, С. 359–371; 11, С. 483–523; 14, С. 323–329; 18, С. 229–275; 20, С. 78–88]

План семінарського заняття

1. Поняття фінансово-майнового стану підприємства, мета та завдання його дослідження. Напрями оцінки.
2. Сутність та показники оцінки ліквідності та платоспроможності торговельного підприємства.
3. Сутність поняття та показники оцінки фінансової стійкості підприємства.
4. Показники оцінки ділової активності торговельного підприємства.
5. Методи комплексного оцінювання фінансово-майнового стану торговельного підприємства.

Теми рефератів

1. Шляхи підвищення рентабельності підприємств, що функціонують в сфері надання послуг, в сучасних умовах.
2. Фактори внутрішнього та зовнішнього впливу на формування майна підприємств торгівлі.
3. Джерела фінансових коштів, які використовуються для формування майна торговельного підприємства.
4. Розрахунок формування власного капіталу торговельного підприємства.

Тестовий контроль для перевірки знань (виберіть одну правильну відповідь)

1. Галузева конкуренція – це:
  - а) форма економічної боротьби між окремими суб'єктами ринку за кращі умови задоволення свого попиту, кращі умови та результати господарювання;
  - б) суперництво окремих підприємств-продавців (виробників) товарів і послуг у задоволенні потреб споживачів, в обсягах виробництва та реалізації товарів і послуг, частки обслуговування ринку та відповідно масі одержаного прибутку;
  - в) суперництво окремих підприємств-продавців (виробників) товарів і послуг за найкращі умови одержання та використання ресурсів і капіталу;

г) суперництво між виробниками товарів-замінників, які задовольняють одну й ту ж потребу споживачів.

2. Об'єктом конкурентної боротьби є:

а) покупець (споживач) товарів (продукції) та його купівельні фонди;

б) частка обслуговування певного товарного чи регіонального ринку;

в) покупець (споживач) товарів (продукції) і його купівельні фонди, частка обслуговування певного товарного ринку;

г) покупець (споживач) товарів (продукції) і його купівельні фонди, частка обслуговування певного товарного чи регіонального ринку.

3. На споживчому ринку роздрібні торговельні підприємства і підприємства ресторанного господарства працюють переважно в умовах:

а) досконалої конкуренції;

б) монополістичної конкуренції;

в) олігополії;

г) монополії.

4. На споживчому ринку оптові торговельні підприємства працюють переважно в умовах:

а) досконалої конкуренції;

б) монополістичної конкуренції;

в) олігополії;

г) монополії.

5. Нецінова конкуренція не включає:

а) зміну властивостей існуючої продукції (товарів), надання їм нових властивостей та якостей;

б) удосконалення послуг, що супроводжують реалізацію товарів;

в) зниження цін на свої товари (продукцію) порівняно з цінами на аналогічну продукцію інших продавців;

г) створення продукції (реалізація товарів), що задовольняють споживчий попит іншим чином або задовольняють потреби, що не існували раніше.

6. До особливостей конкуренції в сфері торгівлі, що характерні для галузі, належать:

- а) орієнтація на обмежений ринок;
- б) рента перевага;
- в) залежність результатів конкурентної боротьби від конкурентоспроможності товарів, що реалізуються;
- г) усі відповіді правильні.

7. Не є силою конкуренції:

- а) економічний потенціал постачальників;
- б) економічний потенціал покупців;
- в) загроза державного втручання;
- г) загроза виникнення нових конкурентів.

8. Низький конкурентний статус нових підприємства торгівлі і ресторанного господарства, що з'являються на ринку та вступають в конкурентну боротьбу за свою частку, пояснюється:

- а) високим рівнем цін реалізації товарів;
- б) невеликим обсягом діяльності;
- в) відсутністю налагоджених господарських зв'язків;
- г) усі відповіді правильні.

9. Конкурентна стратегія підприємства не передбачає:

- а) дослідження кола потенційних конкурентів, визначення стану та перспектив розвитку конкурентної боротьби, її форм і методів;
- б) дослідження конкурентних переваг і конкурентної позиції підприємства, перспектив їх зміни (втрати);
- в) обґрунтування типу фінансування визначених заходів із реалізації конкурентної стратегії;
- г) обґрунтування типу конкурентної поведінки, використовуваних методів конкурентної боротьби.

10. Орієнтація дії конкурентів на пошук (отримання) нових конкурентних переваг за рахунок нового асортименту товарів, принципових змін в технології товаропостачання, нових форм, методів збуту, реклами – це:

- а) креативний тип конкурентної поведінки;
- б) пристосовницький тип конкурентної поведінки;
- в) забезпечуючий (гарантуючий) тип конкурентної поведінки;
- г) креативно-забезпечуючий тип конкурентної поведінки.

11. Орієнтація на максимальне опанування наявними можливостями на опанованій ніші ринку при ресурсах, що використовуються, за рахунок зростання якості продукції (товарів, послуг), розширення та поглиблення асортименту, надання додаткових послуг тощо – це:

- а) креативний тип конкурентної поведінки;
- б) пристосовницький тип конкурентної поведінки;
- в) забезпечуючий (гарантуючий) тип конкурентної поведінки;
- г) креативно-забезпечуючий тип конкурентної поведінки.

12. Орієнтація на копіювання досягнень конкурентів – це:

- а) креативний тип конкурентної поведінки;
- б) пристосовницький тип конкурентної поведінки;
- в) забезпечуючий (гарантуючий) тип конкурентної поведінки;
- г) креативно-забезпечуючий тип конкурентної поведінки.

Основні формули для розв'язання задач

Таблиця – Основні формули для розв'язання задач

Показник	Формула	Умовні позначення
Коефіцієнт автономії (КА)	$КА = \frac{ВК}{К}$	ВК – власний капітал; К – сума капіталу підприємства.
Коефіцієнт фінансування (КФ)	$КФ = \frac{ПК}{ВК}$	ПК – позиковий капітал; ВК – власний капітал.
Коефіцієнт заборгованості (КЗ)	$КЗ = \frac{ПК}{К}$	ПК – позиковий капітал; К – сума капіталу підприємства.
Коефіцієнт абсолютної платоспроможності (КАП)	$КАП = \frac{ГА + КФВ}{НЗ}$	ГА – грошові активи; КФВ – короткострокові фінансові вкладення; НЗ – невідкладні зобов'язання.
Коефіцієнт проміжної платоспроможності (КПП)	$КПП = \frac{ГА + КФВ + ДЗ}{ПЗ}$	ДЗ – дебіторська заборгованість; ПЗ – поточні зобов'язання.

Закінчення таблиці

Показник	Формула	Умовні позначення
Коефіцієнт поточної платоспроможності (<i>КПмП</i>)	$КПмП = \frac{OA}{ПЗ}$	<i>OA</i> – оборотні активи.
Коефіцієнт оборотності активів (<i>КOa</i>)	$Koa = \frac{OP}{\bar{A}}$	<i>OP</i> – обсяг реалізації продукції (товарів, послуг); $\bar{A}$ – середня сума активів.
Коефіцієнт оборотності оборотних активів (<i>КOoa</i>)	$KOoa = \frac{OP}{\overline{OA}}$	$\overline{OA}$ – середня сума оборотних активів.
Коефіцієнт рентабельності активів (<i>Pa</i>)	$Pa = \frac{\Pi}{A}$	Π – прибуток підприємства.
Коефіцієнт рентабельності власного капіталу (<i>Pвк</i>)	$Pвк = \frac{\Pi}{BK}$	$B\bar{K}$ – середній розмір власного капіталу.
Коефіцієнт рентабельності реалізації продукції (<i>Pp</i>)	$Pp = \frac{\Pi}{OP}$	Π – прибуток; <i>OP</i> – обсяг реалізації.
Рентабельність активів відповідно до «Моделі Дюпона» (<i>Pa</i>)	$Pa = Pp \times KOa$	<i>Pp</i> – рентабельність реалізації продукції; <i>KOa</i> – коефіцієнт оборотності активів

Приклади розв'язання типових задач

Задача 2.

На підставі вихідних даних визначити: коефіцієнти оборотності активів, оборотності оборотних активів, рентабельності активів, рентабельності власного капіталу, рентабельності реалізації продукції (табл. 1).

Таблиця 1 – Вихідна інформація щодо основних результатів діяльності підприємства

Показник	За попередній період	За звітний період
Обсяг реалізації, тис. грн	5842,7	6120,0
Прибуток, тис. грн	720,5	850,3
Середній розмір активів, тис. грн	4231,5	4165,7
Середній розмір оборотних активів, тис. грн	2301,6	2295,5
Середній розмір власного капіталу, тис. грн	3210,0	3210,0

Розв'язання

Таблиця 2 – Аналіз показників оборотності та рентабельності

Показники	За попередній період	За звітний період	Відхил. (+;-)
Коефіцієнт оборотності активів	$\frac{5842,7}{4231,5} = 1,38$	$\frac{6120,0}{4165,74} = 1,47$	+0,09
Коефіцієнт оборотності оборотних активів	$\frac{5842,7}{2301,6} = 2,54$	$\frac{6120,0}{2295,5} = 2,67$	+0,13
Коефіцієнт рентабельності активів	$\frac{720,5}{4231,5} = 0,17$	$\frac{850,3}{4165,7} = 0,20$	+0,03
Коефіцієнт рентабельності власного капіталу	$\frac{720,5}{3210,0} = 0,22$	$\frac{850,3}{3210,0} = 0,26$	+0,04
Коефіцієнт рентабельності реалізації продукції	$\frac{720,5}{5842,7} = 0,123$	$\frac{850,3}{6120,0} = 0,139$	+0,016

Задача 1.

На підставі вихідних даних дослідіть фінансовий стан та основні результати фінансової діяльності підприємства і визначити: коефіцієнт автономії, фінансування, заборгованості, коефіцієнт абсолютної, проміжної та поточної платоспроможності (табл. 1).

Таблиця 1 – Аналітичний баланс підприємства, тис. грн

Показник	На початок року	На кінець року
АКТИВ		
1. Необоротні активи	2010,1	1730,2
2. Оборотні активи, усього	2270,3	2320,7
у тому числі: - запаси	1620,6	1730,3
-дебіторська заборгованість	510,2	470,2
- грошові кошти	139,5	120,2
- інші оборотні активи	-	-
3. Витрати майбутніх періодів	-	-
БАЛАНС	4280,4	4050,9
ПАСИВ		
1. Власний капітал	3210,0	3210,0
2. Забезпечення наступ. витрат	-	-
3. Довгострокові зобов'язання	150,0	150,0
4. Поточні зобов'язання	920,4	690,9
5. Доходи майбутніх періодів	-	-
БАЛАНС	4280,4	4050,9

Розв'язання

Таблиця 2 – Аналіз фінансових коефіцієнтів

Показник	На початок року	На кінець року	(+; -)
Коефіцієнт автономії	$\frac{3210,0}{4280,4} = 0,75$	$\frac{3210,0}{4050,9} = 0,79$	+0,04
Коефіцієнт фінансування	$\frac{150,0+920,4}{3210,0} = 0,33$	$\frac{150,0+690,9}{3210,0} = 0,26$	-0,07
Коефіцієнт заборгованості	$\frac{150,0+920,4}{4280,4} = 0,25$	$\frac{150,0+690,9}{4050,9} = 0,21$	-0,04
Коефіцієнт абсолютної платоспромож.	$\frac{139,5}{920,4} = 0,15$	$\frac{120,2}{690,9} = 0,17$	+0,02
Коефіцієнт проміжної платоспромож.	$\frac{139,5+510,2}{920,4} = 0,71$	$\frac{120,2+470,2}{690,9} = 0,85$	+0,14
Коефіцієнт поточної платоспромож.	$\frac{2270,3}{920,4} = 2,47$	$\frac{2320,7}{690,9} = 3,36$	+0,89

Задача 3

На підставі вихідної інформації (табл. 1) здійсніть комплексну оцінку фінансово-господарської діяльності підприємств торгівлі.

Таблиця 1 – Вихідні дані для оцінки фінансово-господарської діяльності підприємств торгівлі

Показники	Підприємство	
	№1	№2
Товарооборот, тис. грн	1284,8	1034,7
Прибуток, тис. грн	129,4	32,9
Середня вартість основних фондів, тис. грн	87,4	100,4
Загальна площа, кв. м	93,0	75,0
Торгова площа, кв. м.	70,0	56,0
Демонстраційна площа, кв. м.	55,0	40,0
Середній розмір товарних запасів, тис. грн	75,5	32,6
Середньоспискова чисельність працівників, осіб.	14	12
Витрати на оплату праці, тис. грн	281,5	241,4
Необоротні активи, тис. грн	87,4	100,4
Оборотні активи, тис. грн	84,6	44,7
в т.ч. запаси	75,5	32,6
дебіторська заборгованість	4,8	1,8
грошові кошти	3,3	1,7
інші оборотні активи	1,1	8,7
Власний капітал, тис. грн	31,8	52,1
Статутний капітал, тис. грн	25,6	46,2
Поточні зобов'язання, тис. грн	140,2	93,1

Розв'язання

Комплексна оцінка фінансово-господарської діяльності являє собою характеристику, що отримана в результаті дослідження сукупності показників, які виявляють більшість економічних процесів та містять узагальнюючі дані про результати діяльності підприємства.

Для розв'язання завдання потрібно скористатися методикою багатомірного порівняльного аналізу, що заснована на методі відстаней та яка дозволяє враховувати не лише абсолютні величини кожного з підприємств, але й ступінь їх наближеності (віддаленості) до показників підприємства-еталона.

Практичний бік застосування порівняльного багатомірного аналізу для оцінки фінансово-господарської діяльності двох підприємств-конкурентів має наступний вигляд.

Етап 1. Обґрунтувати систему показників, за якими передбачено оцінити ефективність фінансово-господарської діяльності підприємств.

Потрібно здійснити оцінку ефективності фінансово-господарської діяльності підприємств, використав показники ефективності використання ресурсів та ефективності діяльності. Результати розрахунку відповідних показників наведено в таблиці 2.

Таблиця 2 – Вихідні дані для оцінки фінансово-господарської діяльності підприємств торгівлі

Показники	Підприємство	
	№1	№2
Фондовіддача	14,7	10,31
Коефіцієнт співвідношення демонстраційної та торгової площі	0,79	0,71
Оборотність товарних запасів, обороти	17	31,8
Прибутковість товарних запасів	1,7	1
Продуктивність праці	91,8	86,2
Прибуток на 1 грн витрат на оплату праці	0,46	0,14
Абсолютна платоспроможність	0,02	0,02
Поточна платоспроможність	0,6	0,48
Коефіцієнт покриття товарних запасів власними оборотними коштами	-0,74	-1,49
Оборотність активів, обороти	7,47	7,13
Коефіцієнт прибутковості власного капіталу	3,79	0,53
Рентабельність діяльності	10,1	3,2

Вибір на користь вказаної системи визначається наступними її перевагами порівняно з іншими системами економічних показників. Так, дана система:

- базується на системному підході при визначенні ефективності діяльності ;
- побудована з урахуванням основних принципів побудови показників ефективності;
- містить показники, що відображають результат діяльності та ресурси, що використовуються при цьому;
- базується переважно на даних фінансової звітності;
- містить обмежений перелік показників.

Етап 2. Здійснити стандартизацію вхідних показників.

За даними таблиці 3 в кожній графі визначається максимальний елемент, який приймається за одиницю. Натомість всі елементи цієї графі (a_{ij}) порівнюються з максимальним елементом еталонного

підприємства ($\max a_{ij}$).
$$x_{ij} = \frac{a_{ij}}{\max a_{ij}}$$

В результаті утворюється матриця стандартизованих коефіцієнтів (x_{ij}), що представлено у таблиці 3.

Таблиця 3 – Матриця стандартизованих коефіцієнтів для інтегральної оцінки фінансово-господарської діяльності підприємств торгівлі

Показники	Підприємство	
	№1	№2
Фондовіддача	1,00	0,70
Коефіцієнт співвідношення демонстраційної та торгової площі	1,00	0,90
Оборотність товарних запасів	0,53	1,00
Прибутковість товарних запасів	1,00	0,59
Продуктивність праці	1,00	0,94
Прибуток на 1 грн витрат на оплату праці	1,00	0,30
Абсолютна платоспроможність	1,00	1,00
Поточна платоспроможність	1,00	0,80
Коефіцієнт покриття товарних запасів власними оборотними коштами	1,00	0,49
Оборотність активів	1,00	0,95
Коефіцієнт прибутковості власного капіталу	1,00	0,14
Рентабельність діяльності	1,00	0,32

Еталонне підприємство сформоване із сукупності найкращих показників ефективності використання ресурсів та діяльності.

Етап 3. Розрахувати інтегральний показник ефективності фінансово-господарської діяльності підприємства.

Для розрахунку інтегрального показника використано наступну залежність:

$$R_i = \sqrt{x_{i1}^2 + x_{i2}^2 + \dots + x_{in}^2}$$

Результати розрахунку представлено у таблиці 4.

Таблиця 4 – Результати порівняльної рейтингової оцінки фінансово-господарської діяльності підприємств торгівлі

Показники	Підприємство	
	№1	№2
Фондовіддача	1,00	0,49
Коефіцієнт співвідношення демонстраційної та торгової площі	1,00	0,81
Оборотність товарних запасів	0,29	1,00
Прибутковість товарних запасів	1,00	0,35
Продуктивність праці	1,00	0,88
Прибуток на 1 грн витрат на оплату праці	1,00	0,09
Абсолютна платоспроможність	1,00	1,00
Поточна платоспроможність	1,00	0,64
Коефіцієнт покриття товарних запасів власними оборотними коштами	1,00	0,24
Оборотність активів	1,00	0,91
Коефіцієнт прибутковості власного капіталу	1,00	0,02
Рентабельність діяльності	1,00	0,10
R	3,36	2,56

Етап 4. Отримані рейтингові оцінки (R) розміщують за рангом та визначають місце кожного підприємства за результатами діяльності.

У даному випадку більш високий показник ефективності фінансово-господарської діяльності діагностується по підприємству №1.

Задачі для розв'язання

Задача 4

Визначте потребу приватного підприємства “Троянда” в оборотних коштах у наступному році й можливе вивільнення грошових коштів за рахунок планового прискорення їх оборотності на підставі наведених даних:

У звітному році приватним підприємством «Троянда» було реалізовано продукції на суму 1200 тис. грн за наявності середньорічної суми оборотних коштів 800 тис. грн

У наступному році передбачається збільшити обсяг продажу продукції на 8%. Коефіцієнт оборотності оборотних активів має збільшитися на 20%.

Задача 5

Мале підприємство «Зірка» очікувало реалізувати товарної продукції на суму 1500 тис. грн за наявності оборотних коштів розміром 300 тис. грн. В результаті здійснення ефективних організаційно-технічних заходів тривалість одного обороту оборотних коштів скоротилась на 27 днів.

Визначте:

1. Число оборотів оборотних коштів і заплановану тривалість одного обороту;
2. Умовну економію оборотних коштів за рахунок здійснення організаційно-технічних заходів.

Задача 6

В поточному році передбачається відкриття нового підприємства, вид економічної діяльності якого – ресторанне господарство. Ґрунтуючись на розрахунках можливого обсягу реалізації продукції, товарооборот планується в розмірі 1440 тис.грн

Визначте потребу підприємства в основних засобах, виходячи з даних про середньогалузевий розмір фондомісткості в ресторанному господарстві Харківської області. Для розрахунку прогнозного значення фондомісткості використовуйте середні темпи її зростання. Вихідна інформація наведена у таблиці.

Таблиця – Статистичні дані по Харківській області

Показники	Базовий рік	Попередній рік	Звітний рік
Роздрібний товарооборот ресторанного господарства, млн. грн	145,0	174,0	182,0
Середньогалузева фондомісткість, грн / грн	0,15	0,22	0,26

Задача 7

Визначте величину оборотних активів підприємства роздрібною торгівлі продовольчими товарами, виходячи з наступних даних: норма товарних запасів – 18 днів, грошових коштів – 3 дні, дебіторської заборгованості – 7 днів, норматив оборотних коштів в інших матеріальних активах – 255 тис. грн. Плановий річний обсяг

товарообороту становить 10820 тис. грн, частка товарообороту за собівартістю складає 85,0%.

Задача 8

На підставі вихідної інформації здійсніть комплексну оцінку фінансово-господарської діяльності підприємств ресторанного господарства.

Таблиця – Вихідні дані для оцінки фінансово-господарської діяльності підприємств ресторанного господарства

Показники	Підприємство	
	№1	№2
Товарооборот, тис. грн	2961,2	2619,7
Прибуток від операційної діяльності, тис. грн	205, 6	100,7
Чистий прибуток, тис. грн	181,0	42,5
Середньоспискова чисельність, осіб	85	19
Необоротні активи, тис. грн	3398,2	1587,4
Оборотні активи, тис. грн	645,8	583,4
Запаси ТМЦ, тис. грн	472,8	346,0
Власний капітал, тис. грн	3030,1	892,6
Позиковий капітал, тис. грн	1013,9	1278,2

Задача 9

На підставі вихідної в таблиці інформації оцініть результати розвитку підприємств торгівлі.

Таблиця – Вихідні дані для оцінки розвитку підприємств торгівлі, тис. грн

Показники	Підприємство	
	№1	№2
Валюта балансу	467,75	504,05
Власний капітал	437,85	460,1
Поточні активи	363,1	410,65
Поточні зобов'язання	29,9	43,95
Чистий дохід	1532,6	1613,5
Чистий прибуток	79,3	77,2

Задача 10

На підставі вихідної інформації проаналізуйте рентабельність активів господарського суб'єкта за „Моделлю Дюпона”. Визначте основні резерви підвищення рентабельності активів підприємства.

Таблиця – Вихідна інформація, тис. грн

Показники	Попередній період	Звітний період
Обсяг реалізованої продукції	3174,2	3807,1
Прибуток	488,8	555,8
Середній розмір активів підприємства	1380,5	1410,4

Задача 11

Визначте рівень комерційної активності торговельного підприємства та дайте характеристику загальній ефективності використання активів і вкладеного капіталу, для чого розрахуйте коефіцієнти оборотності та рентабельності. Інформація наведена в таблиці.

Таблиця – Вихідна інформація для розрахунків, тис. грн

Показники	Попередній період	Звітний період
Роздрібний товарооборот	5215,0	5328,0
Прибуток	452,0	487,0
Середньорічна вартість активів	1825,0	1942,0
у т.ч. необоротні активи	785,0	818,0
оборотні активи	1040,0	1124
з них товарні запаси	915,0	989,0
Власний капітал	1188,0	1225

Задача 12

Визначте потребу підприємства харчування у власних оборотних коштах на плановий період.

Інформація для розрахунків: річний обсяг товарообороту за планом становитиме 1050 тис. грн, частка обороту за собівартістю – 80,0%, норматив запасів сировини та товарів – 16 днів, норматив грошових коштів – 3 дні, дебіторської заборгованості – 4 днів; інші оборотні кошти за планом визначені в сумі 60 тис. грн, відповідно до договору постачання сировини та товарів кредиторська заборгованість

становитиме 80,0 тис. грн, сума короткострокового кредиту банку за планом – 15,0 тис. грн.

Задача 13

На підставі вихідних даних визначити: коефіцієнти оборотності активів, оборотності оборотних активів, рентабельності активів, рентабельності власного капіталу, рентабельності реалізації продукції (табл.).

Таблиця – Вихідна інформація щодо основних результатів діяльності підприємства

Показники	За попередній період	За звітний період
Обсяг реалізації, тис. грн	41500	41980
Прибуток, тис. грн	5430	5290
Середній розмір активів, тис. грн	4680	4926
Середній розмір оборотних активів, тис. грн	3050	3244
Середній розмір власного капіталу, тис. грн	2850	2850

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ ДО ДИСЦИПЛІНИ

Законодавча і нормативна база

1. Господарський кодекс України: прийнятий Верховною Радою України 16.01.2003 р. № 436-IV. Редакція від 06.11.2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/436-15/ed20141106> – Назва з екрану.

2. Податковий кодекс України : прийнятий Верховною Радою України 02.12.2010 р. № 2755-VI. Редакція від 08.11.2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/ed20141108>. – Назва з екрану.

3. Закон України «Про захист економічної конкуренції» : прийнятий Верховною Радою України 11 січ. 2001 р. № 2210-III. Редакція від 11.08.201 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/406-18/ed20130704>. – Назва з екрану.

4. Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» : прийнятий Верховною Радою УРСР 16.04.1991 р. № 959-XII. Редакція від 26.10.2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/959-12/ed20141026>. – Назва з екрану.

5. Закон України «Про інвестиційну діяльність» : прийнятий Верховною Радою України 18.09.1991 р. № 1560-XII. Редакція від 06.11.2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1560-12/ed20141106>. – Назва з екрану.

6. Закон України «Про оплату праці» : прийнятий Верховною Радою України від 24.03.1995 р. № 108/95-ВР. Редакція від 26.10.2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/108/95-%D0%B2%D1%80/ed20141026>. – Назва з екрану.

7. Національні стандарти бухгалтерського обліку в Україні: Закон. Положення. Інструкції : зб. норм.-прав, актів / упоряд. Д.О. Горлов, І.В. Шпак. – К. : Хрінком Інтер, 2000. – 232 с.

8. Національний стандарт України «Роздрібна та оптова торгівля» Терміни та визначення понять ДСТУ 4303 : 2004. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dt-kt.com/natsionalniy-standart-ukrayini-dstu-4303-2004-rozdribna-ta-optova-torgivlya/>. – Назва з екрану.

Основні підручники

9. Економіка торгівлі : навч. посіб. / [Н.О. Власова, В.А. Гросул, О.А. Круглова, М.В. Чорна та ін.] ; за ред. Н.О. Власової. – Х. : Світ Книг, 2014. – 473 с.

10. Бланк И. А. Торговый менеджмент / И.А. Бланк. – 2-е изд., перераб. и доп. – К. : Ника-Центр, 2013. – 784 с.

11. Мазаракі А. А. Економіка торговельного підприємства : підручник / А.А. Мазаракі, Н.М. Ушакова, Л.О. Лігоненко ; під ред. Н.М. Ушакової. – К. : Хрещатик, 2005. – 800 с.

12. Марцин В. С. Економіка торгівлі : підруч. / В.С. Марцин. – К. : Знання, 2006. – 402 с.

13. Петров П. В. Экономика товарного обращения : учебник / П.В. Петров, А.Н. Соломатин. – М. : ИНФРА-М, 2007. – 220 с.

14. Яковлев Ю. П. Економіка торгівлі з використанням інформаційних технологій : навч. посіб. / Ю.П. Яковлев. – Херсон : Олді-плюс, 2009. – 376 с.

Додаткова література

15. Комерційна діяльність : підруч. / за ред. проф. В.В. Апопія. – Вид. 2-ге, перероб. і доп. – К. : Знання, 2008. – 558 с.

16. Внутрішня торгівлі в Україні: економічні умови ефективного розвитку : монографія / [А.А. Мазаракі, І.О. Бланк, Л.О. Лігоненко та ін.] ; за заг. наук. ред. А.А. Мазаракі. – К. : КНТЕУ, 2006.– 195 с.

17. Гетьман О. О. Економіка підприємства : навч. посіб. / О.О. Гетьман, В.М. Шаповал. – 2-ге вид. – К. : Центр учбової літератури, 2010. – 488 с.

18. Іванілов О. С. Економіка підприємства : підручник / О.С. Іванілов. – К. : Центр учбової літератури, 2013. – 728 с.

19. Костирко Р. О. Фінансовий аналіз : навч. посіб. – Х. : Фактор, 2007. – 784 с.

20. Несторенко Ж. К. Економічний аналіз фінансово-господарської діяльності підприємства : навч. посіб. / Ж.К. Несторенко, А.П. Череп. – К. : ЦУЛ, 2005.– 122 с.

21. Споживчий ринок України: методологія дослідження та регулювання : монографія / за заг. ред. Л.О. Лігоненко. – К. : КНТЕУ, 2007. – 379 с.

22. Трансформаційні процеси в торгівлі України в умовах інтернаціоналізації : монографія / [Л.О. Лігоненко, Г.М. Богославець, Г.Л. Піратовський та ін.] ; за ред. Л.О. Лігоненко. – К. : КНТЕУ, 2009. – 334 с.

23. Шваб Л. І. Економіка підприємства (практикум) : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Л.І. Шваб ; Житомир. держ. технол. ун-т. – Житомир : ЖДТУ, 2009. – 466 с.

24. Шлійко А. В. Економіка підприємництва на ринку товарів і послуг : навч. посіб. / А.В. Шлійко. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 376 с.

25. Экономика торгового предприятия : учеб. пособ. / [С.Н. Лебедева, Н.А. Казиначикова, А.В. Гавриков та ін.] ; под ред. С.Н. Лебедевой. – 2-е изд. – Мн. : Новое звание, 2002. – 180 с.

Навчальні посібники та методичні видання кафедри економіки підприємств харчування та торгівлі

26. Власова Н. О. Формування економічної стратегії підприємств роздрібної торгівлі : навч. посіб. / Н.О. Власова, О.М. Филипенко. – Х. : ХДАТОХ, 2001. – 139 с.

27. Власова Н. О. Формування ефективної закупівельної політики підприємств роздрібної торгівлі : навч. посіб. / Н.О. Власова, Ю.В. Пономарьова. – Х. : НАУ «ХАІ», 2003. – 114 с.

28. Власова Н. О. Економічний ризик підприємств роздрібної торгівлі : навч. посіб. / Н.О. Власова, М.А. Дядюк – Х. : ХДУХТ, 2004. – 148 с.

29. Сідун В. А. Економіка та планування в підприємствах торгівлі : навч. посіб. / В.А. Сідун, Н.П. Ушакова, В.В. Гармаш, Л.М. Смокова. – Х. : ХДУХТ, 2005. – 229 с.

30. Власова Н. О. Фінанси підприємств : навч. посіб. / Н.О. Власова, О.А. Круглова, Л.І. Безгінова. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 271 с.

31. Безгінова Л. І. Економіка і планування в підприємствах харчування та торгівлі : навч. посіб. / Л.І. Безгінова, Н.П. Ушакова, В.В. Гармаш, О.А. Круглова. – Х. : ХДУХТ, 2009.

32. Кушнір Т. Б. Економіка підприємства : практик. / Т.Б. Кушнір, В.В. Гармаш, С.М. Шинкар, Л.М. Смокова. – Х. : ХДУХТ, 2008, – 208 с.

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ВИДАННЯ

Укладачі:

**Чорна Марина Віталіївна,
Кушнір Таміла Борисівна,
Михайлова Олена Валентинівна**

ЕКОНОМІКА ТОРГІВЛІ

**ДЛЯ СТУДЕНТІВ ЗА НАПРЯМОМ ПІДГОТОВКИ 6.030510
«ТОВАРОЗНАВСТВО І ТОРГОВЕЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО»**

Авторська редакція

Відповідальний за випуск д.е.н., проф. Чорна М.В.

Підп. до друку 15. 01. 2015 р. Формат 60x84 1/16.
Папір офсет. Друк офсет. Умов. друк. арк. 5,2.
Обл.- вид. акр. 5,9. Тираж 100 прим. Зам. № 45

Видавець і виготівник
Харківська державний університет харчування та торгівлі.
Вул. Клочківська, 333, Харків – 61051
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4417 від 10. 10. 2012 р.